

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ASKERİ TARİH ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

**SEDDÜLBAHİR KIYI MUHAREBELERİ
(25 NİSAN 1915)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELÇUK İPEK

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. BARIŞ BORLAT**

ÇANAKKALE - 2023

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ASKERİ TARİH ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

SEDDÜLBAHİR KIYI MUHAREBELERİ
(25 NİSAN 1915)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELÇUK İPEK

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. BARIŞ BORLAT

ÇANAKKALE 2023

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Selçuk İPEK tarafından Doç. Dr. Barış BORLAT yönetiminde hazırlanan ve **27/11/2023** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Seddülbahir Kıyı Muharebeleri 25 Nisan 1915**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Askeri Tarih Araştırmaları Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Doç. Dr. Barış BORLAT

.....

(Danışman)

Prof. Dr. Burhan SAYILIR

.....

Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY

.....

Tez No : 10603922

Tez Savunma Tarihi : 27/11/2023

Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL

Enstitü Müdürü

..../..../20

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Selçuk İPEK

27/11/2023

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanma sürecinde desteğini sürekli hissettiğim değerli danışman hocam Doç. Dr. Barış BORLAT'a ve jürimde yer alarak görüőleri ile tezime katkıda bulunan Prof. Dr. Burhan SAYILIR ve Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY hocalarıma, hazırlık sürecinde desteklerini benden esirgemeyen Ömer ARSLAN'a, Öğr. Görevlisi İsmail SABAH'a, İslam ÖZDEMİR'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca mensubu olmaktan daima gurur duyduğum Jandarma Genel Komutanlığı üniformasını terleten ve bu çalışmada desteklerini esirgemeyen tüm sıralı amirlerime teşekkür ederim.

Ders ve tez dönemim boyunca bitmek bilmeyen sabrı ve desteği için sevgili eşim Asuman İPEK'e, en güzel oyun zamanlarında bu çalışma nedeniyle kendilerine yetemediğim canım kızlarım Ahsen ve Hilal İPEK'e tüm kalbi duygularım ile teşekkürlerimi sunarım.

Bu tez çalışmasını Çanakkale Muharebeleri'nden bugüne kadar vatan uğrunda can veren tüm şehit ve gazilerimize armağan ediyorum. Ruhları şad olsun.

Selçuk İPEK
Çanakkale, Kasım 2023

ÖZET

SEDDÜLBAHİR KIYI MUHAREBELERİ (25 NİSAN 1915)

Selçuk İPEK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Askeri Tarih Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Barış BORLAT

27/11/2023, 99

Çanakkale Muharebeleri, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Harbi'nde savaştığı en önemli cephelerden biridir. Muharebelerin geçtiği alanın jeopolitik ve stratejik konumu savunan ve saldıran açısından aktif ve güçlü bir hazırlığı beraberinde getirmiştir. Çanakkale Boğazı, Akdeniz'i Karadeniz'e bağlayan konumu, kıtalar arası geçiş güzergâhında olması ve Osmanlı Devleti başkenti İstanbul'a denizden açılan kapı olması özelliği ile önem arz etmektedir. Bu önem Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte İngiltere ve Fransa'nın, Almanya karşısında üstünlüğü ele almak, boğazları ele geçirmek suretiyle Rusya'ya yardım götürmek ve Osmanlı Devleti'ni saf dışı bırakmak amacıyla deniz harekâtı düzenlenmesine neden olmuştur. Bu nedenlerle 19 Şubat – 18 Mart 1915 tarihleri arasında gerçekleştirilen deniz harekâtı başarısızlıkla neticelenince müttefikler kara harekâtı yapma kararı almıştır.

25 Nisan 1915 tarihinde başlayan kara harekâtının ilk günü aslında tüm muharebelerin de en önemli günüdür. Çünkü Türk tarafının küçük gözetleme ve savunma birliklerinin üstün düşman kuvvetlerine karşı cesur ve inatçı bir şekilde savunmaları, takviye birliklerine cepheye yetişmesi konusunda çok değerli zaman kazandırmıştır. Burada saldıran taraf açısından Seddülbahir'de ilk günkü hedef olan Alçıtepe ele geçirilememiş ve muharebelerin son gününe kadar da bu hedeften uzak kalınmıştır. 25 Nisan 1915 günü üstün düşman askerleri karşısındaki Türk askerleri ve komuta kademesinin başarılı direnişi ile 26'ncı Alay 7'nci Bölük Komutanı Yüzbaşı Yusuf Kenan Efendi ve daha birçok askerin inisiyatif kullanması çok değerli zaman kazandırmış ve ilk günün en az zararla kapatılması sağlanmıştır.

Bu alışmada 25 Nisan günü Seddülbahir Bölgesi'nde cereyan eden kıyı muharebeleri, elde edilen yerli ve yabancı kaynaklar ışığında tarafların reaksiyonları karşılaştırmak ve birbirine entegre etmek suretiyle ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Çalışmada iki tarafın şartları ile imkân ve kabiliyetleri de somutlaştırılarak aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi, Seddülbahir, Alçıtepe, Kıyı Muharebeleri

ABSTRACT

SEDDÜLBAHİR COASTAL BATTLES 25 APRIL 1915

Selçuk İPEK

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Military History Studies

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Barış BORLAT

11/27/2023, 99

The Çanakkale Battles were among the most crucial fronts where the Ottoman Empire engaged during World War I. The geopolitical and strategic importance of the region where the battles occurred necessitated active and robust preparations for both the defenders and attackers. The Dardanelles Strait, connecting the Mediterranean to the Black Sea and serving as a maritime gateway to the Ottoman capital, Istanbul, was of significant strategic value. This importance escalated with the outbreak of World War I, leading Britain and France to organize a naval operation against Germany, intending to gain supremacy, support Russia by crossing the straits, and sideline the Ottoman Empire. Following the failure of this naval operation on March 18, 1915, the Allies decided to launch a land campaign.

The first day of the ground operation that began on April 25, 1915, is indeed the most critical day of all the battles. The small Turkish observation and defense units displayed courageous and stubborn resistance against the superior enemy forces, gaining precious time for reinforcements to arrive at the front. On this day, the attacking side failed to capture their initial target, Alçıtepe, at Seddülbahir and remained far from this objective until the end of the battles. The successful defense by the Turkish soldiers and commanding officers, especially the timely initiative taken by Captain Yusuf Kenan of the 26th Regiment, 7th Company, and numerous other soldiers, was instrumental in minimizing losses and ensuring a resilient hold on the first day of the operation.

In this study, the coastal battles that occurred in the Seddülbahir Region on April 25th have been examined in detail, integrating and comparing the reactions of both sides in the light of available domestic and foreign sources. The study also concretely presents and conveys the conditions, capabilities, and resources of both parties.

Keywords: First World War, Çanakkale Front, Seddülbahir, Alçitepe, Coastal Battles

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	
İKİNCİ BÖLÜM	6
ZİĞİNDERE MUHAREBELERİ ÖNCESİ CEPHENİN GENEL DURUMU	
2.1. Seddülbahir Bölgesi'nin Askeri Coğrafya Açısından Değerlendirilmesi.....	6
2.2. İtalyan (1911-1912) ve Balkan Harplerinde Seddülbahir Bölgesi'nin Savunma Anlayışı.....	7
2.3. Çanakkale Cephesi'nin Açılması.....	9
2.4. Çanakkale Cephesi Deniz Harekâtı ve 26 Şubat 1915 Seddülbahir ve Kumkale'ye Yapılan Çıkarma.....	11
2.5. Müttefik Kuvvetlerin 25 Nisan 1915 Öncesi Hazırlıkları.....	14
2.6. Türk Tarafının 25 Nisan 1915 Öncesi Hazırlıkları.....	20
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
25 NİSAN 1915 GÜNÜ SEDDÜLBAHİR BÖLGESİNDE	30
MEYDANA GELEN MUHAREBELER	
3.1. Seddülbahir Kıyı Muharebeleri (25 Nisan 1915).....	30
3.2. Ertuğrul Koyu (V Beach) Çıkarması.....	31

3.3.	Tekkekoyu (W Beach) Çıkarması.....	40
3.4.	Pınarıçi Koyu (Y Beach) Çıkarması.....	48
3.5.	Morto Koyu (S Beach) Çıkarması.....	55
3.6.	İkiz Koyu (X Beach) Çıkarması.....	58
3.7.	25 Nisan 1915 Akşamı Meydana Gelen Gelişmeler.....	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

26 NİSAN 1915 GÜNÜ MEYDANA GELEN MUHAREBELER

70

4.1.	25/26 Nisan Gecesi Tarafların Faaliyetleri.....	70
4.2.	26 Nisan 1915 Günü Sabahı Son Durum.....	76
4.3.	26 Nisan 1915 Günü Meydana Gelen Muharebeler.....	78
4.4.	Türk Tarafının İkinci Savunma Hattına Çekilme Süreci.....	82

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

88

KAYNAKÇA	94
EKLER	I

SİMGELER VE KISALTMALAR

a.g.m.	:	Adı geçen makale
a.g.e.	:	Adı geçen eser
Bkz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
ev.	:	Çeviren
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
Vd.	:	Ve diğ erleri
ATASE	:	Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
Kls.	:	Klasör
Dos.	:	Dosya
Fih.	:	Fihrist
BOA	:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Anzak	:	Avustralya ve Yeni Zelandada Kolordusu
K.A	:	Kızılay Arşivi
Yay. Haz.	:	Yayına Hazırlayan
ANZ	:	Archives New Zeland
AWM	:	Avustralia War Museum

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Balkan Savaşları yenilgisi ile büyük bir güç ve itibar kaybına uğrayan Osmanlı Devleti yaralarını sarmaya çalışmıştır. Nitekim Birinci Dünya Savaşının çıkması ile birlikte ülke yönetimini elinde bulunduran İttihat ve Terakki yöneticileri savaşan taraflardan birinin yanında bulunmanın devleti eski gücüne geri getireceğine inanmıştır. Bu inanç, Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri olan İngiltere ve Fransa ile görüşmeler yapmasına neden olmuştur ancak yapılan görüşmelerden olumlu bir sonuç alınamamıştır. Bu durum Türk-Alman yakınlaşmasına sebep olmuştur (Işıtan, 2022). Öyle ki Almanya ile yapılan görüşmeler neticesinde 2 Ağustos 1914 tarihinde 8 maddelik bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmanın hemen ardından 3 Ağustos 1914 tarihinde de Osmanlı Devleti genel seferberlik kararı almıştır (Sayılır, 2005).

Osmanlı Devleti ile Almanya arasında yukarıda bahsetmiş olduğumuz gelişmeler yaşanırken Akdeniz'de bulunan ve İngiliz Donanması'ndan kaçan Alman Goeben ve Breslau zırhlıları, Osmanlı Devleti'ne 10 Ağustos 1914 tarihinde sığınmıştır (Atabay, 2015). İngiliz Donanması bu durum üzerine protesto çekmiştir (Arslan, 2020). Osmanlı Devleti, protestoya karşılık olarak aynı gün bahse konu zırhlıların satın alındığını belirterek Goeben'e Yavuz, Breslau'a da Midilli adını vermiş ve zırhlıların donanmaya katıldığı açıklanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Almanya batıda İngiltere ve Fransa doğuda ise Rusya ile savaş halindeydi. Almanya, bu durumun önüne geçmek için tarafsız konumda bulunan Osmanlı Devleti'ne savaşa girmesi için baskı yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi Almanya'nın İngiltere ve Rusya karşısında elini güçlendirebilirdi. Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa girmesi ile Rusya ve İngiltere kuvvetlerinin bir kısmını bu cepheye ayıracak, bu da Almanya'nın işine gelecekti. Bu nedenlerden dolayı Alman baskısını üzerinde hisseden Osmanlı Devleti, donanmasının başına Alman Amiral Souchon'u geçirmiştir (Atabay, 2014). Amiral Souchon komutasında Karadeniz'e açılan Osmanlı Donanması 29 Ekim 1914 tarihinde Rus Limanları olan Odessa, Sivastopol, Novorossiysk'i bombardıman etmiş, birkaç Rus gemisini de batırmıştır (Görgülü, 1993). Bu olay üzerine Osmanlı Devleti fiilen savaşa katılmıştır. 1 Kasım 1914'te Rusya, 5 Kasım 1914'te ise İngiltere ve Fransa, Osmanlı

Devleti'ne karşı savaş ilanı kararı almıştır. Osmanlı Devleti ise 11 Kasım tarihinde bu devletlere karşı savaş ilanında bulunmuştur (Yıldırım, 2015).

Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni bu şekilde savaşa çekmesinin başlıca sebepleri olarak Osmanlı Devleti'ne karşı Kafkas Cephesi'ni açacak olan Rusya'nın buraya asker kaydırması, Osmanlı Hilafeti'nin gücü kullanılarak İngiliz ve Fransız sömürgelerini ayaklandırmak (Görgülü, 1993), Süveyş Kanalı'nı kapatmak suretiyle İngiliz hareket alanını daraltmak amaçlanmıştır. Müttefik Kuvvetler Donanması bu duruma karşılık olarak 3 Kasım 1914 tarihinde Seddülbahir ve Kumkale'de bulunan Osmanlı tabya ve kalelerine karşı bombardıman başlatmıştır. Bu bombardıman esnasında atılan mermilerden bir tanesinin Seddülbahir Kalesi mühimmat deposuna isabet etmesi sonucu büyük bir patlama meydana gelmiş (Steel ve Hart, 2005) ve 5'i subay 81 asker şehit olmuştur (Türkmen, 2007). Bu olay ile birlikte Çanakkale Cephesi açılmıştır. Öte yandan Osmanlı Devleti hem denizden hem karadan savunma imkân ve kabiliyetini geliştirmeye başlamış, boğaza 9 Kasım 1914 tarihinde 6. Mayın hattı döşemiştir (Atabey, 2014).

Müttefik Kuvvetlerin amacına baktığımızda boğazlara hâkim olmak suretiyle Osmanlı Devleti'ni bertaraf etmek ve Rusya'ya yardım götürmek olduğu görülmüştür (Görgülü, 1993). İngiltere ve Fransa'dan oluşan Müttefik Kuvvetler Donanması, Çanakkale Boğazı üzerinde baskısını iyice artırmıştır. Bu baskılar neticesinde müttefik donanması defalarca Çanakkale Boğazı bölgesini bombardıman ettikten sonra son olarak 18 Mart 1915 tarihinde kapsamlı harekât gerçekleştirmiştir. Boğaza yapılan bu harekâta başarısız olmuş ve kara harekâtı yapılmak üzere müttefikler hazırlıklarına başlamıştır.

Bu tezde Çanakkale Cephesi'nde 25 Nisan 1915 tarihinde gerçekleşen Seddülbahir Kıyı Muharebeleri incelenmiştir. Seddülbahir Kıyı Muharebeleri esnasında tarafların ilk gündeki olumlu ya da olumsuz faaliyetleri, savaşın sonuna kadar durumun değişmemesine sebep olmuştur. Böyle önemli bir konuda yerli ve yabancı kaynaklarda, iki tarafın faaliyetlerini birbirine örtüştürmek suretiyle bütüncül bir kaynağın meydana gelmediği tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada incelenen eserlerin bölgedeki çıkarma harekâtlarını özele indirgemek suretiyle ayrıntılara yer verilmediğinin tespit edilmesi üzerine bu konu tez çalışması olarak ele alınmıştır.

Çalışma esnasında tarafların bakış açısını yansıtmak üzere çeşitli sorulara cevap aradık: Müttefik Kuvvetler, Pınarıçi Koyu ve Morto Koyu çıkarmaları ile neden istediği verimi alamadı? Türk komuta kademesi birliklerin takviyesi konusunda yeterli miydi? 26 Nisan 1915 günü Türk tarafının ikinci savunma hattına çekilmesi doğru muydu? 25'inci Alay'ın çıkarmalar esnasında özellikle Zığındere bölgesindeki faaliyetleri nelerdi? Çıkarmalar esnasında tarafların doğruları ve yanlışları nelerdi? Muharebelerde şehit olan askerler nereye defnedildi? Savaş esnasında kara mayını kullanıldı mı? Bu gibi sorulara kaynaklardan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda cevaplamaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ana kaynağını birincil kaynaklar olarak, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, ATASE Arşivi, The National Archives, Australian War Museum, Archives New Zeland arşivleri ile hatırat, günlük, gazete gibi eserler kaynaklık etmiştir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı ve ATASE Arşivi'nin çalışma usulü nedeniyle katalogdan taranmak suretiyle talep edilen belgeler belirli zaman aralıklarında temin edilmiştir. Belge temini için yapılan başvurular sonucunda 5'inci Ordu¹, 3'üncü Kolordu²,9'uncu Tümen,³ 19'uncu Tümen⁴, 26'ncı Alay,⁵ 25'inci Alay⁶, 57'nci Alay⁷ ve 27'nci Alay⁸, 20'nci Alay⁹, 72'nci Alay¹⁰ ve Cenup Grubu¹¹ birliklerine ait harp ceridelerini ihtiva eden 1477 adet belge temin edilmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda yabancı kaynakların büyük bir kısmının dijital ortamda araştırmacıların hizmetine sunulduğu anlaşılmıştır. The National Archives'in internet sitesinden ücreti ödenmek suretiyle yapılan üyelik sonucu 29'uncu Tümen, 86'ncı Tugay, 87'nci Tugay, 88'inci Tugay ve Müttefik Kuvvetler Donanması harp günlüklerini ihtiva eden 450 adet belge temin edilmiştir. Australian War Museum ve Archives New Zeland arşivlerine ait internet sitesi üzerinden yapılan araştırmalarda genellikle Anzak Kolordusu'nu konu alan ve Arıburnu bölgesinde cereyan eden olayların harp günlükleri

¹ BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3414, 3423, 3402, 3400, 3401, 3460, 3444 – 114 Belge

² BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3964, 3966 – 111 Belge

³ BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836 – 407 Belge

⁴ BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4902,4921 – 123 Belge

⁵ BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337 – 432 Belge

⁶ BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337 – 90 Belge

⁷ BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4902 – 24 Belge

⁸ BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4832 – 24 Belge

⁹ BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5324 – 11 Belge

¹⁰ BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5438 – 7 Belge

¹¹ BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4345, 4346, 4347 – 134 Belge

tespit edilmiş olsa da belgelerin içinde Güney Cephesi'ne ait ve çok değerli bilgiler barındıran 1254 adet belge temin edilmiştir.

İkincil kaynak olarak da araştırma ve inceleme eserler ile süreli yayınlar kaynaklık etmiştir. Çalışma konusu ile ilgisi bakımından, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı'nın¹² 1980 yılında yayınladığı Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi Çanakkale Cephesi V. Cilt 1. ve 2. Kitap'ta (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, V. Cilt II. Kitap, 2012) Seddülbahir Kıyı Muharebeleri konusunda birçok ayrıntıdan bahsetse de yeni tespit edilen belgeler ışığında birçok eksik ya da yanlış bilginin olduğu ve Müttefik Kuvvetler hakkında yeterli bilgileri içermediği görülmüştür.

İngiliz resmî tarihi olan General Aspinall-Oglander'ın "Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı" adlı eserinin birinci cildinin Türkçe basımlarından yararlanılmıştır (Aspinall Oglander, 2005). Akdeniz Seferi Kuvvetleri Karargâhı'nda bir subay olarak muharebeye tanıklığı dolayısıyla da oldukça ayrıntılı bilgiler içermektedir. Akdeniz Seferi Kuvvetler Komutanı General Ian Hamilton'ın "Gelibolu Hatıraları 1915" adlı hatırat (Hamilton, 2005) ile 5'inci Ordu Komutanı Liman Von Sanders'in "Türkiye'de Beş Sene" adlı hatıratı (Sanders, 2006) da çalışmada kullanılan kaynaklardandır.

26'ncı Alay (Toker, 2014) 3'üncü Tabur Komutanı Binbaşı Mahmut Sabri Bey'in "Seddülbahir Muharebesi" raporu (Martı, 2005) 25 Nisan 1915 tarihinde Seddülbahir Bölgesi'nden sorumlu 26'ncı Alay 3'üncü Tabur'un faaliyetleri hakkında çok değerli bilgiler aktarmıştır. Bu rapor 3'üncü Tabur'un faaliyetlerine ışık tutsa da diğer birlikler hakkında yeterli bilgilere ulaşamamaktadır. Çanakkale Muharebeleri'nde görev yapan Bursalı Mehmet Nihad Bey'in "Harbi Umumi'de Seddülbahir Cenup Grubu Muharebatı" eseri (Sayılır, 2006) 25 Nisan Seddülbahir Kıyı Muharebeleri ve komuta kademesinin faaliyetleri konusunda önemli bilgiler vermektedir. Yukarıda isimleri belirtilen eserler ve daha birçok eserde yapılan incelemelerde 25 Nisan Seddülbahir çıkarmalarına dair bütüncül ve özgün bir eserin ele alınmadığını göstermiştir.

¹² Kısaltması ATESE

Tüm kaynaklar incelendiğinde saat ve tarih bilgileri ile meydana gelen olayların sonucuna dair birbiriyle örtüşmeyen birçok ibarenin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu çalışma ile farklılıklar tespit edilerek özellikle birincil kaynaklardan teyit edilmek suretiyle konulara açıklık getirilmiştir. Sonuç olarak 25 Nisan 1915 tarihinde Seddülbahir Bölgesi'nde cereyan eden muharebeleri iki tarafın gözünden yeni belge ve bulgular harmanlanarak, bütüncül ve özgün bir eserin ortaya çıkması amaçlanmıştır. Çalışmanın tarihsel aralığı bahsedildiği üzere 25 Nisan 1915'tir. Ancak 25 Nisan Kıyı Muharebelerine giden süreç ve 26 Nisan 1915 tarihinde bölgede gelişen durumlar da ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Tez çalışmasında giriş yapılarak çalışmanın çerçevesi incelenmiş ve kullanılan kaynakların tahlili yapılmıştır. Konu ile alakalı daha önceden yapılan çalışmalar bu bölümde değerlendirilmiştir. Birinci Bölümde, Çanakkale Cephesi'ne giden süreç işlenirken, Seddülbahir Bölgesi'nin coğrafi değerlendirilmesi, savunma anlayışında meydana gelen değişiklikler ve tarafların hazırlık çalışmaları bu bölümde ele alınmıştır.

İkinci Bölümde, 25 Nisan sabahı amfibi çıkarma öncesi Müttefik Kuvvetler Donanmasının faaliyetleri ve Türk tarafının çıkarma öncesi son durumu ele alınarak başlanmıştır. Müteakip aşamada Seddülbahir Bölgesi'nde cereyan eden; Ertuğrul Koyu, Tekke Koyu, Pınar içi Koyu, Morto Koyu, İkiz Koyu çıkarmaları işlenmiştir. Bölüm, 25 Nisan akşamında meydana gelen olaylar, Türk komuta kademesinin gün içindeki hareket tarzı ve genel değerlendirme ile tamamlanmıştır.

Üçüncü Bölümde ise 25/26 Nisan gecesinde tarafların faaliyetleri, 26 Nisan sabahındaki son durum ele alınarak başlanmış, 26 Nisan'da meydana gelen muharebeler, Türk tarafının ikinci savunma hattına çekilişi ve bölüm değerlendirilmesi ile tamamlanmıştır. İkinci ve üçüncü bölümlerde arşiv belgelerine başvuru yoğun bir şekilde yapılmıştır. Tez çalışması, son olarak sonuç ve öneriler kısmı ile tamamlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

25 İSAN 1915 ÖNCESİ CEPHENİN GENEL DURUMU

2.1. Seddülbahir Bölgesi'nin Askeri Coğrafya Açısından Değerlendirilmesi

Boğazın Ege Denizi'ne açılan ağız kısmında Anadolu yakasını Kumkale, Rumeli yakasını ise Seddülbahir bölgesi oluşturmuştur. Seddülbahir bölgesi Gelibolu Yarımadası'nın güney kısmını oluşturan genel itibari ile hafif eğimli ve düzlük bir arazi yapısına sahiptir. Ayrıca bölgenin üç tarafının deniz ile çevrili olması donanma desteğini artıracığından dolayı bölgedeki küçük de olsa tüm arazi arızaları askeri coğrafya açısından önem arz etmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012).

Bölgenin en önemli kritik arazisini 220 Metre Rakımı ile Alçıtepe oluşturmuştur. Alçıtepe konum itibariyle kuş uçuşu 9 km uzaklıkta bulunan yarımada'nın güneyindeki İlyasbaba Burnu'na kadar hâkim vaziyettedir. Bölgenin Saros Körfezi'ne bakan batı kısmı genellikle 40-50 metrelik dik yarlardan oluşmakta olup, Zığındere ağzı çıkarma uygun şartlar oluşturmuştur. Zığındere'nin derin vadi yapısı iç kısımlar ile ulaşım ve iletişim açısından önemli bir konumdadır. Güney kısımda bulunan 38 metre rakımlı Karacaoğlan Tepe savunan ve saldıran açısından önemli bir yükseltilerdir. Bölgenin güney kısmında ise batıdan doğuya doğru, Karacaoğlan Tepe, Tekke Koyu, 45 m rakımlı Aytepe, Gözcübaba Tepe, Ertuğrul Koyu ve 47 Rakımlı Harapkale Tepesi bulunmaktadır. Bölgede, Tekke Koyu ve Ertuğrul Koyu muhtemel bir çıkarmaya müsait özellikler taşımaktadır. Tekke Koyu, yaklaşık 300 metrelik sahil hattı ile Aytepe ve Karacaoğlan Tepe tarafından çevrelenmiştir. Koyun batı kısmı denizden kayalık bir yaklaşma açısı oluştururken, doğu kısmını ise İlyasbaba Burnu altındaki dik yarlar oluşturmuştur. Aytepe ve Karacaoğlan Tepesi bölgeye hâkim konumda olsa da iki tepe arasından denize akan Çukurhendek Dere yatağı dış bükey bir arazi şartı yani hâkim noktalardan görünmeyecek bir arazi ortamı oluşturmuştur. Ertuğrul Koyu, etrafını doğudan batıya doğru çevreleyen Gözcübaba Tepe, Harapkale Tepe, Seddülbahir Köyü ve Seddülbahir Kalesi ile sahili iç bükey yani savunma unsurları açısından ateş altına alabilecek konumdadır. Sahil yaklaşık 250 Metre uzunluğunda ve etrafını çevreleyen yükseltilere karşı hafif eğim oluşturmaktadır. Sadece

sahil kenarında bulunan bir metrelik kum yığıntısı piyade atışına karşı örtü sağlamıştır (Belen, 1933).

Bölgenin doğu kısmında ise Seddülbahir Köyü'nden başlayan yüksek yarlar, Morto Koyu ve 68 Metre Rakımlı Eskihişarlık Tepe bulunmaktadır. Eskihişarlık Tepe'nin doğu yamaçları dik yarlardan oluşmakta iken Morto Koyu'na bakan güney ve batı yamaçları hafif eğimlidir. Morto Koyu'na dökülen Süleyman Reis ve Kanlıdere iç kısımlara yaklaşma açıları sağlayan önemli dere yataklarıdır. Nitekim Eskihişarlık Tepesi üzerinden yapılacak askeri bir hareketin ilerlemesi, saldıran taraf açısından büyük kazanımlar oluşturacağı bilinmektedir. Buradan yapılacak bir ilerleme savunma unsurlarını çevrelediği gibi Seddülbahir ve Aytepe istikametindeki savunma birliklerini de ateş altına alması açısından çok büyük avantaj sağlamıştır (Patton, 2017). Ulaştırma açısından Seddülbahir Köyü'ne kadar yol yoktur ancak Kirte Köyü'ne kadar yol bulunmaktadır. Bölge bitki örtüsü açısından zayıf olup, çıplak bir görünüm sergilemektedir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012).

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz hususlar nedeniyle boğazlar bölgesi tarihin tüm dönemlerinde egemenlik mücadelesine konu olmuştur. Öyle ki bundan sonraki konumuz olan Balkan ve İtalyan Harplerinde gerçekleştirilen savunma tertibatlarında da aynı coğrafya üzerinde hazırlık yapılmıştır.

2.2. İtalyan (1911-1912) ve Balkan Harplerinde Seddülbahir Bölgesi'nin Savunma Anlayışı

Boğazın iki kıtayı birleştirmesi, Akdeniz, Ege ve Marmara denizlerini birbirine bağlaması ticari ve siyasi açıdan önemli bir konumda olmasını sağlamıştır. Bu özel konum denizcilik ve silah teknolojisinde meydana gelen gelişmelere paralel olarak saldıran ya da savunan açısından sürekli yöntemlerin değişmesini gerektirmiştir. Şöyle ki, 19. yüzyıla gelindiğinde ateşli silahların imkân ve kabiliyetinin artması sonucu özellikle yığma taş mimarisi ile yükselen kalelerin yerine etrafı toprakla gizlenmiş tabya diye tabir edilen istihkâm edilmiş savunma yapıları ön plana çıkmıştır (Acioğlu, 2013). Gelibolu Yarımadası'nın günümüze kadar gelen savunma tahkimatı ilk olarak 1880'li yıllarda temeli atılmıştır. 1912 yılına kadar savunma sistemi kıyı savunma topları, sualtı mayınları ve ışıldaklardan meydana gelmekte idi (Erickson, 2009).

20. yüzyıla girildiğinde önemini artırarak koruyan boğazlar bölgesine ilk önemli saldırı teşebbüsü İtalyan Kuvvetleri tarafından yapılmıştır (Tuna, 2017). Trablusgarp Savaşı sırasında savaşın beklenmedik bir şekilde uzaması nedeniyle İtalyan kuvvetleri, Osmanlı Devleti'ne Trablusgarp'taki İtalyan hâkimiyetini kabul ettirmek üzere donanmasıyla 18 Nisan 1912 tarihinde Çanakkale Boğazı önüne gelerek Ertuğrul ve Orhaniye Tabyalarını bombardıman etmiştir. 18 Temmuz 1912 tarihinde de boğaza girme girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz girişimlerin tekrarlanmaması adına Mirliya Şevket Turgut Paşa komutasındaki 2'nci Kolordu Komutanlığı Gelibolu Yarımadası'nın savunulması için görevlendirilmiştir. Savunma açısından büyük kuvvetin ayrılması gerektiği değerlendirilerek Kabatepe'ye 4-6 taburluk kuvvet, Makinalı Tüfek Bölüğünün tertiplenmesi ve geri bölgesinde ise iki taburun bulunması gerektiği düşünülmüştür. Kabatepe Bölgesi'nden yapılacak olan bir çıkarmanın Seddülbahir ile Kilitbahir istihkâmlarının düşmesi için en uygun yer olduğu değerlendirilmiştir (Borlat, 2022).

Gelibolu Yarımadası'nın güneyinde düşman donanmasının destek silahları sayesinde kara ordusunun bir şekilde karaya çıkışına engel olunamayacağı ve karaya çıkan düşmanı da yapılacak taarruzlar ile denize dökmenin mümkün olmayacağı komuta kademesi tarafından değerlendirilmiştir. Bu sebeple merkez topçu tahkimatlarının arkası olan Kakma Dağ boyun noktası, Kayaltepe ve Soğanlıdere'nin doğu sırtlarında asıl savunma hattı olarak tahkimat yapılmıştır (Sayılır, 2006). Bu planda uzaklıktan dolayı İtalyan Donanması ateş gücü etki alanının en aza indirilmesi düşünülmüştür. Ayrıca Alçitepe'nin tahkim edilerek bir tabur kuvvet ile bataryaların yerleştirilmesi planlanmıştır. Bunun için İntepe'den iki adet 15,5'lük top getirilmiştir. Seddülbahir ve Ertuğrul istihkâmlarının savunulması için de 3'üncü Kolordu Komutanlığı'ndan takviye kuvvet talebinde bulunulmuş ise de uygun değerlendirilmemiştir. 2'nci Kolordu Komutanlığı, kuvvet yetersizliği, bölgenin genişliği ile donanma ateşine açık kalınması ve savunma planı gereği Seddülbahir Bölgesi'nde savunmanın güçlü tutulmadığını bildirmiştir. Sonuç olarak Trablusgarp Savaşı esnasında Osmanlı kara savunması düşmanın donanma ateşi etkisinden uzak daha içerde asıl savunma hattının oluşturulması ve burada geride bulunan Osmanlı Donanması'nın aşırta atışları ve bataryaların desteği ile savunma hattı oluşturulmuştur (Borlat, 2022).

Balkan Savaşları'nda Bulgarlar karşısında alınan yenilgilerden sonra Osmanlı birliklerinin bir kısmı Gelibolu Yarımadası'na çekilerek burada yeniden savunma tertibatı oluşturulmuştu. 15'inci Kolordu dağıtılarak yerine Fahri Paşa komutasında Mürettep Gelibolu Kolordusu oluşturulmuştur. Fahri Paşa, çıkarma harekâtına karşı Osmanlı - İtalyan Savaşında kullanılan savunma tertibatını uygulamaya koymuştur. Yarımadanın güney kısmını özellikle kıyı hattında iki tümenle, Bolayır kısmını da ateş gücü artırılmış vaziyette iki tümen ile savunmayı hedeflenmiştir. Osmanlı Ordusu, Çatalca yakınlarında birliklerini artıran Bulgar kuvvetlerini arkadan vurmak amacıyla 8 Şubat 1913 tarihinde Şarköy'e çıkarma harekâtı gerçekleştirmiştir. Çıkarma harekâtı hava koşulları, teknik arızalar, iletişim ve koordinasyon eksiklikleri yüzünden başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Osmanlı - İtalyan Savaşı ve Balkan Savaşları esnasındaki çıkarma tehditleri karşısında alınan savunma anlayışı, savunma tertibatı ve teknik analizler açısından olumlu tecrübeler sağlamıştır. Bu savaşlar esnasında boğazın korunması kapsamında kolordu ya da ordu kuvvetinde birlikler koordine edilerek tedbirler alınmıştır (Uyar, 2016).

Çanakkale Boğazı'nın savunulması konusunda, süreç içinde meydana gelen bu gelişmeler tecrübe kazanımı sağladığı gibi sıradaki konuda ele alınacak Çanakkale Cephesi'nin açılması öncesinde, tahkimat işlemlerinin bir kısmının da hazır olmasını sağlamıştır.

2.3. Çanakkale Cephesi'nin Açılması

19. yüzyılın başından itibaren Avrupa'da sanayileşmenin gelişmesi ile yoğun bir sömürge faaliyeti oluşmuştur. İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya gibi büyük devletler, Afrika ve Uzakdoğu'da çıkar çatışması yaşayarak, ülkeler arası gruplaşmalara sebep olmuştur. Bu durum meydana gelecek büyük bir savaşın arka planını oluşturmuştur. 28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan İmparatoru Velihtı Franz Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesi Birinci Dünya Savaşı'nı başlatan kıvılcım olmuştur. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Sırbistan'a ultiimatom göndermiş fakat Sırbistan bu ultiimatomu reddetmiştir (Çelebican, 1937). Bu olaydan Sırbistan'ı sorumlu tutan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, 28 Temmuz 1914 tarihinde Sırbistan'a savaş ilan etmiştir (Işıtan, 2022). Rusya'nın Sırbistan'a destek olması üzerine Almanya 1

Ağustos 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan'ın tarafında Rusya'ya savaş ilan etmiştir (Bağır, 2015). Fransa'nın Rusya'yı desteklemesi üzerine Almanya, 3 Ağustos 1914 tarihinde Fransa'ya savaş ilan ederek ordusuyla Belçika'ya girmiştir. Almanya'nın Belçika'ya girmesinden sonra Birleşik Krallık, 4 Ağustos 1914'te Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Böylelikle yaşanan bu suikast neticesinde, I. Dünya Savaşı başlamıştır (Sayılır, 2005).

Birinci Dünya Savaşının çıkması ile birlikte Osmanlı Devleti'nde ülke yönetimini elinde bulunduran İttihat ve Terakki yöneticileri bir ittifak içinde bulunmanın devleti eski gücüne geri getireceğine inanıyordu. Önce İtilaf devletleri ile görüşmeler yapılmış fakat olumlu bir sonuç alınamamıştır. Bu durum Türk-Alman yakınlaşmasına sebep olmuştur. Almanya ile yapılan görüşmeler sonucunda 2 Ağustos 1914 tarihinde 8 maddelik anlaşma imzalanmış ve 3 Ağustos 1914 tarihinde ise Genel Seferberlik kararı alınmıştır (Babüroğlu, 2016). Osmanlı Devleti ile Almanya arasında yukarıda bahsetmiş olduğumuz gelişmeler yaşanırken Akdeniz'de bulunan ve İngiliz donanmasından kaçan Alman Goeben ve Breslau zırhlıları, Osmanlı Devleti'ne 10 Ağustos 1914 tarihinde sığınmıştır (Sayılır, 2005). İngiliz Donanması bu durum üzerine protesto çekmiştir (Steel ve Hart, 2005). Osmanlı Devleti, protestoya karşılık olarak aynı gün bahse konu zırhlıların satın alındığını belirtilerek Goeben'e Yavuz, Breslau'a da Midilli adını vermiş ve zırhlıların donanmaya katıldığı açıklanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Almanya batıda İngiltere ve Fransa; doğuda ise Rusya ile savaş halindeydi. Almanya, bu durumun önüne geçmek için tarafsız konumda bulunan Osmanlı Devleti'ne savaşa girmesi için baskı yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi Almanya'yı, İngiltere ve Rusya karşısında güçlendirebilirdi. Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa girmesi ile Rusya ve İngiltere kuvvetlerinin bir kısmını bu cepheye ayıracak, bu da Almanya'nın işine gelecekti. Bu nedenlerden dolayı Alman baskısını üzerinde hisseden Osmanlı Devleti, donanmasının başına Alman Amiral Souchon'u geçirmiştir (Atabey, 2014). Amiral Souchon komutasında Karadeniz'e açılan Osmanlı Donanması 29 Ekim 1914 tarihinde Rus Limanları olan Odessa, Sivastopol, Novorossiysk'i bombardıman etmiş, birkaç Rus gemisini de batırmıştır (Görgülü, 1993). Bu olay üzerine Osmanlı Devleti fiilen savaşa dâhil olmuştur. 1 Kasım 1914'te Rusya, 5 Kasım 1914'te ise İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilanı kararı almıştır. Osmanlı Devleti ise 11 Kasım tarihinde bu devletlere karşı savaş kararı almıştır (Yıldırım, 2015).

Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni bu şekilde savaşa çekmesinin başlıca sebepleri olarak Osmanlı Devleti'ne karşı Kafkas Cephesini açacak olan Rusya'nın buraya asker kaydırması, Osmanlı Hilafeti'nin gücü kullanılarak İngiliz ve Fransız sömürgelerini ayaklandırması, Süveyş Kanalı'nı kapatmak suretiyle İngiliz harekât alanını daraltması amaçlanmıştır. Müttefik Kuvvetler Donanması Rus limanlarının bombalanması üzerine 3 Kasım 1914 tarihinde Seddülbahir ve Kumkale'de bulunan Osmanlı tabya ve kalelerine karşı bombardıman başlatmıştır. Atılan mermilerden bir tanesinin Seddülbahir Kalesi mühimmat deposuna isabet etmesi sonucu büyük bir patlama meydana gelmiş(Steel ve Hart, 2005) ve 5'i subay 81 asker şehit olmuştur (Türkmen, 2007). Bu olay ile birlikte Çanakkale Cephesi açılmıştır. Çanakkale Cephesi'nin açılmasıyla Osmanlı Devleti hem denizden hem karadan savunma imkân ve kabiliyetini geliştirmeye başlamış, boğaza 9 Kasım 1914 tarihinde 6. mayın hattını döşemiştir (Atabey, 2014). Öte yandan Müttefik Kuvvetleri de boğazlara hâkim olmak suretiyle Osmanlı Devleti'ni bertaraf etmek ve Rusya'ya yardım götürmeyi amaçlamıştır (Görgülü, 1993).

İngiltere ve Fransa'dan oluşan Müttefik Kuvvetler donanması boğazlar üzerinde baskısını iyice arttırmış, defalarca boğazlar bölgesini bombardıman ettikten sonra son olarak 18 Mart 1915 tarihinde kapsamlı olarak boğaza yapılan harekât başarısız olmuş ve kara harekâtı yapılmak üzere hazırlıklar başlanmıştır. Yapılan bu hazırlıklar ve Müttefik Kuvvetleri'nin yaptıkları hazırlıklar diğer bölümde anlatılacaktır.

2.4. Çanakkale Cephesi Deniz Harekâtı ile 26 Şubat 1915 Seddülbahir ve Kumkale'ye Yapılan Çıkarma

Amiral Carden Komutasındaki Müttefik Kuvvetler Donanması, 3 Kasım 1914 tarihinde Seddülbahir Kalesi'nin bombardıman edilmesinden sonra boğaz girişini ablukaya almıştır (Babüroğlu, 2016). Boğazı zorlamaya yönelik ilk saldırı ile 19 Şubat 1915 tarihinde dış tabyaların tahrip edilmesi amaçlanmıştır. Yedi saat süren bombardıman sonunda Türk tarafında ikisi subay olmak üzere 4 asker şehit olmuş ve 11 asker de yaralanmıştır. Bu bombardıman sonrası dış tabyalarda planlanan tahribat verilememiş ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Atabey, 2014). Müttefik Kuvvetler, hava muhalefeti

nedeniyle altı gün ara verildikten sonra 25 Şubat 1915 tarihinde Kumkale ve Seddülbahir’de sağlam kalan topların imhası için tekrar bombardımana başlamıştır. Bombardımanın ertesi günü Müttefik Kuvvetler tarafından Seddülbahir’e bir müfreze kuvvet gönderilerek topların tahrip edilmesi amaçlanmıştır. 26 Şubat günü karaya çıkan müfreze Harapkale Tepesi’nde bulunan Türk askerlerince fark edilmiş ve üzerlerine ateş açılmıştır. Bu durum karşısında müfreze amacına ulaşmadan geri çekilerek donanmaya çıkmıştır (Arslan, 2021).

Müttefik Kuvvetler, 19 ve 25 Şubat tarihlerinde gerçekleşen bombardıman sonucu etkisiz hale getirilemeyen bataryaları etkisiz hale getirmek için Seddülbahir ve Kumkale’ye 4 Mart 1915 tarihinde tekrar müfreze çıkarma planı yapmıştır. 4 Mart günü Yarbay Matthews komutasındaki bir bölük kuvvetindeki müfreze saat 08.50 sıralarında Kumkale’ye, Binbaşı H.D. Palmer komutasındaki bir bölük müfreze de Seddülbahir istikametine saat 09.10’da hareket etmiştir. Seddülbahir’e herhangi bir direniş olmadan donanma ve hava birlikleri desteğinde çıkan müfreze, Seddülbahir Köyü’ne doğru ilerlemiştir. Köy içinde 27’nci Alay 3’üncü Tabur 10’uncu Bölüğe bağlı Bigalı Mehmet Çavuş komutasında gizlenen Türk müfrezesi, düşmanın yaklaşması üzerine karşı ateşe başlamıştır. Çatışmalar devam ederken Bigalı Mehmet Çavuş’un tüfeği arızalanmıştır. Fakat bu durum Bigalı Mehmet Çavuş’u durdurmamış, düşmana taş fırlatarak çatışmaya devam etmiş ve müteakip aşamada eline geçirdiği istihkâm küreği ile müfrezesini süngü hücumuna kaldırmıştır. Üç saat süren çatışmadan sonra düşman müfrezesi amacına ulaşmadan tüm zayıatlarını da yanına alarak donanmaya çekilmiştir. Çatışma sonunda Bigalı Mehmet Çavuş göğsünden ve başından yaralanmıştır. 19’uncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal Bey, Bigalı Mehmet Çavuş’un yanındaki askerlere örnek olan kahramanlığı ve cesareti nedeniyle madalya ile ödüllendirilmesini teklif etmiştir. Kumkale’ye çıkan müfreze de Türk tarafının ateşi ile geri çekilmiş ve amacına ulaşamamıştır (Arslan, 2021).

Müttefik Kuvvetler, Amiral Carden’in planının ikinci safhası gereği boğazda bulunan mayınların temizlenmesi için her gün muharebe gemileri mayın tarama gemilerini koruma sağlamak için boğaza girerek kıyı bataryalarını bombardıman etmiştir. Bombardıman esnasında mayın tarama gemileri de boğaza girerek Türk tarafının döşediği mayınları temizlemeye çalışmıştır (Patton, 2017). Fakat kıyı bataryalarının atışları ve

şiddetli fırtına ile akıntılardan dolayı mayın tarama işleminde istenilen başarı sağlanamamıştır (Steel ve Hart, 2005).

Amiral Carden'in rahatsızlığı nedeniyle donanma komutanlığına 17 Mart 1915 tarihinde Amiral De Robeck getirilmiştir. Amiral De Robeck, Amiral Carden'in planlarını değişiklik yapmadan uygulamıştır. Amiral Carden'in dört safhalı planına göre birinci safha girişteki tabyaların imha edilmesi, ikinci ve üçüncü safhalar mayın tarama faaliyetleri ile Dardanos ve Erenköy tabyalarının imha edilmesinden oluşmaktaydı. Müttefik Kuvvetler ilk üç aşama için teşebbüste bulunmuş fakat istenilen başarı sağlanamamıştır. Fakat tüm olanlara rağmen üç safhanın tamamlandığı düşünülerek dördüncü safha olan Kilitbahir ve Çanakkale istihkâmlarının imha edilerek boğazın geçilmesi safhası uygulanmaya başlanmıştır (Patton, 2017).

Donanma boğaza üç grup halinde girecekti. Ön hat Amiral De Robeck komutasında dört güçlü İngiliz zırhlısından oluşuyordu. Bu grubun görevi, en önde Boğaz'a girerek Çanakkale ve Kilitbahir ile Kepez bölgesinde mayın hatlarını koruyan bataryaları imha etmektir. İlk hat saat 11.15'te boğaza girerek bombardımana başlamıştır. Başlangıçta Türk bataryaları mesafenin uzak olmasından dolayı karşılık verememiş, donanmanın boğazdan içeriye sokulmasından sonra ateşe başlamışlardır (Karcı, 2008). Müteakip aşamada boğaza giren ikinci ve üçüncü hatlar da bombardımana başlamış saat 13.45'e kadar her şey plan dahilinde ilerlemiştir. Saat 14.00 sıralarında Bouvet zırhlısı Erenköy Koyu'nda manevra yapmak istediği anda Erenköy Koyu'nda Nusret Mayın Gemisi'nin döşediği mayına çarpmasıyla harekâtın seyri değişmiştir. Mayının infilak etmesi sonucu Bouvet zırhlısı iki dakika içinde batmıştır. Aynı bölgede manevra yapan ve birbirine yardıma giden İnflexible, Irrestible ve Ocean savaş gemileri de sırasıyla mayına çarpmıştır (Atabey, 2014). Saat 18.00'de harekât sonlandırıldığında Müttefik Kuvvetler donanmasında Bouvet, Ocean, Irrestible savaş gemileri batmış, İnflexible, Gaulois, Suffren, Agememnon savaş dışı kalmıştır. Müttefik Kuvvetler, donanma güçlerinin üçte biri ile 800 askerini kaybetmiştir. Türk tarafında ise 176 toptan 8'i kullanılamaz hale gelmiştir. Türk tarafı topçularından Anadolu Hamidiye, Rumeli Mecidiye, Namazgâh, Dardanos ve Baykuş tabyaları sonuca etki eden atışlar icra etmişlerdir. Müttefik Kuvvetler Donanması 18 Mart 1915 Perşembe günü, akşam karanlığı basarken geri çekilmiştir (Aldoğan – Gürsel, 2006). Gün sonunda Türk tarafında 4'ü subay olmak üzere 44 asker şehit olmuştur (Karcı, 2008).

13 Mart 1915 günü General Hamilton Akdeniz Sefer Kuvvetler Komutanı olarak görevlendirilmiştir (Belen, 2009). 17 Mart günü Limni adasına gelen General Hamilton, planın dördüncü aşamasının sonuçlanmasını beklemiştir. 18 Mart günü icra edilen harekatin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Amiral Carden, boğazı kara birlikleri ile ortak yapılacak operasyon ile geçilebileceğini açıklamıştır. General Hamilton bu durum üzerine 19 Mart günü İngiltere Savaş Bakanı Lord Kitchener'e büyük bir kara harekâtı yapılacağını bildirmiş, gerekli izin ve destek alınmıştır (Patton, 2017). Kara harekâtının yapılması kararından sonra Müttefik Kuvvetler de hazırlıklar başlamıştır.

2.5. Müttefik Kuvvetleri Tarafının 25 Nisan 1915 Öncesi Hazırlıkları ve Durumu

Müttefik Kuvvetler Donanması'nın, Çanakkale Boğazı'nı geçmek üzere boğaz tahkimatlarına saldırılarının devam ettiği esnada 5 Mart 1915 tarihinden itibaren muhtemel kara harekâtı için de planlamalar yapılmaya başlanmıştır. Önce İngiltere Savaş Bakanı Lord Kitchener tarafından Mısır'da bulunan General Birdwood görevlendirilerek boğazların durumu ve kara ordusuna ihtiyaç olup olmadığı konusunda rapor hazırlanması istenmiştir. General Birdwood'un hazırlayarak sunduğu raporda, donanmanın tek başına boğazları geçebileceği konusunda tereddütlerinin bulunduğunu ve kuvvetli bir kara ordusunun donanmayı desteklemede ihtiyacın olacağını belirtmiştir. Bu rapor doğrultusunda kararını netleştiren Lord Kitchener 10 Mart 1915 tarihinde 29uncu İngiliz Tümeni'nin Çanakkale gönderileceğini, Fransızların da bir tümen kuvvet ile katılım sağlayacağını açıklamıştır. Ayrıca Mısır'da bulunan Anzak Kolordusu'nun da bu harekâta katılacağı belirtilmiştir (Atabey, 2015).

12 Mart tarihinde yeni oluşturulan Akdeniz Seferi Kuvvetler Başkomutanlığı'na General Hamilton atanarak boğazlar bölgesinde araziye ve muhtemel çıkarma yerlerini incelemek üzere görevlendirilmiştir. Fakat tüm hazırlıklara rağmen İngiltere Savaş Konseyi'nde boğazlara donanma yardımı ile geçileceği konusunda hâkim görüş bulunmaktadır. Nitekim bu görüş 18 Mart günü Müttefik Donanması'nın boğazlara geçmek üzere yaptığı harekâtın başarısızlıkla sonuçlanması sonucu değişmiştir. 19 Mart günü General Hamilton, boğazların donanma vasıtası ile geçilmesinin mümkün

olmayacağına dair raporu İngiltere Savaş Bakanlığı'na göndermiştir. Ayrıca muhtemel bir Amfibi çıkarma harekâtı konusunda da değerlendirmelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Helles Burnu'nun çıkarma için uygun olduğu, Fransa'daki savaştan alınan ders gereği çıkarmanın hazır yapılı tahkimatlara karşı askerlerin sürülmemesi gerektiği, öyle bir çıkarma alanı seçilmeli ki savunma tahkimat hattının bulunmadığı ve düşmanın kanadının açık kalacağı bir yer seçilmesi gerektiğini bildirmiştir.” (Bean, 1941)

22 Mart günü Queen Elizabeth zırhlısında Amiral De Robeck, General Ian Hamilton, Amiral Weymss, General Birdwood, General Braitwaite ve Albay Pollen'in katıldığı toplantıda Boğaz'ı zorlamak suretiyle geçmesi amacıyla kara ve deniz birliklerinin işbirliği yapma kararı alınmıştır. İngiltere'de ise hükümet, Deniz Bakanı Winston Churchill'in donanma ile Boğaz'ı zorlamanın devam etmesi teklifini gelen raporlardan sonra reddederek amfibik harekât yapılması konusunda karar vermiştir (Atabey, 2014). Alınan karar sonrası General Hamilton operasyon hazırlıklarına başlamıştır. General Hamilton plan gereği Seddülbahir, Bolayır, Kabatepe, Kumkale, Beşige bölgelerinden yapılacak çıkarma harekâtı ile Türk komuta kademesine ilk kırk sekiz saat içinde durumu toparlayacak müdahaleleri yaptırmamayı hedeflemiştir. Bu hedef ile çıkarmanın ilk kırk sekiz saatinde Türk birliklerinin onda biri kuvvetin dahi ana çıkarma yeri olan Seddülbahir bölgesine ulaşamaması amaçlanmıştır. Hamilton, ana çıkarma alanı olan Seddülbahir bölgesinde harekâtın belkemiği olarak tabir ettiği 29'uncu Tümeni görevlendirmiştir (Hamilton, 2005).

Müttefik Kuvvetler, Kilitbahir platosu ile boğazı korumakla görevli tabyaları ele geçirerek donanmanın boğazdan geçişine yardım etmek amacıyla Seddülbahir bölgesinde beş çıkarma alanı belirlemiştir. Bunlar Morto Koyu (S Sahili), Ertuğrul Koyu (V Sahili), Tekke Koyu (W Sahili), İkiz Koyu (X Sahili) ve Pınarıçi Koyu (Y Sahili) olarak belirlenmiştir. Bu koylardan yapılacak çıkarmalar sonucunda hedef, dört aşama sonrası Alçitepe'nin ele geçirilmesi olarak belirlenmiştir. Birinci aşamada, beş farklı yerden yapılan çıkarma ile çıkarma bölgeleri, Harapkale, Karacaoğlan ve Aytepe'nin ele geçirilmesidir. İkinci aşama, Morto Koyu'na çıkan birliklerin sabit kaldığı bu aşamada, Ertuğrul Koyu ile Pınarıçi Koyu arasında düz bir hat halinde hattın güney ve batı kısımlarının ele geçirilmesi planlanmıştır. Üçüncü aşamada tüm birlikler ile Alçitepe'nin

ele geçirilmesidir. Dördüncü aşamada ise Alçıtepe'nin ele geçirilmesinden sonra doğu ve batı yönlü hatların ele geçirilerek tahkim edilmesi planlanmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.122). Plan gereği 29'uncu Tümen'e bağlı 86'ncı Tugaya çıkarma günü Kirte Köyü ve yarım mil kuzeyinde bulunan Yassı Tepe'ye kadar ilerleme emri verilmiştir. 88'inci Tugaya ise Eskihişarlık istikametinde kuzeydoğu doğrultusunda ilerleme görevi verilmiştir. Çıkarma günü akşamına kadar hedef ise Yassıtepe ile Alçıtepe kuzeyinde bulunan Halar (Ali Bey Çiftliği) mevkielerinin üzerinden geçen batı doğu yönlü hat olmuştur (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304 WO 95/4263-4359, s.121). Ayrıca hem donanma hem de sahadaki birlikler ile iletişimi sağlamak amacıyla Tekke Koyu'nda Muhabere İletişim Merkezi'nin kurulması planlanmıştır (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, Part 2, s.23).

Genel plan doğrultusunda Seddülbahir Bölgesi'ne yapılacak çıkarmada örtü kuvveti komutanı 86'ncı Tugay Komutanı General W.S. Hare belirlenmiştir. Örtü kuvveti bünyesinde 86'ncı Tugay, Plymouth Taburu, 1'inci King Own Scottish Borderer Bölüğü, 2'nci Hampshire Alayı'ndan 2 bölükten az kuvvet ve 2'nci Güney Galler Bölüğü bulunmaktadır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.120). Örtü kuvvetinin ilk amacı Harapka, Karacaoğlan ve Aytepe'yi ele geçirmektir. Bu amaca yönelik görev paylaşımı şu şekildedir. 1'inci Dublin Taburu Seddülbahir Köyü ve Harapka Tepesi, 1'inci Munster Taburu Seddülbahir Köyü dışından 2 numaralı tabya ile bu tabyanın kuzeyinde bulunan top mevzisini, 1'inci Lancashire Taburu Aytepe ve üzerinde bulunan tabyayı, 2'nci Tabur Karacaoğlan Tepe ile kuzeydoğu istikametini kontrol altına alacaktı (Aspinall Oglander, 2005). Bölgedeki beş çıkarma yeri içinde sırasıyla Morto Koyu'nda bir, Ertuğrul Koyu'nda dört, Tekke Koyu'nda altı, İkiz Koyu'nda iki, Pınarıçi Koyu'nda bir ve Ertuğrul Koyu planının içinde bulunan Camber çıkarması içinde bir çıkarma yeri belirlenmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4311, s.19). Örtü kuvvetinin çıkarma harekâtı esnasında dört aşamalı görevi bulunmaktadır. Birinci aşamada Pınarıçi Koyu'na dört seferde iki tabur ve çeyrek taburun çıkarılması ile donanma tarafından sahillerin bombardıman edilmesi planlanmıştır. İkinci aşamada Morto, Ertuğrul, Tekke ve İkiz Koyuları'na tek seferde 2900 askerin karaya çıkarılması planlanmıştır. Üçüncü aşamada River Clyde gemisinde bulunan 2100 askerin karaya çıkarılması planlanmıştır. Dördüncü

ve son aşamada Örtü kuvvetinin geri kalan askerlerinin tamamının karaya çıkarılması şeklinde planlanmıştır (Aspinall Oglander, 2005).

Örtü kuvveti komutanı olan 86'ncı Tugay Komutanı Tuğgeneral S. W. Hare'ye 19 Nisan tarihli Genel Karargâh talimatı gereği Ertuğrul Koyu, Tekke Koyu ve İkiz Koyu çıkarmalarına ek olarak Pınarıçi Koyu ve Morto Koyu çıkarmasının komutası da verilmişti. Daha sonra General Hare'nin kontrol mekanizmasından uzakta bulunan bu iki çıkarma alanı için komuta imkânının olmadığına anlaşılması üzerine Pınarıçi Koyu ve Morto Koyu çıkarmasına 29'uncu Tümen Karargâhı komuta etmesi kararlaştırılmıştır (Aspinall Oglander, 2005).

Ertuğrul Koyu'na yapılacak çıkarma için plana sonradan önceleri İzmir Limanı'nda bağlı bulunan River Clyde isimli eski kömür gemisi dâhil olmuştur (Bartlett, 2007). Tek seferde 2000 asker kapasiteli büyük bir birliğin korunaklı bir şekilde kıyıya çıkartılabilecek olması ve çıkarmanın baskın etkisi kazanması ihtimali plana eklenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu plan Hussar gemisi komutanı Binbaşı E. Unwin tarafından teklif edilmiş ve kabul edilmiştir. Binbaşı Unwin'e göre Truva efsanesindeki gibi zararsız görünen bu geminin, Türk tarafının ilk çıkarmalara dikkatini verdiği esnada kıyaya yanaşacaktı. Planın kabul edilmesi üzere Binbaşı Unwin River Clyde gemisinin kaptanı olmuştur. Unwin gemiyi harbe hazırlamak için işe koyulmuş, önce askerlerin hızlı bir şekilde karaya çıkarılabilmesi için geminin her iki bordasında büyük delikler açılmıştır. Gemi karaya oturduktan sonra sahil ile aradaki mesafenin geçilebilmesi için geniş kalaslar ve dubalar ile yüzer iskele oluşturulmuştur. Bu yüzer iskeleleri sahile taşımak için de üç tekne geminin arkasında hazır bekletilecek şekilde hazırlanmıştır. Geminin güvertesinde baş tarafına kum torbaları ile mevzi oluşturulmuş, içine bir makinalı tüfek yerleştirilerek çıkarma yapan askerlerin korunması amaçlanmıştır. Ayrıca yüklü miktarda su ve cephane taşınması, gemi içinde sargı yerinin korunaklı bir şekilde oluşturulması da sağlanmıştır (Aspinall Oglander, 2005). Tüm hazırlıklardan sonra 24 Nisan günü Tavşan Adasında River Clyde gemisine birlikler yüklenmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4310, s.32). River Clyde tarzı bir gemi planı Anzak Kolordu Komutanı General Birdwood'a da önerilmiş ise de baskın tarzında bir çıkarma faaliyetinin yapılmasının planlanmasından dolayı bu öneri reddedilmiştir (Bean, 1941).

Bölgede yapılan istihbari çalışmalar sonucunda yarımada, Türk birliklerinin 40.000 tüfekli asker ve 100 toptan ibaret üç tümen kuvvet olduğu değerlendirilmiştir (Hamilton, 2005). Bunlardan bir tümen Bolayır'da, bir tümenin Kilitbahir, Anafarta yakınlarında, bir tümenin de Alçitepe, Seddülbahir'de olduğu değerlendirilmiştir. Bolayır'daki aldatma hareketi Kraliyet Deniz Tümeni tarafından, Kumkale'de ise Fransızlar tarafından aldatma hareketi planlanmıştır. İki birlik de az birlik ile çıkarma yaparak sonrasında Seddülbahir'e geçmek üzere plan yapılmıştır (Bean, 1941). Müttefik kuvvetlerin çıkarmalar öncesinde 14 Nisan tarihinde donanma ile yaptığı keşif faaliyetlerinde Alçitepe kuzeyi eteğinde, Kirte Köyü ve çevresinde askeri birliklerin kamplarına dair duman ile Karacaoğlan Tepe, Aktepe ve Harapkale Tepe üzerinde siperlerin olduğuna dair tel örgü hatları tespit edilmiştir. Günlük alınan hava raporlarında ise tahkimat çalışmalarının sürekli devam ettiği ve yeni tahkim edilmiş yapıların görüldüğü raporları alınmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.22). İlk çıkarma yapacak birlik komutanları 18 Nisan günü donanmaya ait savaş gemisi ile yarımada çevresinde keşif faaliyeti yapmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.23).

Plan gereği 29'uncu Tümen birliklerinin çıkışı Doğu Akdeniz Filosunun Tuğamiral Wemyss komutasındaki 1 numaralı Filosu tarafından, Kabatepe çıkarması yapacak Anzak Kolordusunu ise Tuğamiral Thursby komutasındaki 2 numaralı filosu tarafından desteklenmiştir (Bean, 1941). General Hamilton'un fikri olan Y koyu çıkarması (Moorehead, 2007), 29'uncu Tümen Komutanı General Hunter-Weston'a teklif edildiğinde Y Koyu çıkarma bölgesinin asıl çıkarma alanlarına uzak olduğu gerekçesiyle olumsuz görüş bildirmiştir. Nitekim Hunter-Weston Alçitepe'ye kadar planın gerçekleşmesinde ön planda olmak istiyordu (Travers, 2008). Hamilton ise S ve Y koylarına yapılacak çıkarmalar ile kanatları korumayı, Türk birliklerinin Seddülbahir'deki çıkarmalara kanalize olmasını engellemeyi ve takviye gelecek Türk birliklerini de durdurmayı amaçlamıştır (Callwell, 1919).

Sıhhi birliklerin Komutanı General Birrel planların yapıldığı esnada Mısır'da olmasından dolayı onun yerine sıhhi kısmı kurmay heyetinden bir subay planlamanın yapıldığı toplantıda yer almıştır. Tüm orduda sıhhi imkân ve kabiliyet aynı anda en fazla 3000 yaralıya bakacak vaziyette idi. Her çıkarma alanına ciddi durumlar için bir hastane

gemisi planlanmıştır. Anzak Kolordusu için 300 ciddi yaralı askere hizmet verebilecek Gascon sıhhi gemisi tertip edilmiştir. General Birrel'in yerine bakan Yarbay Keble tüm ordu için aynı anda 3000 yaralıya hizmet kapasitesinin çok düşük olduğunu ve durumu ciddi olan yaralıların tahliyesi konusunda planda eksiklerin olduğunu düşünmüştür. 18 Nisan günü General Birrel ve General Woodward yapılan ilk planın tamamen yetersiz olduğunu savunarak bu plan doğrultusunda operasyon başlatmanın imkânsız olduğunu komuta kademesine belirtmiş ve itirazları kabul edilmiştir. Tekrar yapılan düzenleme ile birliklere sıhhi birlikle donatılmış nakliye gemileri dağıtılmış ve sıhhi açıdan imkân ve kabiliyet artırılmıştır. Bu hazırlıklar sonucunda sıhhi birlikler tüm orduda 2400 ağır yaralı ve 7300 hafif yaralı olmak üzere toplam 9700 yaralıya hizmet edebilecek seviyeye ulaşmıştır (Bean, 1941).

Tüm hazırlıklara ek olarak esir edilecek Türk askerleri ile ilgili de hazırlıklar yapılmıştır. Esir edilecek Türk askerlerinden istihbari bilgilerin elde edileceği düşünülmüştür. Bu kapsamda Türk askerlerinin tüfek dipçik kısmının yukarı bakacak şekilde tutarak, eline herhangi bir renk giysi ya da bez sallamak suretiyle teslim olduğu tecrübe edilmiştir. Teslim olmayı kabul eden Türk askerine karşı gerekli güvenlik tedbirleri eşliğinde samimi bir tavır ile yardımcı olunmasına dair eğitimler verilmiştir. Esir edilecek Türk askerine basit komutları verebilmek için Türkçe karşılığı olan *"Teslim ol"*, *"Size iyi bakılacak"*, *"Ellerini yukarı kaldır"*, *"Tüfekleri bırakınız"*, *"Sola doğru"*, *"Sağa doğru"* gibi komutlar yazılı olarak birliklere dağıtılmıştır (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 2, s.57).

21/22 Nisan gecesi yapılacak çıkarma harekâtı, kuzeyden esen şiddetli rüzgârdan dolayı ertelenmiştir. 22/23 Nisan gecesi de hava muhalefetinin devam etmesinden dolayı harekât bir daha ertelenmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.24). 24 Nisan günü birlik komutanları birliklerin teçhizat ve çanta muhteviyatını kontrol etmiştir. Her askerin portatif tahkim edevatına sarılmış vaziyette iki adet boş kum torbasını, teçhizatlarında 200 atımlık fişeği, ağır elbise paketlerinin denizde boğulmaya karşı her an çıkarılacak şekilde bağlanıp bağlanmadığı, tüfek namlularında fişeğin olmadığını (atışlar gün ışığından önce başlamayacaktı), mataraların dolu olduğunu, 2 günlük iki beyaz torbada erzağın (bir konserve sığır eti,

küçük teneke çay ve şeker, birkaç bisküvi) kontrolü yapılmıştır. Çantaların beyaz ve parlayacak kısımları kakao vs. sürmek suretiyle karartılması sağlanmıştır (Bean, 1941).

Müttefik Kuvvetler çıkarma öncesi tüm askerlere Alman uçaklarının altında bulunan siyah haç görünmedikçe ve herhangi bir uçak düşmanca bir davranış sergilemedikçe uçaklara karşı ateş edilmemesi istenmiştir. Ayrıca karada görev yapacak tüm askerlerin haki renk elbise giymesi emredilmiş, gemide görevli askerler bu emirden muaf tutulmuştur. Mavi üniforma giyen subay ya da asker ile karşılaşıldığında kılık değiştirmiş düşman askeri olarak muamele edileceği ikaz edilmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 2, s.63).

Müttefik Kuvvetleri yukarıda bahsetmiş olduğumuz gibi hazırlıklarına devam ederken, Osmanlı Devleti de Çanakkale Boğazı bölgesini savunma faaliyetlerine devam etmiştir.

2.6. Türk Tarafının 25 Nisan 1915 Öncesi Hazırlıkları ve Durumu

I. Dünya Savaşı esnasında Osmanlı Genel Seferberliği ilanından sonra Esat Paşa komutasındaki 3'üncü Kolordu, Çanakkale Boğaz savunmasını güçlendirmek üzere görevlendirilmiştir. Esat Paşa buradaki görevi esnasında Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa ile gerekli koordinasyonlar eşliğinde birliklerine mevcut planlar doğrultusunda kıyı savunma tertibatı aldırılmıştır. Daha önceki tecrübelerine dayanarak muhtemel çıkarma merkezleri olarak yine Seddülbahir ve Kabatepe bölgesi biliniyor ve birliklerin çoğu bu bölgelerde kıyı hattında faaliyetlerini icra ediyordu. Bolayır, Saros, Kumkale ve Beşige bölgelerinde çıkarmaya uygun yerler küçük birliklerle savunulması planlanmıştır. Savunma tertibatı tamamen düşmanı sahilde karşılamak ve düşmanın sahilde kıyı başı tutmadan imha edilmesi üzerine kurulmuştur. Birliklerin büyük kısmı kıyı hattında, küçük kısmının ise geride ihtiyatta beklemesi planlanmıştır. Destek silahları olan hareketli topçu bataryaları ile makinalı tüfek mevzileri için muhtemel çıkarma bölgesini en iyi şekilde ateş altına alabileceği yerler tespit edilerek tahkimat çalışmalarına başlanmıştır. Tüm kıyı hattında tahkimat çalışması devam etse de dikenli tel ve siper malzemeleri konusunda çok eksiklik olduğu bilinmekte idi (Uyar, 2016).

24 Mart 1915 tarihinde boğaz bölgesinin savunması için Alman General Liman Von Sanders kumandasında 5'inci Ordu Komutanlığı kurulmuştur (Sanders, 2006). Liman Von Sanders Paşa 26 Mart tarihinde Gelibolu'ya gelerek göreve başlamış (Borlat, 2020), ve yaptığı teftiş esnasında Seddülbahir ve Arıburnu bölgesinin iki alay kuvveti ile oluşturulan savunma tertibatının çok fazla olduğunu, demir parmaklık mesafesi gibi bu kadar sık birlik ile kıyı hattının korunamayacağını belirterek iki alay kuvveti yerine iki tabur kuvveti ile kıyı hattının korunması emrini vermiştir (). Bölgede ulaşım imkânlarının zayıf olması bu kararın alınmasında etken olmuştur (Prigge, 2011). Esat Paşa da bu emri yerinde bularak uygulanmasını sağlamıştır (Bülkat, 1954). Liman Von Sanders Paşa'nın askeri heyetinde bulunan Carl Mühlman'a göre bu şekilde sabit savunma sisteminde bulunan Türk birliklerinin hareket kabiliyetinin zayıf olduğunu, gelişen durumlar karşısında esnekliğinin az olduğunu belirtmiştir (Mühlman, 2009). Bu durumu bilen Liman Paşa savunma dizilişi konusunda köklü değişiklikler gerçekleştirmiştir. Ona göre tüm birliklerin adeta eski çağlardaki gibi kıyı boyunca yayılması yanlış değerlendirilmiştir. Düşman bu sistemde mukavemet göreceksede geride güçlü bir ihtiyatın olmaması büyük bir sorun teşkil edeceği düşünülmüştür. Liman Paşa bu değişikliğe gerekçe olarak sabit halde bekleyen birliğin uyusuk vaziyette kalacağını bu durumun da zafiyete yol açacağı, geniş bir alanda az sayıda bulunan kuvvetimizin sabit değil de oynak bir savunma tertibatı alması hareket kabiliyeti (sık sık yürüyüş ve tatbikatların yapılması gibi) açısından avantaj sağlayacağı ve çıkarma yapan düşman kuvvetine merkezi güçlü bir ordu ile karşılık vermek amacıyla bu kararı aldığını belirtmiştir (Sanders, 2006). Yeni alınan savunma tertibatına göre Sarıtepe Burnu dahil olmak üzere yarımada'nın güneyine iki tabur kuvvet ayrılmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 09).

Liman Paşa, Gelibolu Yarımada'sı üzerinde çıkarma açısından kesin ve hızlı sonuç alabilecek üç önemli yeri gerekçeleri ile şu şekilde açıklamıştır. Birincisi Seddülbahir bölgesi; üç tarafı donanma ateşi ile desteklenebilen bu alanda ince bir meyille yükselen Alçıtepe ilk hedef olarak bahsedilmiştir. İkincisi Kabatepe'nin kuzey ve güneyindeki sahil; buradan yapılacak bir çıkarma geniş bir düzlük sonrası Maydos'a ulaşmak açısından önem arz etmiştir. Arıburnu bölgesinde çıkarma açısından korunaklı arazi arızaları bulunmaktadır. Burası Maydos'a ulaşmak istendiğinde mutlaka kontrol altında bulunması gereken kritik bir arazi olarak bahsedilmiştir. Üçüncüsü ise Bolayır yakınlarında boğazın

5-7 km genişliğinde daraldığı sahil hattı olmuştur. Buraya yapılacak çıkarmanın boğaz savunma hattına etkisi olmamakla birlikte yarımadanın İstanbul ile bağlantısını kesmek gibi stratejik kazanımlarının olacağı düşünülmüştür. Birliklerin hareket kabiliyetini artırmak için boğazın uygun limanlarına deniz taşıtları yerleştirilerek birlik sevkleri düzene sokulmuştur. Karadan birlik ve mühimmat sevkiyatlarını kolaylaştırmak adına yollar yapılması, bozuk yolların açılması ve dere yatağı gibi geçiş alanlarda köprü yapımı için amele taburlarıyla ikmal faaliyetlerine başlanmıştır (Sanders, 2006). 9'uncu Tümen lojistik faaliyetleri için Eceabat iskelesini kullanmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Düşman uçaklarının gözetlemesinden kurtulmak için intikaller gece yapılmıştır. Nitekim düşman savaş gemileri bir yaya ya da atlı asker görse dahi topçu atışı yapmaktan çekinmemiştir. Bundan dolayı birliklerin eğitim faaliyetine azami dikkat gösterilmiştir (Sanders, 2006).

Kıyı hattında tahkimat çalışması gece dahi yapılarak hız kazandırılması sağlanmıştır. Tahkimat konusunda kullanılan araç ve gereçler konusundaki eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Dikenli tel örgü çalışmalarında tel örgü kazıklarının düşmana görüntü vermeyecek şekilde üstünün çalılıklar ile kapatılması ve gevşek bırakılmaması sağlanmış, tel örgü hatlarının mümkün oldukça sahile yakın, gerektiğinde suyun içine yerleştirilerek altından ve üstünden asker geçmeyecek şekilde çapraz bağlanması sağlanmıştır. Kazıkların yüksekliği 40-50 santimetreyi geçmemesi ve arka arkaya hatlar şeklinde yapılmasına dikkat edilmiş, Tekke Koyu'nda yapılacak tel örgü yerleştirme işleri Aytepe'deki mevzilerden ateş altına alınacak şekilde yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Harapkale Tepesi önüne yerleştirilen tel örgü hattı 37,5'lük top siperinin açığından geçirilerek Ertuğrul Tabya duvarına kadar yerleştirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-57). Tel örgülerin yerleştirilmesi esnasında tel örgü hattının düşman askerini ölü bölgeye sevk edecek şekilde yerleştirilmesi ve yalayıcı ateşe uygun alanlar olması sağlanmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 11). Ayrıca tel örgülerin yerleştirilmesi esnasında düşmana görüntü vermesini engelleyecek tedbirlerin (çalı vesaire ile kapatılması) alınması, kazıkların sağlam çakılması suretiyle aralıkların gevşek bırakılmaması, ara kazıkların çapraz saplanarak altından ve üstünden düşman askerinin geçmesinin engellenmesi ve gerekirse tel örgülerin suyun içine yapılmasına dikkat edilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4832-H11, 02). Askerlerin kaldığı

çadırlar, düşman hava unsurlarının gözünden ve ateşinden korunması için maskelenmiş ve gizliliği sağlanmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 12).

Geceleri istihkam çalışmaları esnasında düşman donanmasının projektör tutması halinde askerlerin hemen yere yatarak tehlikenin geçmesinin beklenmesi ve sonrasında çalışmalara devam edilmesi konusunda eğitimler verilmiştir. Düşman donanmasının gece ateş etse dahi karanlıktan dolayı isabet sağlayamayacağı bilinmekteydi (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 12). Düşman uçak tehlikesine karşı uygun top mevzileri kazdırılarak, düşman uçakları bölgeye yaklaştığı zaman bu mevzilerden atış yapmak suretiyle tehlikenin bertaraf edilmesine çalışılmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-57).

Tüm hazırlıklara ek olarak zamanın askeri savaş teknolojisindeki gelişmeler de cephede aktif olarak uygulanmıştır. Torpil kovanlarından basma düzenekli kara mayınları hazırlanarak sahilde kullanılmıştır (Sanders, 2006). Bu mayınlar, mermilerin hassas tapa şeklindeki basma düzenekli kısmı üstte kalacak şekilde toprağın kazılması suretiyle yere gömülmüş ve sadece basma düzeneği dışarda kalacak şekilde uyarlanmıştır. Dışarda kalan basma düzeneği düşmanın dikkatini çekmemesi için ince toprak taneleri ya da yaprak gibi doğal malzeme ile gizlenmiştir. Basma düzeneğinin aktif hale gelmesi ile mayın infilak eder ve içindeki patlayıcı ile etrafındaki taş, metal gibi malzemelere uyguladığı basınç ile zayıt vermesi prensiplerine göre çalışmaktadır. Bu mermilerin adı aynı zamanda lağım bombaları olarak da yazışmalarda geçmiştir. 9’uncu Tümen tarafından İstihkam Bölük Komutanı Fahrettin Efendi’ye lağım bombalarının yerleştirilmesi için uygun yerlerin haritada işaretlenmek suretiyle bildirmesi istenmiştir. Fahrettin Efendi, yaptığı keşif faaliyeti sonunda, Eskihisarlık Tepe, Morto Koyu, Ertuğrul Koyu ile Seddülbahir Kalesi arasının lağım bombalarının yerleştirilmesi için uygun olduğunu, Tekke Koyu’nun ise kumluk olmasından dolayı uygun olmadığını bildirmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-57). 9’uncu Tümen tarafından teslim alınan 300 lağım bombası (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3414-65, 17) için 26’ncı Alay Komutanı Kadri Bey’in (Toker, 2014) emri ile 1 Nisan tarihinde muhtemel çıkarma yerleri olan Seddülbahir iskele çevresine, Ertuğrul Tabya ile Harapkale Tepe arasına, İlyasbaba Burnu ile Tekke Koyu arasına lağım bombaları döşenmesi planlanmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H4, 1-13a).

Liman Paşa sonrası yeni düzende alınan tüm değişiklikler örtü ve gizleme faaliyetlerinin iyi uygulanmasından dolayı düşman uçaklarınca yeterince fark edilememiştir (Sanders, 2006). Nitekim düşman keşif uçaklarının ve donanma gözetlemeleri sonucunda Türk tarafına ait hareketliliğe dair elde edilen veriler haritalara gün gün tutulmak suretiyle işlenmiştir. Bu haritalar incelendiğinde Türk tarafına ait tahkimat, batarya, ordugâh, karargâh gibi ayrıntıları barındırmıştır (AWM4 Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 13/10/8 April 1915, s.29). Sahil gözetleme hattında görevli birliklere ihtiyattaki birliklerden alınmak suretiyle el bombaları dağıtılarak ateş gücü arttırılmıştır (Ataksor, 2008). Destek silahlarının etkin ve seri bir şekilde kullanılabilmesi için Müstahkem Mevki Komutanlığına bağlı bataryalara, saldırının denizden olması durumunda Müstahkem Mevki Komutanlığı emrine göre hareket edilmesi, saldırının karadan olması durumunda çıkarma yerlerini etkisi altına alabilecek bataryaların 9'uncu Tümen Topçu Komutanlığı emrine girilerek hareket edilmesi gerektiği bildirilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Yarımadanın güneyinde bulunan ve Kumtepe'ye bakan 85 Rakımlı Tepe'de konuşlu bulunan sahra bataryası da 25'inci Alay (Sayılır, 2020) komutasında olup, çıkarma hangi tarafta gelişirse o yönde ateş desteği sağlanması kararlaştırılmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 09).

Liman Paşa öncesi savunma tertiplenmesine göre Kumtepe bölgesi bir alay, Seddülbahir bölgesi bir alay kuvvet ile savunulmaktaydı (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H4, 1-6a). Bu durum Liman Paşa sonrası değişmiş, Kumtepe ve Seddülbahir bölgesi için bir alay kuvvet görevlendirilmiştir. Hatta bir tabur Kumtepe'de, bir tabur Seddülbahir'de ve bir tabur da ihtiyatta olmak üzere plan yapılmıştır. Son durumdaki savunma tertiplenmesine göre, Seddülbahir ve Tekke Burnu arasındaki hatta 25'inci Alaya bağlı bir tabur görevlendirilmiştir. Bu taburdan etrafı çevrilse dahi savaştacak ve sebat edecek bir bölük sahil hattına yerleşecek, taburun ihtiyat birlikleri ise geride bulunan dere yatağında ve ağaçlık alanların içinde bulundurulması görevi verilmiştir. Alaya bağlı diğer tabur ile Makinalı Tüfek Bölüğü ise Kirte ve Seddülbahir arasında uygun bir yerde ihtiyatta kalacak, Zığındere, Tekkekoyu kuzeyi ile Morto Limanı ve Domuzdere'ye birer takımlık birlikler görevlendirilmiştir. Çıkarma olması durumunda ön hattaki birlikler piyade atışları ile bölgeyi savunacak gerekirse ihtiyattan yeteri kadar kuvvet ile süngü hücumuna geçilmesi emredilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 10).

21 Nisan 1915 tarihinde 25'inci Alay ile ihtiyatta bulunan 26'ncı Alay, 22 Nisan akşamı değişim için emir almış, değişim esnasında 26'ncı Alay komuta kademesine vazifenin ne olduğu, yarım kalan işler ve genel yerleşim hakkında bilgi verilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H11, 02). Birkaç gün sonra gerçekleşecek çıkarmalardan hemen önce bu değişim hakkında, komuta kademesinin bilerek bu taburun değiştirildiği konusunda literatürde tereddütlerin olduğu bilinmektedir. Hâlbuki 9 Nisan 1915 tarihli 9'uncu Tümen emrinde sahilde görevli alayın taburları ile birlikte haftada bir olmak üzere değişim yapacağına dair emir verilmiştir. Yine bu emre istinaden ritmik vaziyette hesap edildiğinde 22-23 Nisan gecesi yapılacak olan değişim faaliyetinin 9 Nisan tarihinden itibaren uygulanan haftada bir değişim yapmak emrine uygun bir şekilde sırasına uygun bir şekilde yerine getirildiği görülecektir. Dolayısı ile burada birlik değişimi konusunda bir keyfiyetin söz konusu olmadığı, 9'uncu Tümen emri gereği sıra ile değişim işlemlerinin yapıldığı anlaşılmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 10).

Çıkarmalar öncesi muhtemel çıkarma yerleri ile komuta kademesinin bulunduğu alanlarda etkili bir haberleşme ağı oluşturulmuştur. Bölgede Kirte, Kilitbahir, Eceabat ve Çanakkale'de Telsiz Telgraf Muhabere Santral Merkezi kurulmuştur. Bu santral merkezlerinin Seddülbahir, Sarafim, Kumtepe, Kabatepe ve Bigalı Köyü ile telefon bağlantıları bulunmaktadır. Bahsi geçen Telsiz Telgraf Muhabere Santral Merkezleri'nin ayrıca Gelibolu ve Bolayır'da bulunan 3'üncü Kolordu ve 5'inci Ordu Karargâhları ile muhabere imkânı bulunmaktadır. Bu iletişim hatlarının olmadığı ya da hatlarda meydana gelen kopma ve arıza durumlarında kullanılmak üzere atlı birlikler, haberleşme postaları ile görerek haberleşmeyi sağlayan aydınlatma tabancaları ve flama yardımı ile haberleşme teknikleri de etkin olarak kullanılmaktadır. Cephenin geniş olması ve çok farklı yerden çıkarma harekâtının beklenmesi haberleşme ağının etkin bir şekilde kullanılması sonucunu doğurmuştur (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3964-H12, 01).

Liman Paşa sonrası savunma tertiplenmesi, Türk birliklerinin hareket kabiliyetinin yükseltilmesine yönelik olduğu değerlendirilmiştir. Bu tertiplenmeye göre muhtemel çıkarma alanlarının küçük kıyı gözetleme birlikleri ile gözetlenmesi ve çıkarma yapan düşmana karşılık verilerek geriden gelecek merkezi kuvvete zaman kazandırılması planlanmıştır. Bu plan doğrultusunda geride birliklerin toplu halde beklediği ordugâhlar

oluşturulmuştur. Türk tarafındaki yeni savunma anlayışının olumlu ve olumsuz taraflarının olduğu değerlendirilmiştir. Kıyı hattında toplu hedef teşkil eden birliklerin, düşman donanması tarafından zayıfa uğratılmasının engellenmesi ve çıkarma yerinin tam olarak bilinmemesinden dolayı geride hareket kabiliyeti yüksek merkezi birliklerin oluşturulması olumlu yönler olarak değerlendirilmiştir. Türk komuta kademesince Trablusgarp ve Balkan Savaşları esnasında tecrübe edilen muhtemel çıkarma yerlerindeki birlik yoğunluğunun azaltılması düşman birliklerinin en zayıf anı olan çıkarma esnasında imha edilmesi şansının kaybedilmesi ile geriden gelecek takviye birliklerinin geç geleceği düşünülerek düşmanın hâkim tepelere yerleşeceği endişesi olumsuz yönler olarak değerlendirilmiştir. Çünkü destek silahları ile birlikte tahkimat faaliyeti yaparak karaya yerleşecek düşman kuvvetinin geri atılmasının çok zor olacağı değerlendirilmiştir.

Değişim sonrası 26'ncı Alay tüm bağlı birlikleri ile aldığı yeni vaziyeti 23 Nisan akşamına kadar 9'uncu Tüme bildirmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H11, 01). Değişim için bölgeye gelen birlikler gizlilik içinde intikal ederek bölgeye yerleşmiş ve yarım kalan tahkimat işlemlerini devam ettirmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 12). Birliklerin komşu birlikler ile olan sınırlarına sık sık devriyeler görevlendirilmesi sağlanmış, alay komutanlarının aldıkları önemli kararları ivedi olarak tümen karargâhına bildirilmesi istenmiştir. Özellikle ileri sürülen birlikler geriye olan irtibatlarını sadece telefon ile sağlamayacak aynı zamanda posta, emir atlıları, flama ve işaretle haberleşme muhabere araçları da kullanılması emredilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 10).

Değişim faaliyetinden sonra 26'ncı Alay, Saritepe Burnu dâhil olmak üzere yarımadanın güneyinden Tengerdere'ye kadar olan alandan sorumlu idi (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H4-1, 4). 26'ncı Alaya bağlı 2'nci Tabur üç bölüğü ile Kirte Köyü'nün 1 km güneyinde Bağlısırtı'nda ihtiyatta, bir bölüğü ve iki Nordenfield makinalı tüfeği Zığındere istikametinde, yine tabura bağlı bir takım Eskihişarlık Tepe'nin kuzeyindeki sırtta konuşlu idi (Sayılır, 2006). Binbaşı Mahmut Sabri Bey (Sayılır, 2015) komutasındaki 26'nci Alaya bağlı 3'üncü Taburun mıntıkası Tekke Burnu dahil olmak üzere Eskihişarlık Tepe'ye kadar olan alanı kapsamaktaydı. Plana göre tabura bağlı 12'nci Bölük, Tekke Koyu mevkiinin gözetleme ve savunmasından sorumluydu. Bölüğe ait bir takım Aytepe'de, bir takım Tekke Burnu, Karacaoğlan Tepe istikametinde, geri kalan bir

takım da geride Karacaoğlan Tepe'nin kuzeydoğusunda gizlenmiş vaziyette ihtiyatta beklemiştir. Yüzbaşı Hüseyin Efendi komutasındaki 10'uncu Bölük Harap kale Tepesi bölgesinin gözetleme ve savunmasından sorumluydu. Bölüğe ait bir takım Ertuğrul Tabya yani Gözcübaba Tepe mevkiinde, bir takım köydeki iskele ile köyün kuzeyindeki değirmen mevkiinde, geri kalan bir takım da Harap kale Tepesi gerisinde ihtiyat olarak görevlendirilmiştir. Yüzbaşı Bahri Efendi komutasındaki 9'uncu Bölükten bir takım bugünkü Fransız Mezarlığı olan Kakmı mevkiindeki sırtlarda Eski hisarlık Tepe'deki takım ile irtibatı sağlıyordu. Bir manga da limanın batısındaki yani Seddülbahir Köyü istikametindeki sırtlarda gözetleme ve savunma görevi icra etmek üzere yerleşmişti. Tabur karargâhı, ihtiyatta bulunan Yüzbaşı İdris komutasındaki 11'inci Bölük ile 9'uncu Bölüğün kalan iki takım ile Harap kale Tepesi'nin 500 metre kuzeyinde Kızlarsırtı'nda idi (Martı, 2005). Sargıyeri, Harap kale Tepesi kuzeyinde Ahmetağa Bayırı ile Zeytinlibayır arasında kurulmuştur (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012).

Değişimden sonra Tekke Burnu ve Seddülbahir arasında yapılmakta olan güçlendirilmiş mevzilerin yapımı seri bir şekilde devam etmiş ve etrafı yüksek tel örgüler ile çevrilerek çalılar vasıtası ile de gizlenmesi sağlanmıştır. İstihkâm ve ameliye işlerinde görev yapan askerler düşmana görüntü vermemeye dikkat ederek, tel örgü, mevzi ve siper hatlarının maskelenmesine dikkat edilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 10).

25'inci Alay Komutanı düşmanın muhtemel çıkarma yapacağı alanlarda keşif yaparak istihkâm bölüğü vasıtasıyla lağım bomba hatları hazır ettirmiştir. Muhtemel çıkarma alanlarındaki önemli yerler işaretlenerek değişim yapacak birliklere kolaylık sağlanmıştır. Ayrıca sahil gözetleme görevinde bulunan birliklerde el bombası bulundurulması sağlanmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 10).

Çıkarma harekâtı öncesi Müttefik Kuvvetler'e ait donanma ve hava birliklerinde hareketlilik artmaya başlamıştı. Gemilere alınan askerlere sıcak yemek verilmiş, her askerin üzerinde bulunması gereken teçhizat son olarak kontrol edilmiştir. Çıkarma öncesi sahil hattını bombardıman edecek donanmanın amacı, Türk tarafına ait tüm hendekler, tel örgü hatları, gizlenmiş makineli tüfekler, bina, yerleşim alanı, destek silahları ve karşılık veren bataryaları etkisiz hale getirmektir. Donanma gemileri ile karadaki askerler arasında

etkin bir haberleşme yapılarak askerler karaya çıktıkça donanma ateşinin kaydırılması planlanmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.120). Plana göre Tekke Koyu Swiftsure ve Euryalus Zırhlısı, Ertuğrul Koyu Albion Zırhlısı, İkiz Koyu Implacable tarafından ateş altına alınacak, yaklaşık yarım saat sürecek bombardımandan sonrası çıkarma harekâtı başlayacaktı (Aspinall Oglander, 2005).

24 Nisan gündüzünde düşman hava faaliyetlerinin artması ve gece sürekli donanma ateşinin yapılması çıkarma harekâtının yakın olduğuna dair emare olarak değerlendirilmiş, 3'üncü Tabur'dan ön safta bulunan mevzilerin ihtiyat cephanelerini dahi yanlarına almaları, su tedariklerini en az iki gün yetecek şekilde tamamlaması istenmiştir. Askerlere, düşmanın çıkarma yapması halinde acele edilmeyerek filikaların sahile yaklaşık 200-300 metre mesafeden itibaren ateş disiplini içerisinde ateş edilmesi hususu ön hattaki askerlere özellikle belirtilmiştir. Silah başına geçilmesi komutunun gelmesi halinde ihtiyat bölüklerinin Harapka Tepe'si'nin doğu eteğinde toplanması istenmiş, tüm birliklere sargı yerinin Harapka mıntikasına giden örtülü yolun başlangıcındaki ve sırtın eteğindeki zeminliklerde olduğu bildirilmiştir. 24/25 Nisan gecesi düşman donanmasının tel örgü engelleri yerleştiren istihkâm bölüğü askerlerinin bulunduğu alana ateş etmesi üzerine zayıt verilmemesi için bölük komutanı Muhiddin Efendi tarafından faaliyete ara verilerek askerler, güvenli bölge olan zeminlik ve çadırlara gönderilmiştir (Martı, 2005).

Müttefik Kuvvetleri'nin 3 Kasım 1914 tarihinde Seddülbahir ve Kumkale istihkâmalarını bombalayarak başlayan operasyonları ve Amiral Carden'in dört safhadan (Patton, 2017) oluşan planları son olarak 18 Mart 1915 günü başarısızlıkla sonuçlanmış ve müteakip aşamada kara birlikleri ile ortak bir çıkarma hareketinin yapılması planlanmıştır. 3 Kasım 1914 tarihinden itibaren 25 Nisan 1915 tarihine kadar Müttefik Kuvvetleri'nin her faaliyeti karşısında karada ve denizde olmak üzere savunmasını güçlendirmeye çalışmıştır. Bu durum hakkında Müttefik Kuvvetler kara birlikleri komuta kademesi, donanma kuvvetlerinin acele etmeden kara birlikleri ile birlikte yapacağı bir operasyon ile boğazların geçişinin daha kolay olacağını değerlendirilmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 3DRL/3376 11/15 Dosya 1A, s.4). Fakat 3 Kasım 1914 tarihinden 25 Nisan 1915 tarihine kadar geçen sürede meydana gelen gecikmeden dolayı Türk tarafının hazırlıklarını ve kuvvetlerini arttıracığı düşünülmüş,

yapılacak olan çıkarma harekâtlarında baskın etkisinin azalmasına sebep olacağı değeriendirilmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 3DRL/3376 11/15 Dosya 1A, s.2).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

25 NİSAN 1915 GÜNÜ SEDDÜLBAHİR BÖLGESİNDE MEYDANA GELEN MUHAREBELER

3.1. Seddülbahir Kıyı Muharebeleri (25 Nisan 1915)

25 Nisan günü İngiliz arşiv belgelerinde saat 05.00'te (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.26), Türk kaynaklarında ise saat 04.30'da Seddülbahir bölgesinin etrafını çevreleyen düşman donanmasına ait 62 ağır namlu, 104 orta namlu, 163 hafif namlu olmak üzere 329 namluluk destek gücü ile kıyı hatlarına ateş başlamıştır. Hatta düşman gemileri isabeti arttırmak için kıyıya iyice yaklaşmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Bunun üzerine ihtiyat birlikleri silah başına ettirilerek hazır olmaları sağlanmıştır. 3'üncü Tabur Komutanı Binbaşı Mahmut Sabri Bey tarafından Harapkafe Tepesi'nden yapılan kontrollerde kıyı hattına düşen mühimmatların patlama esnasındaki dumanından ötürü etkili bir görüntü alınamamıştır. Fakat düşen mermilerin sıklığı çıplak gözle görünmüştür. Top mermileri tek yönden değil farklı yönlerden çapraz olarak savunma bölgesine düşmektedir. Düşen mühimmatların patlamasıyla kıyı hattında bulunan mevzi ve siper hatları kullanılamaz hale gelmiş ve birçok zayıt verilmiştir (Martı, 2005). Müttefik Kuvvetler donanmasına karşılık olarak Anadolu yakasındaki bataryalardan birkaç top atış yapılmış ise de istenen zayıt sağlanamamıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4263, s.2).

Saat 05.00'ten sonra donanma ateşi yavaşlamış ve çıkarma yapacak savaş ve nakliye gemileri kıyıya yaklaşmıştır. Yaklaşmakta olan 12 büyük zırhlı savaş gemisi, 15 küçük torpido tarzı savaş gemisi, 10 büyük ve 13 küçük nakliye gemisi, 2 adet büyük duba ve çok sayıda römorkör ile gelişen durumlar alay karargahına bildirilmiştir (Martı, 2005). 26'ncı Alay tarafından genel durum hakkında saat 05.45'te 9'uncu Tümeğe gönderilen raporda Zığındere batı açıklarında bir zırhlı, bir dretnot, bir kruvazör ve üç torpido gemisinin bulunduğu, Tekke Koyu batısında üç zırhlı, iki torpido, büyük bir nakliye gemisinin bulunduğu ve Seddülbahir açıklarında ise bir zırhlı, Domuzdere doğusunda ve Kirte'nin batısında birer zırhlının olduğu ve büyük bir nakliye gemisinin Seddülbahir iskelesine ilerlediği, toplamda 11 zırhlı, 7 torpido, 12 nakliye taşıtının bulunduğu

bildirilmesi üzerine (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-10, 13), 9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey, saat 05.55'te Sarafım'de bulunan ihtiyat ve topçu birliklerini hazır olmaları emrini vermiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-10, 14). Donanma ateşi sonrası sahil hattına yaklaşan teknelerin çıkarma yaptıkları koylara göre sırasıyla tek tek muharebeler incelenmiştir.

3.2. Ertuğrul Koyu (V Beach) Çıkarması

Müttefik Kuvvetlerin ana çıkarma yerlerinden biri V Beach diye tabir edilen Ertuğrul Koyu çıkarmasıdır. Çıkarma yapılacak alan doğal bir amfi tiyatro alanına benzemektedir. Denizden bakıldığında sağ kanatta yüksek duvarları ile Seddülbahir Kalesi'nin yıkıntı hali bulunmaktadır. Sahilden içeri girdikçe yükselen bir arazi yapısı vardır. Bu yükseltiler sahile tamamen hâkim konumdadır. Tüm sahil hattında denizin içine kadar dikenli tel hattı döşenmiş, çevresindeki yükseltilerde siper hatları oluşturulmuştur. Ayrıca dört adet 37 milimetrelik pompom topu¹³ uygun mevzilere yerleştirilmiştir (Travers, 2008). Koyda eğim iç bükey bir halde hafifçe yükseldiği için savunma için uygun bir ortam oluşturmuştur (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 26/10/1, s.15). Ertuğrul Koyu, askeri coğrafya açısından incelendiğinde yukarıda belirtildiği gibi, Seddülbahir Kalesi ile Ertuğrul Tabyası arasında ortalama üç yüz metre uzunluğunda ve on beş metre kadar genişliğe sahip, kumsalın hemen arkasında denize paralel vaziyette bir metrelik kum seti bulunmaktadır. Koyun kuzeybatısında Gözcübaba Tepesi, kuzeyinde Harapkale Tepesi doğu ve kuzeydoğu istikametinde ise Seddülbahir Kalesi ve Seddülbahir Köyü, Ertuğrul Koyu'na hâkim vaziyettedir. Ayrıca tüm sahil hattını kaplayan üç ayrı sıradan oluşan tel örgü hatları (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 10), Harapkale, Gözcübaba Tepeleri ile köy istikametindeki tahkim edilmiş mevzi ve siper hatları koyun etkili bir şekilde ateş altına alınmasına yardımcı unsurlar

¹³ **PomPom Topu:** Yapılan araştırmalarda Pompom silahı hakkında yerli ve yabancı kaynaklarda farklı adlandırmaların kullanıldığı görülmüştür. Türk kaynaklarında Pompom Topu ya da 37 mm'lik Top olarak adlandırılan bu silah, yabancı kaynaklarında Pompom Makinalı Tüfek ya da Maxim Makinalı Tüfek olarak telaffuz edilmektedir. Silahın orijinal ismi Maxim 37 mm'lik Makinalı Tüfek olup; sesinden dolayı Pompom adı ile anılmıştır. Kara barutla doldurulan fişekleri ve hedefte top mermisi gibi patlayan mermileri de bulunmaktadır. 2700 metre menzili top sınıfına girebilmesi için yetersizdir. 1370 kg ağırlığı ile makinalı tüfek için fazla ağır, top bataryası için hafif olarak görülmektedir. Sonuç olarak, çıkarmalar esnasında hedefte patlayan mermi kullanıldığına dair bir kaynağa rastlanılmadığından, bahse konu silahın kullanılış amacına göre makinalı tüfek olarak telaffuz edilmesinin doğru olacağı değerlendirilmektedir. Ayrıntılı Bilgi İçin Bknz: https://www.bwm.org.au/pom_poms.php (08.10.2023)

olmuştur (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-57). Müttefik kuvvetler bahse konu siper hatları ve Türk tarafına ait gelişmeleri sık sık hava raporları ile tespit etmiş ve haritalarına işlemiştir (AWM4 – 13/10/8 April 1915, Erişim Numarası:RCDIG1015679, s.29).

Ertuğrul Koyuna çıkarma yapacak Müttefik Kuvvetleri, tüm hazırlıklardan sonra 24 Nisan günü Tavşan Adası'nda River Clyde gemisine sırasıyla 1'inci Royal Munster Fusiliers Taburu'ndan Yüzbaşı Geddes komutasında X Bölüğü ve Yüzbaşı Hendersen komutasında Z Bölüğü ileri ana ambar güvertesine, Binbaşı Jarret komutasında Y Bölüğü ve Binbaşı Hutchinson komutasındaki W Bölüğü ileri alt ambar güvertesine, Hampshire Birliği'ne bağlı iki bölük ile Dublin Birliğine bağlı bir bölük geminin arka kısmına yerleşmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4310, s.32).

Düşman donanmasının bombardıman etmesinden sonra ilk gözlem sonucunda Seddülbahir Kalesi'nin duvarları, Gözcübaba istikametinde bulunan askeri amaçla kullanılan bina ile Harapkale Tepesi'ndeki yine aynı amaç ile kullanılan binanın top atışları yüzünden delik deşik ve harabe halde olduğu görülmüştür (Aspinall Oglander, 2005). Nitekim donanma atışı ile verilen hasara rağmen koy ve siperlerin etrafını çevreleyen tel örgü hatlarına yeterince hasar verilemediği tespit edilmiştir (Martı, 2005).

Donanmanın ateş kesmesi sonrasında Cornwallis Zırhlısı eşliğinde hareket eden çıkarma teknelerinin saat 05.30 sıralarında gelgit oluşması sebebiyle çıkarmanın yarım saat gecikeceği belirtilmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.26). 06.00 sıralarında içinde River Clyde kömür gemisinin de olduğu çeşitli büyüklükteki birçok çıkarma teknesi kıyıya yaklaşmış, sahile son 400 metre kala bazı teknelere yerleştirilen makinalı tüfekler vasıtasıyla sahil hattı ateş altına alınmıştır. Saat 06.30 sıralarında yan yana beşer teknelik dört sıra halindeki 1'inci Dublin Taburu'na ait iki bölük kuvvetindeki ilk çıkarma grubu kıyıya yaklaştığı an ansızın ve isabetli bir şekilde Türk tarafınca ateş altına alınmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4310, s.33). Türk tarafının etkili ateşi sonucunda birçok İngiliz askeri kıyı hattında ölmüş ve yaralanmıştır (Martı, 2005). Guy Warneford Nightingale isimli İngiliz subayı, çıkarma esnasında kıyıya ilk yanaşan

teknede bulunan 40 askerden yalnızca üçünün kıyıya yaralı olarak çıkabildiğini belirtmiş, çıkarma alanını adeta ölüm kapanına benzeterek, ilk anda bu kadar fazla verilen zayıat hakkında bilgi vermiştir (Nightingale, 2016). Çıkarma esnasında suyun içinden geçmek zorunda olan askerlerin teçhizatında bulunan 260 mermi ve 3 günlük erzağın ağırlığından dolayı askerlerin hareket kabiliyeti azalmış ve bu sebepten dolayı birçok askerin boğularak öldüğü bilinmektedir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4310, s.34). Türk tarafınca kıyı hattında birçok alana isabeti arttırmak için nirengi noktaları işaretlenmiş tüfeklerin etkili vuruşlarına katkı sağlanmıştır (Nevinson, 1918). Bu esnada 26'ncı Alay Komutanı Binbaşı Kadri Bey, düşmanın Ertuğrul Koyu'na ilk çıkarma grubu olarak üç takım kuvvetinde asker çıkardığını 9'uncu Tümene rapor etmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 04).

İlk çıkarma grubundan hemen sonra saat 06.30'da River Clyde kömür gemisi Ertuğrul koyunda karaya oturtulmuştur (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4310, s.33). River Clyde gemisi ile kara arasındaki bağlantıyı oluşturacak yüzer iskelenin gecikmesi sebebiyle bu gemiden çıkarma da gecikmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Türk tarafının etkili ateşleri sayesinde yüzer iskelenin kurulamaması üzerine River Clyde gemi kaptanı Unwin, Asteğmen Drury, Onbaşı Williams suya atlayarak geminin kıyı ile arasında bulunan iskele düzenlenmesinde büyük bir cesaret göstermişlerdir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.43). Savaştan sonra bu çıkarma esnasında emsallerine örnek teşkil eden ve yararlılıkları bulunan, aralarında Binbaşı Unwin'in de bulunduğu beş askere İngilizler'in en büyük madalyası olan Victoria Haç Madalyası verilmiştir (Steel ve Hart, 2005). Binbaşı Unwin'in işareti ile (Moorehead, 2007) Munster Taburundan Yüzbaşı Henderson komutasındaki bölük güvertede bulunan makinalı tüfek ateşinin desteği altında çıkarma yapmak istemiş ise de çok zayıat vermiş ve Yüzbaşı Henderson yaralanmıştır. Müteakip aşamada Yüzbaşı Geddes komutasındaki bölük çıkarmaya devam etmiş yaklaşık 50 asker çıkar çıkmaz vurulmuştur. Kurtulabilenler Geddes'i takip etmişlerdir. Tam bu esnada Anadolu yakasından atılan top mermisi yüzer iskele haline aldırılan layterleri sabit bir şekilde tutmaya çalışan Onbaşı Williams'ın bulunduğu alana düşmüş ve Onbaşı Williams'ın ölümüne sebep olmuştur. Williams'ın ölümü üzerine yüzer iskele görevi gören layterler akıntının da etkisi ile dağılmıştır. Suyun içinde kalan askerlerin küçük bir kısmı ile Yüzbaşı Geddes sahile çıkararak kum yığıntısının

altına gizlenmiştir. Geri kalan askerler Türk tarafının etkili ateşleri ile vurularak ya da teçhizatlarının ağırlığından boğularak ölmüştür (Aspinall Oglander, 2005). Bu esnada Müttefik Kuvvetler'e daha çok Seddülbahir Kalesi'nin denize doğru olan kısmındaki Türk mevzileri zayıf vermiştir. Yüzbaşı Geddes bu durumun önünü alabilmek için yanına aldığı birkaç asker ile birlikte yaklaşık 20 metrelik açıktan kale altındaki kayalık ve yıkıntıların içine girmiştir. Bu kısa hamle de bile Yüzbaşı Geddes, Türk tarafının mermisi ile omuzundan vurulmuştur. Kayalıkların içinde ileride konusu anlatılacak olan Camber çıkarmasından kalan on dört asker ile karşılaşarak mevzi oluşturulmuştur (Steel ve Hart, 2005). Sahilde verilen zayıf için Hava Pilotu Komodor Samson, uçağı ile Seddülbahir üstünden geçtiği esnada Ertuğrul Koyu'nun 50 metrelik kıyı boyunca kandan kırmızıya dönüştüğünü rapor etmiştir (Moorehead, 2007).

Saat 06.00'yı geçtiğinde Ertuğrul koyunda beş kayık tamamen batırılmış kıyı hattında düşman askerlerine ait cesetler bulunmaktaydı. Çıkarma durdurulmuş ve düşman donanmasının topçu atışı tekrar başlamıştır. Topçu atışının ardından tekrar çıkarmaya devam edilmiş ise de yine başarısızlıkla sonuçlanmıştır. River Clyde gemisinden askerleri çıkarmaya teşvik etmeye çalışan subaylar kılıçlarını çekmiş vaziyette askerlere öncülük etmeye çalışsa da askerlerin gemiden çıkmaya çekindikleri görülmüştür. Gemiden çıkmaya çalışan tüm erler ve subaylar Türk tarafının yoğun ve etkili ateşi karşısında kıyıya ulaşmadan büyük zayıf vermişlerdir (Martı, 2005). 88'inci Tugaya bağlı Hampshire Regiment birliği Tabur Komutanı Yarbay Carrington-Smith, saat 15.00'te (Steel ve Hart, 2005) River Clyde'nin güvertesinde iken bir Türk keskin nişancı tarafından vurulmuştur (Westlake, 2019). Bu olaydan sonra komutayı Yarbay Tizard devralmıştır (Steel ve Hart, 2005). Çıkarma esnasında subaylar muhtemelen Türk askerine öncelikli hedef olmamak için erler gibi giyinmiş ve teçhizat almıştı (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4310, s.34). River Clyde gemisinin ön tarafına kum torbaları ile desteklenerek yerleştirilen çift namlulu makinalı tüfek mevzisi, çıkarma yapan birliklere koruma yapmaya çalışsa da Türk siperlerden gelen yoğun ateş yüzünden ilerleme sağlayamamıştır. Sahile ulaşabilen bir kısım asker dış bükey vaziyette kalan küçük bir kum yığınının altına sığınarak yardım gelmesini beklemişlerdir (Hamilton, 2005). Sahilde bekleyen bu askerler gün içinde semafor alfabeti yardımı ile River Clyde gemisinde bulunan mürettebat ile iletişim kurmuşlardır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4310, s.35).

Saat 08.00'de çıkarma yapan askerler iskele ile kıyı arasında ağır zayıat verdiklerini, birliklerin kıyı şeridinde bulunan dik kum yığıntısını geçemedikleri bildirilmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.29). Tuğgeneral Napier ve teknede bulunan bir Binbaşı planın ikinci kısım birlikleri olarak Ertuğrul Koyu'na çıkmak için kıyıya tekne ile yanaştığında River Clyde'dan çıkmayın uyarısına (Moorehead, 2007) rağmen kıyıya doğru yaklaşırken Türk tarafının kurşunu ile ölmüştür (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.29). Verilen zayıat ve başarısızlıktan sonra V sahilinde River Clyde gemisinden karaya çıkış saat 09.00 itibariyle tamamen durmuş(Aspinall Oglander, 2005) ve geri kalan birliklerin Tekke Koyu'ndan karaya çıkarılması emri verilmiştir (Westlake, 2019). Hava keşif raporları da aynı saatte River Clyde ile sahil arasında bulunan on beş metrelik açıklıktan dolayı çıkarmanın durduğunu rapor etmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.40). Türk kaynaklarında ise sık sık tekrarlanan Müttefik Kuvvetleri saldırılarının saat 09.30'a kadar devam ettiği ve donanma tarafından Ertuğrul koyuna gün içinde 4649 top mermisinin atıldığı tespit edilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012).

Seddülbahir bölgesine gelen Sir Ian Hamilton sahildeki kötü durumu yerinde görmüş, saat 10.21'de General Hunter Weston'a rapor göndererek, V sahiline daha fazla asker gönderilmesinin uygun olmadığını (Aspinall Oglander, 2005) ve 200 askerinin sahilde halen ilerleyemediğini belirtmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.42). Albion Zırhlısının yaklaşık 1300 metreden (Travers, 2008) istenilen desteği ve zayıatı veremediğinin görülmesi (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4310, s.35) üzerine 11.45'te bölgeye gelen Cornwallis (Travers, 2008) ve Queen Elizabeth zırhlısının kıyı hattındaki yamaçları topçu atışlarına maruz bıraksa da Türk tarafı siperlerinin çok iyi ve çok derin olmasından dolayı pek zarar veremediği anlaşılmıştır (Hamilton, 2005). Queen Elizabeth zırhlısı atış yapmadan önce sahilden ve River Clyde'da bulunan askerlerden nereye atış yapılması gerektiği sorulmuş, alınan cevapta sol kanadı oluşturan Aytepe istikametindeki büyük beyaz binanın hedef alınması istenmiş ve bu isteğe göre atışlar icra edilmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.46). Nitekim Ertuğrul koyunda gün boyunca durum değişmemiş, River Clyde üzerinde

korunaklı bir şekilde yerleştirilen makinalı tüfekler sayesinde Türk tarafının karşı taarruzu engellenmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4263, s.4). Ayrıca River Clyde gemisi Yunan Mitolojisindeki Truva Atı'na benzetilerek, zırhından dolayı akşama kadar içindeki askerleri koruduğu belirtilmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.43).

Tüm olanlar esnasında İngilizler bir bölük kuvveti “*Camber*” adını verdikleri Seddülbahir Köy iskelesi (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012) ve köyün doğu kıyılarına çıkarmayı amaçlamıştır. Bu çıkarma ile Ertuğrul Koyu'ndaki kötü durumun önüne geçileceği düşünülmüştür (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.29). Belirtilen bölgede bir manga yani dokuz kişilik Türk kuvveti bulunmaktaydı (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Beş filikadan oluşan İngiliz Bölüğü çıkarma yapmak üzere yaklaştığında Türk mangası su üstünde düşmana ateş ederek verebildiği kadar zayıt vermiş ve kıyıya çıkan askerlerin artması üzerine köy içinde binaların arasında pusu atmak üzere mevzilenmiştir. İngilizler zayıt verilmesine rağmen iskeleye çıkmış ve köy içinde saat 07.50'de ilerlemeye çalışmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.29). Daha sonra 10'uncu Bölük ihtiyat takımından, yarım takım yaklaşık otuz asker yetişerek köy içinde çatışmalar başlamıştır. Düşman ağır zayıta uğratarak geri çekilmeye zorlanmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Türk tarafının arkasını köy içinden çevirmek amacıyla başlayan harekât başarısızlıkla sonuçlanmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.31). Bütün subaylarının öldüğü ya da yaralandığı (Aspinall Oglander, 2005) bu çıkarmada, Seddülbahir Kalesi altındaki kemerlerde yaralı vaziyette bekleyen 25 askerinin (Nevinson, 1918) yardım talepleri üzerine saat 14.00'te Queen Elizabeth gemisinden bir istibot Türk tarafının yoğun ateşi altında yaralıları kurtarmıştır (Hamilton, 2005). Bu çıkarma esnasında on dört er Seddülbahir Kalesi yıkıntılarının arasından sol taraf yani Ertuğrul Koyuna doğru yaklaşmış ve sahildeki kum yığıntısına sığınan Yüzbaşı Geddes'in kale istikametini gözetlemesi için görevlendirdiği birkaç asker ile bu on dört asker karşılaşarak birleşmiş ve buldukları yerde mevzi kazarak gözetlemeye başlamışlardır (Aspinall Oglander, 2005).

1'inci Royal Munster Fusiliers Taburu'ndan Yüzbaşı Geddes, 25 Nisan günü gün içinde elle hazırlanan kroki Seddülbahir bölgesindeki coğrafi durum, savunma tahkimatı ve Müttefik Kuvvetler birliklerinin görev dağılımı konusunda değerli bilgiler vermiştir (Bahse konu kroki için EK 6'ya bakınız). Krokiye göre, Seddülbahir Kalesi ile Gözcübaba Tepe arasında orta noktalarda sahte batarya mevzilerinin bulunduğu, Seddülbahir Kalesi ve Gözcübaba Tepe istikametlerinde Türk tarafına ait keskin nişancı mevzilerinin bulunduğu, üç hat halinde dikenli tel örgü hatlarının bulunduğu, sahili görecekte vaziyette ayrı ayrı dört Maxim Makinalı Tüfek mevziisinin bulunduğu, koyun sol tarafında Dublin birliğinin bulunduğu, sağ tarafı olan kale istikametinde Royal Munster Fusiliers birliğinin olduğu belirtilmiştir(The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4310, s.43). İngiliz kaynaklarında Ertuğrul Koyu'nda Türk tarafının her iki kanattan Maxim marka pom pom diye adlandırılan makinalı tüfeği ile çıkarma alanını ateş altına aldığı bildirilmiş ise de (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.39) çıkarma esnasında destek silahları olan 37,5 milimetrelik Maxim Top Batarya Komutanı Mülazım-ı Evvel Abdurrahman Efendi verdiği raporda, dört top ile çıkarma yapan düşmana büyük zayıat verildiği fakat daha sonra kullanılamaz hale gelen bir topun ustası tarafından da onarılamadığı, devamında mevziye isabet eden 30,5'lik top mermisinin infilak etmesi sonucu iki top daha devre dışı kalmıştır. Topların kullanılamaz hale gelmesinden sonra (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H5-1-10) muharebe öncesi toplam 52 askerden oluşan bataryaya ait askerlerden sağ kalan kısmı (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H4-1-6) öğleden sonra zor durumda kalan Gözcübaba'da bulunan mevzilere gönderilmiştir. Batarya askerine ait cephaneye siperlerdeki askerlere dağıtılmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H5-1-10).

Harapkale Mıntıkası Bölük Komutanı Yüzbaşı Hüseyin Efendi, verilen zayıatlardan sonra Ertuğrul Koyu'ndaki çıkarmaya karşı koymak üzere bir bölük kuvvetinde takviye talebinde bulunmuştur. Binbaşı Mahmut Sabri Bey, elde çok fazla ihtiyat olmaması üzerine gerçek ihtiyacı anlamak üzere bir subayı Ertuğrul Koyu'na göndermiş ise de gönderilen subay kol ve bacağından yaralanarak sargı mahalline gönderilmiştir. Bunun üzerine tabur komutanı Binbaşı Mahmut Sabri Bey ihtiyatta kalan 11'inci Bölüğün iki takımını bölük komutanı Yüzbaşı İdris Efendi komutasında Harapkale mıntıkasına görevlendirmiştir. Taburun ihtiyatta kalan tek birliği olan istihkâm bölüğüne de hazır olunması emri verilmiştir (Martı, 2005). Saat 09.55'te Ertuğrul Koyu'nda çıkarmanın şiddetle devam

edildiği rapor edilerek (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 04) takviye talebinin tekrar gelmesi üzerine tabur ihtiyatında bekleyen istihkâm bölüğüne ait bir takım bu mıntıkaya takviye olarak gönderilmiştir. Çatışma esnasında esir alınan bir Avustralyalı asker ile iki İngiliz tüfeği tabur karargâhına gönderilmiştir (Martı, 2005). Kirte güneyinde bulunan sahra bataryası donanma ateşi baskısı altında ateş etme imkânı bulamamış ise de 10,5'lik obüs bataryası ara ara çıkarma alanlarını ateş altına almıştır (Sayılır, 2006). Anadolu yakasındaki topçu birlikleri ise ara ara etkili atışlar yaparak düşmana zayıat vermiştir (Aspinall Oglander, 2005).

Tekke Koyu'na yapılan çıkarmaların doğu istikametli Aytepe üzerine yoğunlaşması Ertuğrul Koyu'ndaki durumun tehlikeli bir hal almasına sebep olmuştur. Çünkü Aytepe'nin düşmesi halinde daha alçak konumda bulunan Gözcübaba Tepesi'nin de tehlikeye düşeceği anlamına gelmekteydi. Dolayısı ile aynı tehlike Ertuğrul Koyu için de geçerliydi (Martı, 2005). Saat 16.00 sıralarında Aytepe'nin düşmesinden sonra (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.34) Yarbay Tizard, Binbaşı Jarret'ten bir bölüğü ile sol istikamette bulunan ve Fort No:1 (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 04) olarak adlandırılan Gözcübaba Tepe yönünde saldırı yapmasını ve Aytepe'deki birlikler ile bağlantı kurmasını istemiştir. Binbaşı Jarret'in birliği ile sol kanada başlattığı saldırılar Türk tarafının etkili atışları ile başarısız olmuştur (Steel ve Hart, 2005). Koyun batı kanadında bulunan 10'uncu Bölük ikmal askerlerinden Ezineli Yahya Çavuş'un sevk ve idaresinde bulunan beş manga askerinin üstün cesaret ve metanetiyle çıkarma yine başarısız olmuştur. Müteakip aşamada bu mevzilerin etkisiz hale getirilmesinin çıkarmanın başarısı için önemli olduğunu anlayan İngiliz tarafı, donanma ateşini bu bölgeye çevirerek mevzileri kullanamaz hale getirmiştir. Donanma ateşi karşısında başka mevzilere geçen Ezineli Yahya Çavuş ve askerleri bu sefer de Aytepe üzerinden harekete geçen İngiliz birliklerinin etraflarını sarma tehlikesi altında kalmıştır. Ezineli Yahya Çavuş, askerlerine süngü taktırarak hücumu kalkmak istemiş ise de ilk ateşte karşı tarafta bulunan makinalı tüfeklerin yoğun ateşi karşısında dört şehit ve iki yaralı verilmesi üzerine hücum etmekten mecburen vazgeçmiş, karanlıktan istifade ederek askerleri ile Harapkale'de bulunan bölüğe katılmıştır. Tabur Komutanı Binbaşı Mahmut Sabri Bey, Ezineli Yahya Çavuş ve bir takımdan az kuvvetin başardığı görevi, bir tabur kuvvetinin yapacağı göreve denk geldiğini belirterek kutlamıştır. Ayrıca Ezineli Yahya Çavuş için de ödüllendirilmesi teklifinde bulunmuştur. Akşama kadar Türk

tarafında kalan Ertuğrul Koyu, Gözcübaba Tepesi'nin boşaltılmasından sonra akşam olunca düşman eline geçmiştir. Akşam olduğunda bölgedeki iki bölük kuvvetten beş takım yani bir bölükten biraz fazla kuvvetin kaldığı anlaşılmıştır. Cepheye, Kirte Köyü'nün kuzeyinde hazırlanarak gelen yemekler akşam karanlığından faydalanılarak ön hat siperlere kadar ulaştırılmıştır. Yemek getiren yük hayvanlarına dönüşte yüklenebildiği kadarıyla yaralılar ve fazla silahlar yüklenmiştir. Akşam süngü hücumu planı yapılmak istenmiş ise de İngiliz tarafı bu durumu anlamış gibi sürekli aydınlatma tabancası ile sahayı aydınlatmaktaydı. Bu durum bir hücumu karşı düşman tarafının hazırlıklı ve teyakkuz halinde olduğunun emaresiydi (Martı, 2005).

Ertuğrul Koyu'nda yapılan çıkarma harekâtında Osmanlı birlikleri, arazinin verdiği avantajları, aktif ve pasif tedbirler ile destekleyerek koya yapılan çıkarmayı çok iyi bir şekilde savunduğu değerlendirilmiştir. Gün içerisinde özellikle Ezinelî Yahya Çavuş ve komutasındaki askerlerin emsallerine örnek olacak faaliyetleri inisiyatifin Türk tarafında bulunmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca Türk tarafının disiplin içerisinde etkili ve toplu yapılan atışları önem oluşturmuştur. Nitekim koyda sahil boyunca uzanan bir metrelik kum yığıntısının dış bükey bir arazi oluşturabileceğinin değerlendirilmemiş olması Türk tarafı açısından olumsuz değerlendirilmiştir. Müttefik Kuvvetler ise donanma ateşine müteakip ön hatta tekneler vasıtasıyla devamında River Clyde yük gemisinin karaya oturtularak çıkarma teşebbüsünde bulunulmuştur. River Clyde yük gemisi fikri aynı anda büyük bir kuvvetin güvenli bir şekilde kıyıya aktarılması açısından etkili bir plan olduğu değerlendirilmiştir. Nitekim geminin karaya oturtulmasından sonra gemi ile sahil arasına iskelenin oluşturulmasındaki başarısızlıklar yüzünden çıkarma yapan askerlerin birçoğu ya Türk tarafının mermisinden ya da askerin üzerinde bulunan ağır teçhizattan dolayı boğularak ölmelerine sebep olmuştur. Ayrıca çıkarmalar esnasında donanma gemilerinin uzaktan yaptıkları atışların istenilen etkiyi vermedikleri değerlendirilmiştir. Camber diye tabir edilen Seddülbahir iskelesinden yapılan çıkarma manevrasında Türk tarafı yeterince hazırlıklı karşılayamamış fakat sonradan gelen takviyeler ile çıkarma yapan birliklerin geri çekilmeleri sağlanmıştır. Müttefik Kuvvetler de River Clyde gemisinin güvertesine yerleştirilen makinalı tüfeklerin etkili kullanımı Türk tarafının karşı taarruzunu engellemiştir. Ayrıca sahil hattında bulunan ve Türk tarafının ateşinden koruyan bir metrelik kum yığıntıları bir şekilde sahile çıkmayı başaran Müttefik Kuvvetler askerlerine örtü ve gizlenme olanağı sağlamıştır.

25 Nisan akşamına kadar Ertuğrul Koyu'nda cereyan eden muharebeler bu şekilde gelişmiş iken bir başka ana çıkarma alanı olan Tekke Koyu çıkarması bir sonraki konuda ele alınacaktır.

3.3. Tekkekoyu (W Beach) Çıkarması

Ana çıkarma sahillerinden ikincisi de Tekke Koyu'na yapılan çıkarmadır. 25 Nisan 1915 günü Lancashire birliğinin emsallerine örnek olmaları nedeniyle buradaki çıkarma "Lancashire Çıkarması" olarak telaffuz edilmiştir (Nevinson, 1918). Savaştan sonra bu çıkarma esnasında yararlılıkları bulunan altı Lancashire askerine İngilizlerin en büyük madalyası olan Victoria Haç Madalyası verilmiştir (Steel ve Hart, 2005).

Çıkarma yapılacak koy, yaklaşık 1200 Metre uzunluğunda, 20-30 metre genişliğindedir. Karacaoğlan Tepe ile Aytepe, koya hâkim vaziyette geride bulunan yükseltilerdir. İki tepe arasından denize dökülen dere küçük bir vadi oluşturmuş, tepelerin görüş dışında dış bükey bir arazi hattı oluşturmuştur. Türk tarafınca düzenli bir şekilde döşenen dikenli tel örgü hatları, engeller ve siperler sahil hattını ölü bölgede tutmasını sağlamıştır (Aspinall Ogländer, 2005). Kıyı hattının batı ve doğu yönlü kanat kısımlarını dik uçurumlar oluşturmaktadır (Nevinson, 1918). Bölgedeki arazide Türk tarafına ait tahkimat çalışmaları sık sık İngiliz hava keşif raporları ile haritalara işlenmiştir (AWM4 Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 13/10/8 April 1915, s.29).

Bölgede 22 Nisan tarihinde değişim yaparak Seddülbahir bölgesindeki görevi devralan Binbaşı Mahmut Sabri Bey komutasındaki 3'üncü Tabur'a bağlı 12'nci Bölük, Tekke Koyu mevkiinin gözetleme ve savunmasından sorumluydu. Bölüğe ait bir takım Aytepe, bir takım Tekke Burnu, Karacaoğlan Tepe istikametinde, geri kalan bir takım da geride Karacaoğlan Tepe'nin kuzeydoğusunda gizlenmiş vaziyette ihtiyatta beklemiştir (Martı, 2005).

Müttefik Kuvvetler planına göre Yüzbaşı R. Howorth ve Yüzbaşı H.Shaw komutasındaki bölükler ile makinalı tüfeklerin saat 06.00'da karaya çıkarak Aytepe istikametine saldırması planlanmıştı. Yüzbaşı R.R. Wilis komutasındaki 3'üncü Bölük ise

merkez ve sol kanada çıkarma yaparak Karacaoğlan Tepesi'ne saldıracak ve İkiz Koyu'na çıkan birliklerin bu tepedeki saldırısını destekleyecekti. Binbaşı G.S. Adams, komutasındaki 4'üncü Bölüğe bağlı iki takım ile Tekke Burnu'nda tabur ihtiyatını oluşturacak, geri kalan iki takım ile karargâh daha sonra bu gruba katılacaktı (Aspinall Ogländer, 2005). Saat 06.30'da (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.28) römorkörler eşliğinde karaya yaklaşan çıkarma tekneleri kıyıya 50 metre kala halatları çözerek bağlı tekneler kürek çekmek suretiyle kıyıya ilerledi. Bu esnada donanma topçusu ateşini ileri kaydırarak kendi personelinin zayıt vermemesini sağlamıştır (Steel ve Hart, 2005). Toplam 32 tekne kıyıya ilerler iken ilk tekne karaya çıkar çıkmaz Türk tarafınca aynı anda etkili bir ateş başlamış ve çok sayıda zayıt verilmiştir. Aslında bir mil açıta bulunan Euryalus ve Swiftsure savaş gemileri kıyıyı bombardıman etmesi teknelerin kıyıya yaklaşımadan en az on dakika önce kesilince Türk askerlerine zaman kazandırılmış, Türk tarafı bu zamandan faydalanarak hazırlık yapmış mevzilerini güçlendirmiştir (Aspinall Ogländer, 2005). Düşman donanmasının ateşleri sonucu işlevini yitiren tel örgü hattı üzerinden düşman askerleri harekete geçmiş ise de tel örgülerin yan taraflarına gizlenmiş vaziyetteki Türk askerlerinin çapraz ateşleri ile büyük zayıt vermişlerdir. Çıkarmanın başarısız olması üzerine namluları geriye kaydırılmış donanma, yeniden kıyı mevzilerini bombalamaya başlamıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012).

Saat 06.45 sıralarında 20-30 çıkarma teknesinin Tekke Koyu'na yaklaşması üzerine saat 07.05'te 26'ncı Alay, 2'nci Taburdan Yüzbaşı Yusuf Kenan Efendi komutasındaki 7'nci Bölük, 3'üncü Tabur ihtiyatını teşkil etmek üzere görevlendirilmişti. Ayrıca saat 07.25'te sahra bataryasına, Kirte istikametine gelerek Tekke Koyu'nun ateş altına alınması talimatı verilmiştir (Sayılır, 2006). İlk ateşte verilen büyük zayıttan bir süre sonra çıkarmaya devam eden düşman askerine karşı bölgede bulunan 12'nci Bölük karşı taarruza geçmiş ve süngü hücumu ile düşmanı denize dökmüştür (Altıntaş, 1997). Fakat donanma topçusunun bombardımanı sonucunda bölük komutanı ve bir teğmen ile askerlerin büyük bir kısmı şehit olmuş ve yaralanmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 06).

Türk tarafının sürekli ve isabetli atışlarla büyük zayıt verdirmesinden sonra çıkarma tekneleri yoğun ateş karşısında diklik alanların bulunduğu kanatlara doğru yön

değiştirmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Saat 07.00 sıralarında (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.28) öncü kuvvetinden sonra karaya yaklaşan ikinci grupta bulunan 86'ncı Tugay Komutanı Tuğgeneral Hare, Tekke Burnu'nun kuzeybatı istikametindeki kayalık sahilde teknenin yanaşacak kadar durgun olduğunu değerlendirmiş ve İmplaceable gemisinden çıkan tüm teknelere seslenerek kayalıkların olduğu kısımdan zayıat vermeden çıkış yapılmasını sağlamıştır (Aspinall Oglander, 2005). Karacaoğlan Tepe istikametinde ilerleyen birlikler, Türk tarafının yerleştirdiği kara mayınlarının infilak etmesi sonucu zayıat vermişlerdir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 26/10/1, s.65). Zayıata rağmen ilerleyen Lancashire Birliği, saat 07.30'da Euryalus ve Swiftsure zırhlılarının topçu ateşinden sonra Karacaoğlan Tepesi'nde ilerleme sağlamış ise de tepe üst noktasına ulaşmadan Türk tarafınca durdurulmuştur (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.29). Bu esnada Lancashire birliği Çukurhendere hattından içeri ilerlerken Karacaoğlan ve Aytepe istikametlerindeki Türk mevzilerinden açılan ateş sonucunda çok sayıda zayıat vermişlerdir. Lancashire Birliği bu ana kadar 11 subay ve 350 askeri kaybetmiştir. Saat 08.30'da 29'uncü Tümen Komutanı General Hunter Weston, genel plana müdahale ederek 88'inci Tugay'a bağlı Essex Alayı'nın bir taburunu erkenden Lancashire Birliği'ni desteklemesi için karaya çıkarmıştır (Steel ve Hart, 2005). Müteakip aşamada saat 08.50'den itibaren kıyı hattı ele geçirilmiş, Aytepe ve Karacaoğlan Tepe istikametine saldırılar artmıştır (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.39).

Karacaoğlan Tepesi'nde düşman baskısının artması üzerine istihkam bölüğüne bağlı bir takım ile tepedeki Türk mevzileri desteklenmiştir (Martı, 2005). Karacaoğlan Tepesi'ndeki Türk birlikleri tarafından saat 10.15'te başlatılan saldırıda İngiliz tarafı sahile doğru geri çekilerek takviye kuvvet talebinde bulunmuştur (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.31). Bu saldırılar esnasında General Hare baldır kısmından ağır bir şekilde yaralanmıştır (Steel ve Hart, 2005). Müteakip aşamada toparlanan İngilizler, Türk kaynaklarında saat 11.00 (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012), İngiliz kaynaklarının bir kısmında yine saat 11.00 (Aspinall Oglander, 2005), bir kısmında da saat 11.30 sıralarında İkiz Koyu ve Tekke Koyu'na çıkarma yapan askerler ile ortak yapılan saldırı sonucunda Karacaoğlan Tepesi ele geçirilmiştir (Diary of H.M.S. Queen Elizabeth, 1919). Tepenin ele geçirilmesinden

sonra Aytepe istikametinde ilerleme yapılmış ise de Türk tarafının ateşi ile durdurulmuştur. Bu esnada bölgede verilen subay zayıyatından dolayı Müttefik Kuvvetler de komuta boşluğu oluşmuş, Tekke Koyu bölgesinden haber alınamadığı için birinin komutayı ele alarak muhabereyi komuta etmesi istenmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.31). Nitekim General Hare'nin yaralanmasından sonra komutayı ele alan Binbaşı Frankland'da saat 08.30 sıralarında Türk tarafının kurşunu ile öldürülmüş ve yine komuta kademesinde boşluk oluşmuştur (Aspinall Oglander, 2005). Saat 11.40 sıralarında Tekke Koyu'na piyade birliği dışında destek silahlarının çıkarılmamasından dolayı çıkarma da bir süre durmuştur (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.41).

Saat 12.30'da Albay Wolley Dod komutayı ele almak üzere Tekke Koyu'na gönderilmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304 WO 95/4263-4359, s.32). İngiliz askerleri tarafından saat 12.30'a kadar 27 Türk askeri esir edilmiş, alınan ifadelerinde 26'ncı alaya bağlı olduklarını, Gelibolu Yarımadası üzerinde 4 Türk Tümeni kuvvetin bulunduğu, bölgede Alman askerinin bulunmadığı bilgileri alınmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.32). Ayrıca saat 14.45'te esir alınan bir Türk subayının üzerinden çıkan ve 3'üncü Tabura yazılan belgede, takviye gelen 2'inci Tabur 7'nci Bölüğün yavaşamadığı ve bölük komutanı dahil birçok askerin şehit olduğu ile 25'inci Alay'ın takviye olarak geldiği öğrenilmiştir (Diary of H.M.S. Queen Elizabeth, 1919). Bahse konu 7'nci Bölük Yüzbaşı Yusuf Kenan Efendi komutasındaki bölük olup İkiz Koyu bölgesinde harp halinde olduğu bilinmektedir (Sayılır, 2006). 25'inci Alay'ın ise bu esnada henüz intikal esnasında olduğu ve öncü birliklerinin Kirte Köyü civarına geldiği bilinmektedir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012).

Saat 07.00'de sağ kanada saldıran Lancashire Birliği'ne bağlı bölükler (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.28) Aytepe'nin güneybatı istikameti eteğindeki ilk tepeceği ele geçirdiğinde savaş gemisinden atılan top mermisinin bu tepeceğe isabet etmesiyle askerler kargaşa içinde geri çekilmişlerdir. Daha sonra tekrar ilerlenmiş ve saat 07.15'te burası ele geçirilmişti (Aspinall Oglander, 2005). Bu durum Türk kaynaklarından da teyit edilmiş, Türk tarafı mevzileri yoğun ateş karşısında geri çekilince çıkarma alanı savunmasız bir hale gelmiştir.

Geri çekilen birlikler Aytepe gibi hâkim noktalarda bulunsalar da çıkarma alanı, kaybedilen küçük tepelikten dolayı dış bükey bir hal aldığı için görünmemekteydi (Martı, 2005) Saat 09.00'da sağ kanatta bulunan dik kayalıklardan Aytepe istikametinde ilerleyen birlikler tel örgü hatlarına yaklaştığında Türk tarafının yoğun ateşi karşısında ilerleme sağlayamamıştır. Saat 09.20'de 86'ncı Tugay Karargahı, Tekke Koyu sağ tarafında bulunan deniz feneri kayalıklarının altında güvenli bir alanda kurulmuştur. Birliklerin, bu kesimde bulunan uçurumun üstünde tutunduğu bildirilmiştir. Binbaşı Frankland komutasındaki askerler sağ kanatta dik vaziyette bulunan araziye tırmanarak fener istikametinde yaklaştıklarında Aytepe yerine Gözcübaba istikametindeki Türk mevzilerine saldırmışlardır. Bu durum imkân ve kabiliyetin yani ateş gücünün farklı hedeflere dağılmasından dolayı istenilen güçlü baskıyı oluşturamamasına ve başarısız bir girişim olmasına sebep olmuştur (Patton, 2017). Bu saldırı esnasında Binbaşı Frankland Türk askerleri tarafından vurulmuştur (Steel ve Hart, 2005). Ertuğrul Koyu'ndaki çıkarmaların durması üzerine Worcesters Alayı 4'üncü Taburu saat 10.00'da asıl çıkarma yeri V sahili iken Tekke koyuna çıkış yapmıştır. Tabura bağlı Z, Y ve X bölükleri ön hatta W bölümü ise ihtiyatta olmak üzere Aytepe istikametinde saldırı pozisyonu almıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4312, s.3).

Çatışmalar esnasında verilen zayıat ve moral bozukluğundan dolayı İngiliz askerleri arasında Türk askerleri için abartılı söylentiler artmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, V. Cilt II. Kitap, 2012). Albay Wolley Dod, bu durumun önüne geçmek ve Aytepe istikametindeki birliklerin çok fazla zayıat vermesinden dolayı karaya yeni çıkan Worchester Birliği'ni Aytepe istikametine göndermiştir(The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.33).

Saat 13.00'ü geçtiğinde düşmanın Tekke Koyu'na çıkarması artmaktaydı. Aytepe istikametinde ilerleyen iki düşman bölümü Aytepe'de çok fazla zayıat vermiş Türk takımının geri kalan kuvvetinin ateşi karşısında ilerleme sağlayamamıştır. Türk ateşinden kurtulanlar dış bükey tabir edilen arazide kendilerini kurtarmıştır. İngiliz tarafı bu sefer bir tabur kuvvet ile tepenin etrafını sarmak suretiyle saldırıya geçmiş, sayısı dört mangaya kadar düşen Aytepe'deki Türk varlığı takviye kuvvet talebinde bulunmuştur. Elde ihtiyat kalmadığı için, Ertuğrul Koyu'nda bulunan 11'inci Bölük, Aytepe'yi desteklemiş ise de

gönderilen keşif kolu askerleri yakında bulunan kruvazör gemisinden yapılan atışlar sonucu şehit düşmüştür (Martı, 2005).

Aytepe'yi savunan takımda cephane yetersizliği kendini göstermiş düşmanın en çok çekindiği el bombalarının son sandığı açılarak mevzilere dağıtımı yapılmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Saat 14.00'te Aytepe, batı ve güney istikametlerinden çevrilmeye başlamış ve atılan mühimmatlardan dolayı kısa süreli bir yangın meydana gelmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4263, s.5). Saat 15.00 itibariyle tepe düşmanın eline geçmiştir. Hayatta kalan erler kuzey yönünde çekilerek bölüklerine katılmıştır. İngiliz tarafı Aytepe üzerine kurduğu makinalı tüfek mevzileri ile Türk tarafını yoğun bir baskı altına almaya başlamıştır. Tepeyi ele geçiren İngilizler, tepeyi tahkim ederek iki makinalı tüfek yerleştirmiş ve Türk tarafını yandan baskı altına almaya başlamıştır. Saat 15.15'te Aytepe'nin düşman eline geçtiği, Zığındere'den Aytepe'ye kadar olan sırt hatlarının düşman eline geçtiği, Aytepe'ye kurulan iki makinalı tüfek ile Türk siperlerinin ateş altında olduğu, acilen takviye ve mühimmata ihtiyaç olduğu rapor edilmiştir (Martı, 2005). İngiliz birlik günlüklerinde Aytepe'nin işgali saat 16.00 olarak bilinmektedir. Saat 16.15'te Albay Wolley Dod, Aytepe bölgesinde zor durumda olan birliklere koruma ateşi yapılması için, Ertuğrul Koyu'ndaki askerlerin ateş desteği olarak Harap kale Tepe'de bulunan Türk mevzilerine ateş etmelerini emretmiş, fakat iletişim kuramamıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.34). Nitekim bazı kaynaklarda bahse konu iletişimin kurulduğu ve Ertuğrul Koyu üzerinden Aytepe istikametini destekleyecek şekilde taarruz yapılması emri verilmiş (Steel ve Hart, 2005) ve başarısız da olsa saldırı gerçekleşmiştir (Martı, 2005).

Saat 17.37'de Worcesters birliği sağ kanadının, Gözcübaba Tepe eteklerindeki deniz feneri yakınında Ertuğrul Koyu'na bakan yamaçta olduğunu bildirilmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.35). Bu esnada hava iyice kararana kadar Ezineli Yahya Çavuş komutasındaki askerler Gözcübaba Tepesi'ni elinde bulundurmışlardır (Martı, 2005). Akşam olduğunda İngilizler buldukları alanı tahkim etmeye başlamıştır. Gün içinde geceyi geçirmeye yeteceği düşünülen 950 galon (bir galon yaklaşık 4 litre) su tedariki yapılmıştır. Güvenli alanlarda su çıkarmak amacıyla kuyu kazılmaya da başlanmıştır. Ayrıca saat 19.00'da Tekke Koyu

çıkarmasındaki başarılarından dolayı Lancashire birliğinin genel karargâha bildirilmesi istenmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.35). Saat 19.30'da bulunulan bölgede tahkimat çalışmasına başlanması talimatı verilmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.36). General Marshall, saat 20.00'de tüm birliklere uygun görülmesi halinde daha önceden planlandığı gibi saldırıya 26 Nisan tarihinde devam edilmesini bildirmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.32).

Çatışmalar devam ederken bir yandan da silsile yolu ile Türk komuta kademesi gelişen durumlardan bilgilendirilmiştir. 26'ncı Alay Komutanı Binbaşı Kadri Bey, saat 07.30'da düşmanın Tekke Koyu'na çıkarmaya başladığını ve 20 büyük çıkarma teknesinin yaklaştığını 9'uncu Tümen'e bildirmiştir. 9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey saat 07.35'te mesaja cevap olarak ön hattın takviye edilerek çıkarmanın engellenmesini emretmiş, durum hakkında 25'inci Alay da bilgilendirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-10, 15). Yine sabah saatlerinde Binbaşı Kadri Bey'in gönderdiği raporda, Tekke Koyu'nda düşmanın ortalama bir tabur kuvvet çıkardığını, Türk askerinin moral ve motivasyonunun iyi olduğunu, düşmanın Tekke Koyu ile Ertuğrul Koyu arasındaki ölü bölgeyi istifade ederek buradan çıkarma yaptığını, buraya tedbir alınması gerektiğini, 26'ncı Alay 3'üncü Taburdan Yüzbaşı Bahri ve Mülazım İzzet Efendi'nin yaralandığını rapor etmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 04). Saat:07.50 sıralarında Halil Sami Bey tarafından, 3'üncü Kolordu Komutanlığı'na çıkarma hakkında bilgi verilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-10, 15).

Saat 08.20 sıralarında Halil Sami Bey, 26'ncı Alay'a mesaj göndererek, Domuzdere'de boğaza karşı bulunan 1'inci Sahra Bataryasını bulunduğu alandan fazla uzaklaştırmamak şartıyla Kirte bölgesinde düşman çıkarmasına karşı kullanabileceğini ve Tekke Koyunda çıkarma yapan düşman miktarının belirtilmesini istemiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-10, 16). 26'ncı Alay Komutanı Binbaşı Kadri Bey, saat 09.07'de cevaben gönderdiği raporda Tekke Koyu'nda sahil hattının duman içinde olmasından dolayı ne kadar düşmanın karaya çıktığı tespit edilememiştir. Seddülbahir'de 3'üncü Tabur ve istihkâm bölüğünün bulunduğunu belirtmiş, alay ihtiyatında bulunan bir bölük Tekke Koyu'na, bir bölük Morto Limanı'na gönderilmiştir. Alay ihtiyatı olarak

yalnız bir bölük kuvvetin kaldığı belirtilmiştir. 85 Rakımlı tepedeki batarya güney istikametine yaklaştırılmakta olduğu, 105'lik obüs bataryası ile Morto Limanı ve Seddülbahir'in baskı altına alındığı da ayrıca Müstahkem Mevki Komutanlığına bildirilmiştir. Verilen zayıatlardan dolayı Sarafim mevkiinde bulunan sıhhiye bölümü'nden bir takımın Seddülbahir'e gelmesi için emir verilmiştir. Müttefik Kuvvetler çıkarmalar esnasında karadan topçu birliği desteğinden mahrum kalmıştır. Nitekim saat 09.30'da keşif kolu zabiti Salih Efendi düşmanın topçu birliğini ve yük taşıyacak hayvanlarını görmediğini yalnızca piyadelerin çıkarma yaptığını belirtmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-11, 05). Nitekim bu bilgi doğru olup; Müttefik Kuvvetler adına Seddülbahir bölgesine ilk kara topçu birlikleri, 26 Nisan akşamı saat 22.39 sıralarında karaya çıkarak, Harapkale, Aytepe ve Karacaoğlan Tepeye yerleşmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.50).

Gün içerisinde Türk muhabere birlikleri sadece birlikler arası muhabere görevini üstlenmemiş, ayrıca düşman muhaberesine ulaşmak konusunda da faaliyetler gerçekleştirmiştir. Kilitbahir'de bulunan Telsiz Telgraf İstasyonu, Majestik zırhlısından iletilen düşman muhaberesini çalarak elde edilen bilgileri hemen cepheye bulunan ön hatlara bildirmiştir. Gün içerisinde çalınan düşman muhaberesindeki mesajda, 87'nci Tugaya ait iki taburun Tekke Koyu'nda yaklaşık 600 Metre içerde siper hatları oluşturduğunu ve 88'inci Tugayın ilerlenmesinin beklendiği bildirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4832-H-11, 08). Bu durumun hem muhabere hem de istihbari faaliyetler açısından çok büyük avantaj sağlayacağı düşünülmektedir. 25 Nisan akşamı olduğunda Gözcübaba, Aytepe ve Karacaoğlan Tepeleri düşman eline geçmiş, bu tepelerde kalan çok az asker Harapkale Tepesi'ne çekilmiştir. Cepheye Kirte Köyü'nün kuzeyinde hazırlanarak gelen yemekler akşam karanlığından faydalanılarak ön hat siperlere kadar ulaştırılmıştır. Yemek getiren yük hayvanlarına dönüşte yüklenebildiği kadarıyla yaralılar ve fazla silahlar yüklenmiştir (Martı, 2005).

Çıkarma esnasında İngiliz haritalarındaki hatalar birçok karışıklığa yol açmıştır. Aytepe'nin doğu istikametindeki Gözcübaba Tepesi İngiliz haritalarında işlenmemiş olduğundan, Aytepe'nin ele geçirilmesinden sonra Gözcübaba Tepe istikametine ilerleyen askerler bu tepeyi Harapkale Tepesi olarak belirtmişlerdir (Aspinall Oglander, 2005). Bu karışıklıktan dolayı Saat 19.00'da Worcesters Birliği'nin Harapkale Tepesi'ni ele geçirdiği

bildirilmiş ve bu yüzden Gözcübaba Tepe ile Seddülbahir Köyü'ne donanma atışı durdurulmuştur. Fakat sonradan bu bilginin yanlış olduğu anlaşılmıştır(The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.35).

Tekke Koyu'nda yapılan çıkarma harekâtında Ertuğrul Koyu çıkarmasında olduğu gibi arazi savunma açısından oldukça avantajlı konumda bulunmaktadır. Fakat koyun kanatlarında bulunan dik yarlar Türk tarafı açısından dış bükey bir hat oluşturmuş ve düşmanın ateş altına alınmasına engel oluşturmuştur. Türk birliklerinin görüş açısının dışında kalan Karacaoğlan Tepesi'nin Tekke Burnu istikametindeki dikliklerin bulunduğu bölgede savaş teknolojisindeki gelişmelere bağlı olarak basma düzenekli kara mayınları ile Müttefik Kuvvetler askerlerine zayıtlar verdirilmiştir. Müttefik Kuvvetler örtü birlikleri Komutanı General Hare ile birlikte çıkarma kuvvetlerinin kanatlardaki dikliklerin altına yönlendirilmesi zayıtın azalmasında önemli bir faktör olmuştur. Bu koya yapılan çıkarmaları Türk tarafının az sayıdaki birliği, ilk başta çok iyi bertaraf etmiş olsa da Müttefik Kuvvetler'in sürekli devam eden çıkarmaları karşısında Türk tarafı gün içerisinde kademeli olarak geri çekilmiştir. Donanma atışı sonrasında birliklerin karaya çıkması sonrasında kazanılan zaman dilimi Türk tarafının mevzilere geçerek hazırlık yapmasını sağlamıştır. Bölgede özellikle Aytepe'de bulunan Türk mevzilerinin saat 16.00'ya kadar direnmesi geride bulunan Türk birliklerine çok değerli zaman kazandırmıştır. Müttefik Kuvvetler Donanması ile kara birlikleri arasında muhabere ve dayanışma açısından sorunlar olduğu da değerlendirilmiştir. Nitekim gün içinde Aytepe istikametinde yapılan ilerlemelerde Müttefik Kuvvetler Donanması, kara birliklerinin henüz ele geçirdiği tepeciği bombalaması üzerine çıkarma birlikleri geri çekilmiş ve bu durum Türk tarafına yaramıştır.

3.4. Pınariçi Koyu (Y Beach) çıkarması

Müttefik Kuvvetler, Pınariçi Koyu'na yapılacak çıkarma ile kanatları koruma, Türk birliklerinin Seddülbahir'deki çıkarmalara kanalize olmasını engelleme, takviye gelecek Türk birliklerini de durdurma (Callwell, 1919) ve bölgede bulunduğu düşünülen Türk tarafına ait top bataryasını imha etmeyi amaçlamıştır (Steel ve Hart, 2005). Bizzat General Ian Hamilton tarafından hazırlanan (Moorehead, 2007) plan gereği Müttefik Kuvvetler envanterinde bulunan 1/40.000 ölçekli haritada, numara ve harf yardımı ile belirlenen 175.X ve 175.P kareleri arasında bir alanda çıkarma yapılması planlanmıştır (Aspinall

Oglander, 2005). Bahse konu kareleri Zığındere ağzının hemen kuzeyindeki sırt hatları ile Pınarıçi Koyu'nun hemen kuzeyindeki sırt hatları arasını kapsamaktadır. Çıkarma yeri olarak aslında Y2 Koyu olarak bilinen Zığındere'ye harekât yapılacak iken Zığındere'de hâkim noktalarda bulunan makinalı tüfek mevzi ve siperlerde bekleyen Türk birliklerinin tespit edilmesinden dolayı Pınarıçi Koyu, çıkarma alanı olarak seçilmiştir (Bartlett, 2007). Fakat bu durum farklı kaynaklarca teyit edilememiştir. Koy, yaklaşık 50 – 60 metrelik ani yükselen sırt hattının arasından sel yarıntısı ile oluşmuştur. Koyun 250 metre kuzeydoğu istikametinde hafif bir meyil ile Saritepe bulunmaktadır. Çıkarma alanının önem arz eden özelliklerinden biri Kirte Köyü'ne 2 kilometre gibi çok yakın bir konumda olmasıdır. Bu mesafe diğer çıkarma alanlarına göre çok düşüktür.

Pınarıçi Koyu çıkarması diğer çıkarmaların aksine gece karanlıkta yapılması planlanmıştır (Hart, 2014). Çıkarma öncesi bölgede 26'ncı Alay, 2'nci Tabur, 6'ncı Bölüğe bağlı bir takıma ait keşif kolları bulunmaktadır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Müttefik Kuvvetler'de çıkarma için Yarbay A. S. Koe komutasında İskoç Kralı Sınır Muhafız Taburu ile Güney Galler Sınır Muhafızları Taburu'ndan bir bölük, Yarbay G. E. Matthews komutasında Plymouth Taburu görevlendirilmiştir (Aspinall Oglander, 2005). Plana göre ilk çıkarma yapacak birlik Amethyst ve Sapphire isimli gemilerden çıkmak üzere İskoç Kraliyet Sınır Muhafız Taburu'dur. Bu tabur 28 subay ile 957 erbaş ve erden oluşan mevcudu (Westlake, 2019) ile bekleme noktasından saat 4.15 itibariyle hareket etmiştir (Hart, 2014). Goliath Zırhlısı ilk çıkarma esnasında İkiz Koyu'na atışlar icra ederek dikkatleri farklı yerlere çekmiştir. İlk birlikler saat 05.30'da Türk tarafınca karşılık verilmeden kolay bir şekilde karaya çıktı ve sırt hattını tırmanmaya başladı. Saat 06.10'a kadar tüm birlikler, saat 06.25'e kadar da ikmal malzemelerinin karaya çıkarılması dâhil çıkarma tamamlanmıştır (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 26/10/1, s.24). Türk kaynaklarında çıkarmanın tamamlanması saat 06.45 olarak belirtilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Korumayı sağlayan Goliath savaş gemisi çıkarmanın başarılı bir şekilde tamamlandığını da saat 06.40'ta genel karargâha bildirmiştir (Steel ve Hart, 2005).

Genel olarak kaynaklarda çıkarma esnasında Türk tarafı askerlerinin bu çıkarmayı fark etmediği ve karşılık verilmediği yönünde kanı oluşmuş ise de yeni tespit edilen Müttefik Kuvvetler birliklerine ait savaş günlüğünde birliklerin çıkarma esnasında az da

olsa Türk mukavemeti ile karşılaştığını ortaya çıkarmıştır (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.39). Nitekim bu durum farklı kaynaklardan teyit edilememiştir. Çıkarmadan sonra İskoç Kraliyet Sınır Muhafızları birliği kuzey istikamete, Güney Galler Sınır Muhafızları birliği güney istikamette ilerlemişlerdir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 26/10/1, s.25). Güney istikamette İkiz Koyu'nda çıkarma yapan birlikler ile irtibat kurmak üzere ilerleyen Güney Galler Sınır Muhafızları Zığındere ağzında konuşlanan Türk birliğince durdurulmuştur (Bartlett, 2007). Çıkarma sonrası birliklerin arazideki hareketleri ve konumları donanma ile yeterince paylaşılmamıştır. Bundan dolayı donanma kuvvetleri, çıkarma yapan birliklerin yerini net olarak bilemediğinden ateşin hangi istikametlere yapılacağı konusunda sağlıklı bilgi alamamıştır. Bu durum Türk askeri karşısında donanma topçu desteğinin yeterli seviyede olmadığını göstermiştir (Aspinall – Oglander, 2005). Hatta çıkarma esnasında Müttefik Kuvvetler, ilk zayıyatı saat 07.15'te İskoç Kralı Sınır Muhafızları birliğinden bir askerin sırt hattını tırmandığı esnada donanma topçu mermisinin isabet etmesi sonucu ölmesi ile vermiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 26/10/1, s.25).

Türk tarafında çıkarmayı ilk olarak 6'ncı Bölük gözetleme postaları görmüş, çıkarmadan saat 06.15'te 6'ncı Bölük Komutanı'nın haberi olmuştur. Bölük komutanı elinde bulunan iki takımdan bir takımı ihtiyata ayırmış, diğer takımı ikiye bölerek İkiz ve Pınarıçi Koyu'ndaki düşmana göndermiştir. Saat 07.00 sıralarında Saritepe'de ateş sesleri duyulmuş gönderilen yarım takım Türk kuvveti muharebeye başlamıştı. Fakat durum hakkında rapor gelmemekteydi. Düşmanı ilk gören keşif kollarının abartılı mesajları alay karargâhına gönderilmemiş, muharebeye tutuşan yarım takımın sağlıklı raporu beklenmiştir. Nihayet saat 08.00'de ilk rapor alınmıştı. Bu raporda düşmanın iki ya da üç tabur kuvvetinde olduğu, makinalı tüfekler ve denizden de dört savaş gemisiyle desteklendiği bildirilmiştir. 6'ncı Bölük Komutanı durumu alaya bildirmiş ise de telefon hatlarındaki kopmalardan dolayı bu haber ancak saat 09.30'da alaya ulaşmıştır. Düşmanın Zığındere'nin batı yamaçları doğrultusuna yerleşmiş, küçük gruplarca da Zığındere karşısına geçmiş olduğu rapor edilmiştir. 26'ncı Alay Komutanı tarafından, alay ihtiyatı olan 5'inci Bölük (Bir takımı Kirte güneyine mevzi değiştiren top bataryasının güvenliğini sağlamaktadır) saat 09.45'te Zığındere sırtlarına gönderilmiş, Topçu birliğine de Saritepe bölgesindeki düşman varlığına ateş baskısı yapması istenmiştir. Durum tümen

komutanlığına bildirilerek acil olarak takviye kuvvet talebinde bulunulmuş (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012), Sarıtepe bölgesindeki düşman varlığının bir alay kuvvetinde olduğu belirtilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 05). Yabancı kaynakların bir kısmında Türk tarafı topçu ateşinin saat 16.00 sıralarında başladığı belirtilmiştir (Aspinall Oglander, 2005).

General Hamilton, birliklerin başarılı çıkarmasından sonra güneyde bulunan Türk birliklerinin çekilme hatlarını kapatacak şekilde Kirte Köyü yönünde ileri hareket etmesi gerektiğini düşünmüş olup (Hamilton, 2005); Genel Karargâhı vasıtasıyla, saat 09.21'de 29'uncu Tümen'e Pınarıçi Koyu'na çıkarma yapan birliklere takviye gerekip gerekmediğini sormuştur (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.40). Bu mesaja cevap gelmeyince bir süre sonra 29'uncu Tümen Komutanı Hunter Weston'un bulunduğu Euryalus gemisine tekrar aynı mesaj gönderilmiştir. Gecikmeli olarak saat 11.00'de gelen cevapta, planda yapılacak değişikliğin harekâtı gecikmeye uğratacağı belirtilerek asker takviyesinin şu anda olumsuz olarak değerlendirildiği bildirilmiştir. Hâlbuki takviye kuvvet talebi erken bir vakitte kabul edilerek Pınarıçi Koyu desteklenmiş olsaydı, belki de savaşın seyri değişebilirdi (Aspinall Oglander, 2005).

Saat 11.30 sıralarında çıkarma yapan düşman birliklerinin Kirte Köyü istikametinde hareket ettiğinin öğrenilmesi üzerine 26'ncı Alay Komutanı Binbaşı Kadri Bey durumu 9'uncu Tümen'e bildirerek tekrar takviye kuvvet talebinde bulunmuştur (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4832-H-11, 07). Halil Sami Bey, gelen mesaj üzerine saat 11.35'te 25'inci Alay'dan bir taburun Kirte'ye gelerek 26'ncı Alay emir komutasına girmesini emretmiştir. Cephedeki vahim durumun farkında olan Kadri Bey, saat 11.45'te 9'uncu Tümen'e tekrar mesaj göndererek, bir düşman alayının Kirte istikametinde ilerlemesinden dolayı durumun kritik bir hal aldığını, gündüz vakti bir taburun yetmeyeceğini ön gördüğünden takviye kuvvetin arttırılmasını talep etmiştir. Bunun üzerine Halil Sami Bey, 25'inci Alay'ın geri kalan iki taburu ve Makinalı Tüfek Bölüğü ile Kirte'ye hareket etmesi emrini vermiştir. Önden intikale başlayan 25'inci Alay'ın 3'üncü Taburu saat 12.05'te Sarafim'den hareket etmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 05). Yabancı kaynaklarda 25'inci Alay'ın intikali saat 13.00 olarak verilmiştir. Bu koya yapılan çıkarma esnasında Müttefik Kuvvetler'in görevinin ne olduğu konusunda tereddütler

yaşanmıştır. Yarbay Koe, saat 11.45'te 29'uncu Tümen'e yazdığı mesajda birliğin karaya çıktığını, birlik ile burada kalınması ya da güneye doğru ilerleme yapılması konusunda emir beklediğini belirtmiştir. Saat 13.45'te tekrar yazılan mesajda İkiz Koyu'na çıkan birlikler ile bağlantı kurulamadığı belirtilmiş ise de telgraf yazımındaki yanlışlıktan dolayı İkiz Koyu'ndaki birlikler ile bağlantının kurulduğu bildirilmiştir. Bu durum sonradan düzeltilmiş ise de ciddi bir hata olarak kayıtlara düşmüştür (Steel ve Hart, 2005). Yarbay Koe'nin saat 11.45'te 29'uncu Tümen'e yazdığı mesaj, Pınariçi Koyu'ndaki komuta kademesinin beceriksizliğinin göstergesi niteliğindedir. Nitekim saat 05.30'da başlayan çıkarmanın seyri hakkında çok değerli 6 saat 15 dakika sonra bu sorunun sorulması dikkat çekmiştir. Gün içinde birlik hareketlerinin bir kısmının da donanmaya bildirilmemiş olması durumun ciddiyetini ortaya koymuştur (Aspinall Oglander, 2005).

9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey, öğleden sonra 26'ncı Alay Komutanı Kadri Bey'e gönderdiği emirde, Pınariçi Koyu'nda karaya çıkan düşmana karşı kullanılmak üzere 25'inci Alay 3'üncü Tabur'u gönderdiğini, gelecek tabur ile düşmana taarruz edilerek denize dökülmesini, kendisinin de yolda olduğunu ve gelinceye kadar karada düşman görmeyeceğini belirterek liderlik ruhuna yakışır bir şekilde kesin emrini vermiştir. Ayrıca 25'inci Alay'ın geri kalan iki taburunun da 150 Rakımlı Tepe'nin gerisine intikal halinde olduğu bildirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-61).

Saat 14.45'te 25'inci Alay 3'üncü Taburu kolbaşı Kırte Köyü'ne gelmesi üzerine, 26'ncı Alay Komutanı Kadri Bey tarafından tabur komutanına, Pınariçi Koyu'ndan çıkarma yapan düşman birliklerine karşı taarruz edilmesi ve düşmanın denize dökülmesi emredilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Saat 16.00 sıralarında Zığındere ile Kırte Köyü arasında yerleşen sahra topçu ateşi (Aspinall Oglander, 2005) desteği eşliğinde 25'inci Alay 3'üncü Tabur'un Zığındere'de muharebesi saat 17.00'de başlamıştır. Zığındere'nin sol tarafını 10'uncu Bölük, sağ tarafını 9'uncu, 11'inci ve 12'nci bölükler işgal etmiştir. İki tabur ve dört makinalı tüfeği bulunan düşman kuvveti ile yapılan muharebelerde 11'inci Bölük Komutanı Hasan Basri Efendi yaralanmış olup; düşmanın sağ kanadı çevirme tehlikesi oluşmuştur (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-61). Türk taarruzunun başlangıç saati yabancı kaynaklarda saat 17.30 olarak verilmiştir. Bu taarruz, donanmanın etkili ateşleri karşısında gelişmemiştir (Steel ve Hart, 2005). Fakat

tarafların zayıatları da oldukça fazladır. Müttefik Kuvvetler, saat 18.00’de yaralılar için yardım talebinde bulunmuş (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 26/10/1, s.40), saat 17.40’ta Sapphire savaş gemisinden kuzey istikametinden gelişen Türk saldırısına karşı ateşe başlanması talep edilmiştir. Donanma topçu birlikleri saat 19.15’te karanlık olması sebebiyle ateş kesmiştir. Çünkü karanlıkta isabet alınması olanaksız ve rastgele atılacak merminin dost birliklerin üzerine düşmesi tehlikesi vardı. Donanmanın ateş kesmesinden sonra Türk tarafı çok etkili bir şekilde karşı saldırılarını arttırmıştır (Aspinall Oglander, 2005).

İngiliz askerleri gün içinde çatışmalar arttıkça önce sırt çantalarından siper hattı yaparak savaşa devam etmişlerdir. Çatışmalar arttıkça sırt çantası örtü ve gizlenme açısından faydalı olmamış (Westlake, 2019) ve yaklaşık yarım metre derinliğinde kazmak suretiyle mevzi ve siper hattı oluşturulmuştur. Fakat bu derinlik de örtü ve gizlenme için yeterli olmamıştır. Tahkimat için gerekli kazma ve küreklerin sahilde bırakılması sebebiyle kök salmış çalıkların arasında derin siperler kazılamamıştır (Aspinall Oglander, 2005). Aslında İngilizler kendilerini savunmak durumunda kalacaklarını geç fark etmişlerdir (Steel ve Hart, 2005). Akşam olmasıyla birlikte Türk tarafı İngiliz birlikleri karşısında baskısını iyice arttırmıştır (Hamilton, 2005). Artan Türk tarafının baskısı saat 19.00’da donanmaya rapor edilmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.35).

Halil Sami Bey’in 3’üncü Kolordu Komutanlığı’na saat 17.00’de gönderdiği raporda, Zığındere’ye gönderilen 25’inci Alayın bir taburu düşmana karşı taarruz ettiğini, 25’inci Alay kalan iki taburu ve Makinalı Tüfek Bölüğü karanlık basınca düşmana taarruza geçeceği, başka da ihtiyat kuvvetin kalmadığı, Kumtepe ya da Kabatepe bölgesinden yapılacak bir çıkarmada Kirte mıntikasındaki birliklerin etrafının çevrilmesi tehlikesinin açık olduğu, Tekke Koyu ve Zığındere’de çıkarma halen devam ettiği için ihtiyat kuvvetine acil ihtiyaç talebinde bulunmuştur (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 06). Takviye birlikleri kullanmak için akşam olmasının beklenmesi, eldeki kuvvetin etkin bir şekilde kullanılması olarak değerlendirilmiştir. Nitekim gündüz vakti yapılacak bir hareket donanma topçusu tarafından da büyük bir zayıata uğratabilirdi. Üstelik akşamın beklenmesi kontrollü bir şekilde başka gelecek takviye kuvvetlere de zaman kazandırmıştır.

Bazı kaynaklarda Pınarıçi Koyu'na çıkarma yapan Müttefik Kuvvetler'in çıkarma yaptıktan sonra on bir saat boyunca Türk tarafınca taciz ateşine dahi maruz kalmadığını belirterek Müttefik Kuvvetler'in avantajlı durumu kullanamadığı yönünde eleştirdiği tespit edilmiştir (Aspinall Oglander, 2005). Çıkarma yapan birliklerin ilk saatlerde ellerindeki avantajlı pozisyonu yeterince değerlendiremedikleri bilinmektedir. Nitekim burada belirtilen on bir saat Türk tarafının harekete geçmemesi durumu yanlış beyan edildiği değerlendirilmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere çıkarma esnasında bölgede bulunan 6'ncı Bölük gözetleme postası tarafından düşman saat 06.15'te fark edilmiş ve müteakip aşamada bölgeye yarım takım kuvvet gönderilerek saat 07.00'de de ilk çatışmalar başlamıştır. Ayrıca güney istikametinde ilerleyen birliklere karşı ise Zığındere'de bulunan Türk siperlerinin karşılık verdiği bilinmektedir. Yarım takım kuvvetin ortalama en az 30-40 askerden ibaret olduğu bilindiğine göre bu sayının karşısındaki birliği denize dökmesi beklenmese de zayıf vermek suretiyle durdurabileceği ya da yavaşlatabileceği pekâlâ beklenebilir. Ayrıca saat 09.45 sıralarında verilen emir gereği Saritepe bölgesindeki düşman varlığına karşı da top atışlarının başladığı bilinmektedir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Liman Paşa'nın entegre ettiği oynak savunma sisteminin prensipleri gereği, kıyı savunmasında görevli küçük birliklerin amacının çıkarma yapan düşmanı yavaşlatmak, oyalamak ve geriden gelecek büyük birliğe yetişebilmesi için zaman kazandırmak olduğu Türk askerleri tarafından çok iyi bilinmektedir. Bu savunma anlayışının çok güzel bir örneğinin muharebe sahasında uygulandığı ve geriden gelen birliklere çok değerli zamanın kazandırıldığı değerlendirilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri ordusunda görevli General G.S. Patton'ın "Gelibolu Savunması" isimli eserinde Pınarıçi Koyu çıkarmasındaki İngiliz birliklerinin avantajlı konumunu kullanamaması ve geri çekilmesi ile ilgili süreci İngiliz tarihinin en utanç verici süresi olarak belirtmiş (Patton, 2017) ise de zincir en zayıf halkası kadar güçlüdür sözüne istinaden bu utanç verici süre aslında 25 Nisan çıkarmalarının Müttefik Kuvvetler açısından özeti niteliğindedir. Nitekim Carl Von Clausewitz'in "Savaşın sisi" deyişi ile masa üzerinde planın ne kadar iyi olsa da savaş esnasında şartlar sürekli değişkenlik gösterebilmektedir (Karaosmanoğlu, 2021). Savaşın seyrine göre vaziyet alan ve müdahale eden bir ordu yapısının inisiyatif kazanacağı bilinmektedir. Bu konu, Çanakkale Savaşı'nda 25 Nisan Seddülbahir bölgesinde meydana gelen çıkarma muharebelerine

uyarlandığında Osmanlı komuta kademesinin cephede gelişen şartlara göre sorumluluk bilinci içinde sadece plana sadık kalmayarak gerektiğinde inisiyatif aldığı, İngiliz komuta kademesinin ise plana daha çok sadık kalarak gelişen durumlara karşı vaziyet ve inisiyatif alamadığı şeklinde değerlendirilmiştir. Hatta özellikle Pınarıçi Koyu'nda Yarbay Koe'nin çıkarmadan yaklaşık 6 saat 15 dakika sonra ne yapılması gerektiğini 29. Tüme sorması İngiliz komuta kademesindeki zafiyeti de göstermektedir. Üstelik İkiz Koyu hariç diğer koylardaki çıkarmalar dahil olmak üzere kara ve deniz unsurlarının birbirlerini yeterince desteklemedikleri değerlendirilmiştir. Liman Paşa'nın 5'inci Ordu Komutanı olarak atanmasından sonra Türk birliklerine uygulamaya çalıştığı oynak savunma (Sanders, 2006) sisteminin prensipleri gereği Osmanlı komuta kademesi inisiyatif alma konusunda cüretkar adımlar atmıştır.

3.5. Morto Koyu (S Beach) Çıkarması

Morto Koyu çıkarması Müttefik Kuvvetler'in kanatlardan yaptığı bir çıkarmadır. Bu çıkarma ile kanatlarda bir dayanak oluşturmak, Türk tarafının yan ve gerilerini tehdit altına almak, Türk tarafının Seddülbahir bölgesine kanalize olmasını engellemek ve takviye gelecek Türk birliklerini durdurmak amaçlanmıştır (Callwell, 1919). Koyun kuzey doğusunda bulunan Eskihişarlık Tepe bölgenin en büyük yükseltisidir. Buradan yapılacak çıkarma ile Seddülbahir bölgesinin arkadan çevrilme fırsatı oluşturabileceği gibi aynı zamanda Alçıtepe'ye de nispeten yakın konumdadır. Çıkarma öncesi bölgede Türk tarafı olarak Yüzbaşı Bahri Efendi komutasındaki 9'uncu Bölük'ten bir takım Morto Limanı'nın kuzey sırtlarına ve bir manga da limanın batısındaki yani Seddülbahir Köyü istikametindeki sırtlarda gözetleme ve savunma görevi icra etmek üzere yerleşmiştir (Martı, 2005). Müttefik Kuvvetler planına göre 87'nci Tugay'a bağlı bir Pınarıçi Koyu çıkarmasında görevli olan Güney Galler Sınır Muhafızları 2'nci Taburu çıkarmayı yapacak birliktir. Albay Casson komutasındaki birlik yaklaşık 750 askerden oluşmaktaydı (Nevinson, 1918). Bu birlik daha önce Mısır'dan Çanakkale'ye intikal halinde iken zayıflar vermiştir. Birlik, 9 Nisan 1915 günü Manitou nakliye gemisi ile Mısır'dan ayrılarak hareket halinde iken Ege Denizi'nde Skyros açıklarında Türk torpidobotu ile karşılaşmıştır. Türk tarafı geminin sekiz dakika içinde terk edilmesi uyarısından sekiz

dakika sonra 3 torpido ateşledi fakat hiçbiri gemiye isabet etmedi. Gemiden denize atlayan askerlerden ellisi boğularak vefat etmiştir (Westlake, 2019).

25 Nisan sabahı çıkarma öncesi donanma ateşi saat 04.30'da başladı. Türk tarafı ön hattaki siperler ağır topçu atışı altında kaldığından ön tarafta nöbetçi bırakılarak askerler gerideki zeminliklere alınmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Çıkarma, plan gereği saat 05.30'da başlayacaktı (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 26/10/1, s.62). Fakat denizde oluşan gelgit sebebiyle gecikme yaşanmış ve saat 07.30'da çıkarma başlamıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4263, s.2). Dört büyük tekne ile üç bölük kuvvet (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.28) karaya yaklaşırken, B ve C bölükleri sahildeki siperleri, D bölüğü ise üzerine hiçbir ağırlık almadan koyun kuzeydoğu istikametindeki (Kerevizdere istikameti) yüksek yarıları aşarak Eskihisarlık Tepesi'ni ele geçirecekti (Westlake, 2019). D bölüğünün sırt çantası veya kumanya gibi ağırlıkları almaması, çıkarma yapacakları alanın dik sırt hattından oluşması sebebiyle askerin hareket kabiliyetini arttırmak üzere alınmış bir tedbir olduğu değerlendirilmiştir. Teknelerin kıyıya yanaştığı anda Türk tarafınca yoğun bir ateşe başlamıştır. Düşman kuvvetleri büyük bir zayiata uğrasa da Eskihisarlık doğusundaki dikliklere çıkarma yapan bir bölüklük kuvvetin Türk takımını arkadan tehdit etme girişimi neticesinde Türk tarafı geri çekilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012).

Müttefik Kuvvetler açısından plan başarıyla uygulanmıştır. Özellikle kayalıklardan arkaya sarkan bölüğün yardımıyla saat 08.00'da 15 Türk askeri esir alınarak Eskihisarlık Tepesi ele geçirilmiştir (Aspinall Oglander, 2005). Saat 08.30'da da çıkarma tamamlanmıştır (Steel ve Hart, 2005). Bu çıkarma esnasında İngiliz tarafı Binbaşı G.C. Margesson, Üsteğmen R.P. Behrens ile 12 er ölü, 2 subay ile 40 er yaralı ve 6 er de kayıp olarak zayıf verilmiştir. İngilizler tepeyi ele geçirdikten sonra tahkimat çalışmalarına başlamıştır. D ve C bölüğünün bir kısmıyla harabe haldeki De Tott bataryasında, B ve C bölüklerinin geri kalanı ise Eskihisarlık Tepe'nin kuzeye bakan yamacında siper hattı oluşturarak mevzilenmiştir. General Hunter Weston mesaj ile birliği tebrik ederek buldukları alanda kırk sekiz saat dayanıp dayanamayacaklarını sormuştur. Bölgedeki birlik ise cevaben kırk sekiz saat dayanabileceklerini belirtmiştir (Westlake, 2019).

Müttefik Kuvvetler buradaki çıkarma sonrası tahkimat çalışmalarına başlamış aktif olarak ilerleme girişiminde bulunmaması yeterli birliğin olmaması ve görev gereği bir dayanak noktası oluşturması olarak değerlendirilmiştir.

Geri çekilen Türk takımının geride kurduğu ikinci siper hattı düşmanın ilerleyişini durdurmuştur. Takımın kazandırdığı zaman diliminde 26'ncı Alay, 2'nci Tabura bağlı 8'inci Bölük yetişerek, düşmanın Eskihisarlık mevkiine kadar geri çekilmesi sağlanmıştır. Nitekim Eskihisarlık Tepe çevresinde çıkarma sonrasında yapılan tahkimat neticesinde Türk tarafının ilerlemesi durmuştur. Bu duruma donanmanın etkili ateşleri de eklenince düşman geri atılamamıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Müttefik Kuvvetler, Seddülbahir bölgesine üç taraftan çıkarma yapması beraberinde dost birliklerinin de bazen yanlışlıkla ateş altına alınmasına sebep olmuştur. Nitekim saat 14.10 sıralarında Morto Koyu'na çıkarma yapan askerler, İkiz Koyu'na çıkarma yapan dost birliklerin ateşleri üzerlerine geldiği için ilerleyemediklerini bildirmişlerdir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.42). İkiz Koyu'na çıkarma yapan İngilizlerin karşı istikameti Eskihisarlık Tepe'ye bakmaktadır. Bu durumun bölgede arazi eğiminin az ve mesafenin kuş uçuşu 3,5 kilometre olmasından dolayı meydana geldiği değerlendirilmiştir.

Harp cerideleri incelendiğinde, düşmanın Morto Koyu'na saat 06.10'da bir tabur asker çıkardığı ve Eskihisarlık Tepe'yi işgal ettiği, Tekke Koyu'na da üç tabur asker çıkardığı 26'ncı Alay'a bildirilmiş (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 06) ise de farklı kaynaklardan yapılan araştırmalarda çıkarmanın saat 07.30'da başladığı, çıkarma yapan birliklerin üç tabur olmadığı, üç bölük kuvvet ile çıkarmanın yapıldığı tespit edilmiştir.

Binbaşı Kadri Bey'in saat 09.07'de 9'uncu Tümenine gönderdiği raporda, düşmanın Morto Koyu'na çıkarma yapıldığının henüz öğrenildiği, Morto Koyu bölgesinden yaralı vaziyette gelen iki erden çıkarmanın çok ciddi olduğu, bir bölük kuvvetin, Morto Limanı'na gönderildiği ve 105'lik obüs bataryasının Morto Limanı ve Seddülbahir'i baskı altına aldığı belirtilmiştir. Ayrıca durum Müstahkem Mevki Komutanlığına da bildirilmiş, Sarafim mevkiinde bulunan sıhhiye bölüğünden bir takımın Seddülbahir'e gelmesi için emir verilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-11, 05). Bu emirde

belirtilen bilgilerin bir önceki emre göre daha gerçekçi bilgiler içerdiği değerlendirilmiştir. Saat 16.20’de 26’ncı Alay Komutanı Binbaşı Kadri Bey’in genel raporunda, düşmanın Eskihisarlık Tepe’de bir tabur kuvvetinde asker çıkardığı ve acilen takviyeye ihtiyaç olduğunun (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-61) belirtilmesi üzerine Bursa Jandarma Taburu bu bölgeye gönderilmiştir (Sayılır, 2006).

3.6. İkiz Koyu (X Beach) Çıkarması

Müttefik Kuvvetler çıkarma planına göre ana çıkarma alanları olan Ertuğrul ve Tekke Koyu çıkarmalarına destek olmak, Türk savunma birliklerini yandan kuşatmak amacıyla yapılacak çıkarmadır. Çıkarma yapılacak koy, Tekke Burnu’ndan yaklaşık bir buçuk kilometre kuzeyde, ortalama 200 metre uzunluğunda bir sahil hattına sahip olup çevresi 30 metreye varan dik yamaçlarla çevrilidir (Steel ve Hart, 2005). 25 Nisan günü çıkarmalar esnasında Implacable zırhlısının çıkarma unsurlarını çok iyi bir şekilde koruması ve yardımcı olmasından dolayı çıkarma yeri “*Implacable*” olarak da anılmıştır (Nevinson, 1918).

Çıkarma plan gereği saat 05.30’da başlayacaktı fakat gecikmeden dolayı saat 06.00’da başlamıştır (Diary of H.M.S. Queen Elizabeth, 1919). Albay H.C. Lockyer komutasındaki Implacable savaş gemisi, çıkarma esnasında 12 İnç’lik top mermileri ile yarların üst kısmını, 6 İnç’lik top mermileri ile de kıyı hattını bombardıman ederek (Bartlett, 2015) sahile 450 metreye kadar yakınlaşmıştır. Bu durum isabetli ve etkili atış yapılmasını sağlamıştır. Hatta geminin kıyıya bu kadar yaklaşmasından dolayı geminin kış kısmının üstünde güvertede bulunan bir asker Türk askerinin ateşi ile ölmüştür. Saat 06.30’da Hassa Füzuliye Taburu’nun iki bölüğü öncü kuvvet olarak tekneler ile kıyıya yaklaşmıştır. Donanmanın etkili ateşleri sayesinde çıkarma zayıf verilmeden gerçekleşmiştir (Aspinall Oglander, 2005).

Çıkarma başladığında bölgede 26’ncı Alay, 2’nci Tabur, 6’ncı Bölüğe bağlı manga kuvvetinde gözetleme postaları bulunmaktadır. Çıkarma grubu karaya çıktığında sadece bir mangadan ibaret 9 asker ateşle karşılık verilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Saat 06.30’u geçtikten sonra Tekke Koyu bölgesinden bir asker tabur karargâhına gelerek İkiz Koyu’ndan düşmanın çıkarma yaptığını ve Tekke Koyu’ndaki

Türk tarafını çevrelediğini, bu çıkarmaya karşı geride yeni mevziler oluşturulmuş ise de özellikle Tekke Koyu'ndaki birliklerin arkadan ateş yemesi açısından tehlike oluşturduğunu bildirmiştir. Bu rapor üzerine 2 takımı ile ihtiyatta bulunan Yüzbaşı Bahri Efendi komutasındaki 9'uncu bölük donanma topçu atışları altında İkiz Koyu'ndaki çıkarma yapan askerleri denize dökmek üzere harekete geçmiştir (Martı, 2005).

İngilizler, saat 07.26 sıralarında Helles Burnu açıklarında bulunan donanma tarafından atılan top mermisinin kendi birliklerinin üzerine düştüğü rapor etmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.39). Çıkarma yapılan mevzilerin birbirine yakın olması ve yön olarak donanmanın atış açısında olması bu tarz dost ateşine sebep olabileceği değerlendirilmiştir. Yarbay Newenham komutasındaki birlikler Karacaoğlan Tepesi istikametinde saat 07.30 sıralarında takviye olarak bölgeye gelen 9'uncu Bölük ile karşılaşmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). 9'uncu Bölük askerlerinin etkili saldırıları (Steel ve Hart, 2005) sonucu düşman çekilmeye başlamıştır. Bir süre sonra İngiliz askerleri toparlanarak sırtlara yerleştirdiği makinalı tüfeğin yardımı ile Türk tarafını mevzi almak zorunda bırakmıştır. 9'uncu Bölük Komutanı Bahri Efendi yaralanarak diğer yaralı askerler ile geri çekilmiştir. Aytepe'de muhafız takım subayı bir tabur kadar düşman askerinin Tekke burnu kuzeyinden çıkarmaya devam ettiğini ve bazı siperlerimizdeki askerlerin yoğun ateş karşısında geri çekildiğini bildirmiştir. Tabur Komutanı Binbaşı Mahmut Sabri Bey tarafından İkiz Koyu tarafını müdafaa eden 9'uncu Bölük yerinde kontrol edilerek, düşman ilerleyişine karşı konulması ve takviye gelecek birliklere zaman kazandırmak üzere sebat edilmesi talimatlarını vermiştir (Martı, 2005). Saat 10.30'da ihtiyatta kalan son iki takım 26.Alay 2'nci Tabur Komutanı Binbaşı Şerif Bey komutasında bu bölgeyi takviye etmek üzere görevlendirmiştir (Sayılır, 2006). Tekrar saldırıya geçen İngilizler, Tekke Koyu'nda çıkarma yapan birlikler ile ortaklaşarak saat 11.00'de Karacaoğlan Tepe'yi ele geçirmişlerdir (Diary of H.M.S. Queen Elizabeth, 1919).

Saat 13.00 sıralarında 87'nci Tugay 700 metre içerde yarım ay şeklinde yayılarak mevzilendirdiğini rapor etmiştir(The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.32). Saat 15.30 sıralarında Karacaoğlan Tepesini işgal eden birlikler Tekke Koyu çıkarmasına yardımcı olmak üzere ileri hareketlerini devam ettirmiştir. Nitekim bu ilerleme esnasında dikenli tel hatlarının kıyıya paralel olarak

yerleştirilmemiş olduğu tespit edilmiştir (Hamilton, 2005). Bu dikenli tel hattının Tekke Koyu'ndan yapılacak ilerlemeye karşı Tekke Koyu'na paralel olarak yerleştirildiği değerlendirilmiştir. 87'nci Tugay bağlısı Royal Inniskilling Fusiliers 1'inci Tabur'u saat 16.30 sıralarında sahilden 500 metre içerde mevzi hattı oluşturduğunu bildirmiştir (Westlake, 2019).

Yarbay H.E.B. Nevrenham Zığindere istikametindeki sol kanadı savunma amaçlı güçlendirmek için Yüzbaşı F.K. Leslie komutasındaki bölüğü kuzeydoğu istikametine göndermişti. Yüzbaşı Leslie yaklaşık 700 metre bu istikamette ilerledikten sonra (Aspinall Ogländer, 2005) Yüzbaşı Yusuf Kenan Efendi komutasındaki 7'nci Bölük ile karşılaşmış ve muharebe başlamıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Yusuf Kenan Efendi bölüğü ile 3'üncü Taburu takviye etmek üzere görevlendirilmiş ve saat 06.50'de Kirte Köyü'nden hareket etmişti. Fakat yol güzergahı olan Kızıltoprak Sırtlarında, İkiz Koyu mevkiinde düşmanın çıkarma yaptığını ve karşı koyacak herhangi bir Türk birliğinin olmadığını tespit edilmesi üzerine 7'nci Bölük Komutanı Yusuf Kenan Efendi inisiyatif olarak saat 08.15'te bölüğü ile Kızıltoprak sırtlarından Zığindere istikametine kuzeye doğru ilerleyen Yüzbaşı F.K. Leslie komutasındaki düşman bölüğüne hücum etmiştir (Sayılır, 2006). Buradaki çatışma akşama kadar sürmüş ve düşman durdurulmuştur. Çatışmalar esnasında Bölük Komutanı Yüzbaşı Yusuf Kenan Efendi dâhil bölüğün çoğu şehit ve yaralı olmuştur (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). 25 Nisan günü saat 15.35'te 9'uncu Tümen raporunda 26'ncı Alay 7'nci Bölüğün Tekke Koyu'nda kahramanlık göstererek düşmanı denize döktüğünü ve bölük komutanı da dâhil olmak üzere birçok askerin şehit olduğunu bildirmiş, 25'inci Alayın bir taburunun bu bölgeye gönderildiğini, kalan iki taburun ise Zığindere'de çıkarma yapan askere saldırmak üzere Kirte Köyü kuzeyinde bulunan 150 Rakımlı (Ocaktaş Tepe) Tepeye hareket ettiği bildirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4532-26-1-3). Burada muharebe yeri Tekke Koyu belirtilmiş ise de bu yerin yanlışlık üzere değil genel anlamda kullanıldığı değerlendirilmiştir.

Saat 18.15 sıralarında İkiz Koyu'nda bulunan 87'nci Tugay birlikleri komuta kademesine, İkiz Koyu çevresinde mevzilenme ya da Pınarıçi Koyu istikametine doğru ilerleme konusunda emir beklediğini bildirmiştir. Saat 20.00'de Albay Wolley Dod'tan gelen cevapta Pınarıçi Koyu'ndaki birlikler ile temasın kurulması için sol kanadın

birleşene kadar açılması emri alınmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.35). Birlikler kuzey yönünde ilerlemek istemiş ise de gece olana kadar 7'nci Bölük, gece olunca da 7'nci Bölüğün yerini alan 6'ncı Bölüğün mukavemeti ile karşılaşmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012).

25 Nisan günü Müttefik Kuvvetler Donanması'nın çeşitli açılardan Seddülbahir bölgesine yapmış olduğu bombardımanın, tahkim edilmiş bir savunma hattına etkisinin sınırlı olduğu değerlendirilmiştir. Nitekim çoğu çıkarma bölgesinde bombardımana müteakip başlayan çıkarma harekâtında Osmanlı askerleri mevzilerinde Müttefik Kuvvetler askerlerine karşılık vermişlerdir. Burada İkiz Koyu'na yapılan çıkarma diğer çıkarma bölgelerine göre örnek teşkil edecek faaliyetler gerçekleştirmiştir. Albay Hughes Lockyer komutasındaki Implacable savaş gemisi, çıkarma esnasında kıyıya 1 kilometreden daha az mesafeye sokularak teknelerin yanaştığı esnada dahi yamaçlara top atışı gerçekleştirmiş ve birliklerin en az zayıyla karaya çıkmasını sağlamıştır. Diğer çıkarma alanlarında ise donanma topçu atışı esnasında Türk askerleri geri çekilmiş, atış kesilir kesilmez de mevzilerine geri dönmüştür. Üstelik donanma atışı kestikten sonra teknelerin kıyıya hareketinden dolayı Türk tarafı savunma açısından çok değerli zaman kazanmıştır (Steel ve Hart, 2005).

Seddülbahir bölgesinde meydana gelen çıkarmalar esnasında Osmanlı komuta kademesi birlikleri destekleyebilmek ve birlikleri daha verimli kullanmak adına bir takım kararlar almıştır. 25 Nisan sabahı donanma topçu ateşi sesleri eşliğinde saat 05.00'den itibaren Gelibolu'da bulunan 5'inci Ordu Karargâhı'na raporlar gelmeye başlamıştır (Sanders, 2006). İlk raporlarda Anadolu Yakası ve Bolayır açıklarında çeşitli büyüklükte gemilerden oluşan donanmanın bombardıman etmeye başladığı bildirilmiştir. Müteakip aşamada 9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey tarafından gönderilen raporda düşman birliklerinin Seddülbahir ve Kabatepe'nin kuzeyindeki alanda çıkarmalara başladığı bildirilmiştir. Birçok yerden benzer raporlar gelmeye devam etmiş, Kumkale sahillerinde de çıkarmanın başladığı haberi alınmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, V. Cilt II. Kitap, 2012).

Liman Paşa bahse konu çıkarmaların, muhtemel çıkarma yeri olarak görülen bölgelerde meydana geldiğini ve bu alanlarda özel olarak hazırlık yapıldığını belirterek herhangi bir plan değişikliğine gerek olmadığını belirtmiştir. Çıkarmaların hepsinin de büyük ölçekli olmayacağı öngörülmekteydi. Fakat asıl çıkarmanın hangisi olduğu konusunda da zamana ihtiyaç olduğu düşünülmekteydi. Liman Paşa, Bolayır Tepesi'nde gözetleme yaptığı esnada 3'üncü Kolordu Komutanı Esat Paşa bölgeye gelmiş, gelişen durumlar hakkında rapor vermiştir. Bu raporlara göre Seddülbahir bölgesindeki çıkarmalar 26'ncı Alay 3'üncü Tabur birliklerince püskürtülmüş, fakat düşmanın ısrarlı bir şekilde yeni birliklerini çıkardığı tespit edilmiştir. Arıburnu bölgesinde kıyı hattında bulunan tepeler düşman eline geçmiş ise de 19'uncu Tümen bahse konu tepeyi almak üzere intikale başladığı bildirilmiştir. Liman Paşa, Esat Paşa'nın raporunun önceki gelen raporlara göre daha doğru haber olduğunu düşünerek asıl çıkarma hususunda tereddütlerinin giderilmeye başladığını düşünmüştür. Liman Paşa aldığı raporları değerlendirdikten sonra, Esat Paşa'ya Maydos'a giderek yarımadanın güneyinde emir komutayı ele alması emrini vermiştir. Liman Paşa halen Bolayır'da beklemekteydi. Çünkü halen buradan yapılacak olan bir çıkarmanın ihtimali ve endişesi içinde bulunmaktaydı (Sanders, 2006). Liman Paşa bir yandan da meydana gelen çıkarmalara karşı erken müdahale etmek ve elini güçlendirmek amacıyla saat 07.20'de Başkomutanlığa gönderdiği raporda Saros Körfezi ve Anadolu kıyılarında düşman gemilerinin bulunduğunu, yarımadanın güneyinde de karaya çıkarmaların olduğunu belirterek Edirne'de bulunan 4'üncü Tümen'in takviye olarak Gelibolu'ya gönderilmesini istemiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012).

Seddülbahir bölgesinde başlayan bombardıman ve yaklaşan nakliye gemileri saat 05.15'te 26'ncı Alay Komutanı Kadri Bey tarafından 9'uncu Tümen Komutanına bildirildikten sonra ilk tedbir olarak 8'inci Bölük, Morto Koyu istikametine gönderilmiştir. Daha sonra da 7'nci Bölük Tekke Koyuna gönderilmiştir (Altıntaş ve Altıntaş, 1997). Müteakip aşamada Halil Sami Bey, 26'ncı Alay Komutanı Binbaşı Kadri Bey'e gönderdiği emirde Domuzdere'de boğaza karşı bulunan 1'inci Sahra Bataryası'nı bulunduğu alandan fazla uzaklaştırmamak şartıyla Kirte bölgesinde düşman çıkarmasına karşı kullanabileceğini ve Tekke Koyu'nda çıkarma yapan düşman miktarının belirtilmesini istemiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4832-H-11, 04). Ayrıca saat 05.55'te Sarafim mevkiinde bulunan ihtiyat kuvvetlerine ve topçu bataryalarına her an hareket

edecek şekilde hazır olmaları emrini vermiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-10, 14).

3'üncü Kolordu Komutanı Esat Paşa Gelibolu'dan ayrılmadan önce saat 07.00'de telefonda verdiği emirde 19'uncu Tümenin 9'uncu Tümen başlısı olan 27'nci Alay'a, Arıburnu bölgesinde yeteri kadar kuvvet ile yardım etmesini emretmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-10, 14). Ardından zaman kaybetmeden, karargâhında bulunan Kurmay Başkanı Fahrettin Bey, 1'inci Şube Müdürü Sedat, Sertabip Süleyman Emin, Muhabere Yüzbaşı, Kolordu Yaveri ve Mülhak Nazmi Efendi'den oluşan heyet ile birlikte 66 numaralı Boğaziçi Vapuru vasıtasıyla Kilye Limanına hareket etmiştir. Seyir halinde iken Barbaros ve Turgut Reis zırhlı gemilerinin komutanı boğazdaki düşman denizaltı tehlikesine karşı kıyıya yakın vaziyette seyir edilmesi uyarısında bulunmuş ve bahse konu zırhlıların himayesinde Akbaş'a kadar gidilmiştir. Vapur, sonrasında kendi başına Kilye Limanı'na girmiştir. Esat Paşa, Kurmay Başkanı Fahrettin Bey ile Şube Müdürünü yanına alarak atlılar ile Maltepe'ye gitmişlerdir (Ener, 1954).

Meydana gelen çıkarmalara karşı komuta kademesinin geç reaksiyon gösterdiği konusunda özellikle yerli kaynaklarda yanlış bilinen bir kanı olduğu değerlendirilmiştir. Fakat farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler ve yeni belgeler ışığında bu kanının yanlış olduğu tespit edilmiştir. Çıkarmaların başlamasından sonra Liman Paşa, ulaşım konusunda kaybedilecek zamanı da düşünerek saat 07.20'de Başkomutanlığa mesaj göndererek Edirne'de bulunan 4'üncü Tümen'in takviye olarak Gelibolu'ya gönderilmesini istemiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Kaynaklarda 25 Nisan gününde yarımadanın güneyine ilk 24 saatte takviye kuvvetin gitmediği belirtilmiş ise de son tespit edilen belgelerde 20'nci Alay 2'nci Tabur Seddülbahir bölgesine ilk takviye olarak 25 Nisan akşamı gelmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1-5, 05). 20'nci Alay 2'nci Tabur'un Gelibolu'dan hareket ederek Kilye Limanı'ndan yürüyüşe başladığı düşünülecek olursa bu kuvvetin 25 Nisan öğle vaktinden önce hareket ettiği muhakkaktır. Nitekim Müttefik Kuvvetler hava keşif raporları da bu takviyeyi teyit etmiştir. Raporlara göre 25 Nisan günü saat 11.20'de Kilitbahir gerisinde (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.41), 14:30'da Kirte – Maydos yolunun Kirte istikametinde yaklaşık 1500 – 2000 askerden oluşan birliğin intikal halinde olduğu

rapor edilmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.43).

5'inci Ordu Komutanı Liman Paşa, çıkarmaların plan gereği beklenen yerlerde meydana geldiğini düşünmekteydi (Sanders, 2006). Nitekim çıkarmanın ilk gününü Bolayır bölgesinde geçirmiştir. Bu duruma 17 Nisan 1915 günü saat 05.30 sıralarında Akyarlar mevkiinde görülerek Dardanos/Hasan-Mevsuf Bataryası'ndan atılan mermi ile hasar alan Müttefik Kuvvetlere bağlı E-15 Denizaltı gemisinden kurtarılarak esir edilen İngiliz Viskonsolos Palmer isimli subayın sorguda verdiği ifadeler sebep olmuştur (Esenkaya. 2013) Palmer'in sorgusu esnasında asıl çıkarmanın Bolayır bölgesine olacağını itiraf etmesi Liman Paşa'nın dikkatini bu bölgeye çekmesine sebep olmuş ve burada da çıkarma beklemiştir (Travers, 2008).

Ayrıca 19'uncu Tümen'in 25 Nisan günü hareketi konusunda belirsizlik ve emir komuta boşluğu olduğu farklı kaynaklarda belirtilmiş ise de elde edilen son belgelerden, Esat Paşa'nın 25 Nisan sabahı saat 07.00'de telefonda sözlü olarak 19'uncu Tümen'in yeteri kadar kuvvet ile Arıburnu'nda bulunan 27'nci Alay'ı desteklemesi gerektiğine dair görüşme gerçekleştirdiği tespit edilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4832-H-11, 03). Yine 25 Nisan günü Seddülbahir bölgesinde durumun kritik bir hal alması üzerine Esat Paşa, 20'nci Alay'ın Kilya Koyu'na gelen taburu ile birlikte Bursa Seyyar Jandarma Taburu'nu Seddülbahir bölgesine sevk etmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-15, 07). Liman Paşa yine aynı gün içerisinde Bolayır'da bulunan 7.Tümen'den iki taburun, 5'inci Tümen'den üç taburun yarımadanın güneyine intikal etmesini (Sanders, 2006), Anadolu yakasında bulunan 15'inci Kolordu'dan da Maydos'a takviye kuvvet göndermesi istenmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Belirtilen hamleler çıkarmaların başladığı ilk saatlerinden itibaren komuta kademesinin gelişen durumlara karşı reaksiyon verdiğini göstermiştir. Verilen kararlar sonrası birlikler intikale başlamış fakat uzaklık ve dönemin ulaşım imkânları göz önüne alındığında gecikmeler yaşanmıştır. Tüm gecikmelere rağmen 20'nci Alay'ın ilk taburu 25 Nisan akşam saatlerinde Kirte Köyü civarına ulaşmıştır. 26 Nisan'a bağlayan gece yarısında ise Bursa Seyyar Jandarma Taburu cepheye ulaşmıştır. Meydana gelen tüm bu gelişmeler üst düzey komuta kademesinin 25 Nisan'daki faaliyetlerine dair örnek teşkil etmiştir.

25 Nisan günü Seddülbahir bölgesi çok çetin muharebelere konu olmuştur. Öyle ki bu muharebeleri, çıkarma yerlerine göre gündüz ve gece cereyan eden muharebeler olarak ayrı konu başlıklarında ele almak gerektirmiştir. Müttefik Kuvvetler ve Türk tarafı uzun bir hazırlıktan sonra muharebelere girişmiştir. İlk modern amfibi taarruz harekâtı olarak değerlendirilen bu muharebeler savunan ve saldıran açısından birçok doğru ve yanlış harekât tarzını içinde barındırmıştır (Halıcı ve Borlat, 2022). Öncelikle Müttefik Kuvvetler Donanması'nın başarısız faaliyetlerden sonra karar verilen kara operasyonu, amfibi harekâtın önemli unsurlarından biri olan baskın etkisinin minimum seviyede olmasını sağlamıştır. Çünkü 3 Kasım 1914 tarihinden itibaren denizde başlayan hareketlilik Osmanlı komuta kademesince karada ve denizde hazırlıkların arttırılmasına sebep olmuştur. Bu dönemde özellikle Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda edinilen tecrübelerle göre savunmanın şekil alması sağlanmıştır.

3.7. 25 Nisan 1915 Akşamı Meydana Gelen Gelişmeler

25 Nisan akşamı olduğunda Gözcübaba, Aytepe ve Karacaoğlan Tepeleri düşman eline geçmiş, bu tepelerde kalan çok az asker Harapkale Tepesi'ne çekilmiştir. Zığındere'den başlamak üzere Seddülbahir Köyü'ne kadar alan düşman eline geçmiştir (Martı, 2005). Müttefik Kuvvetler'de saat 19.00 sıralarında Harapkale Tepesi'nin ele geçirildiği rapor edilmiş ise de daha sonra ele geçirilen yerin Harapkale Tepesi olmadığı Aytepe ile Harapkale arasında bir yükseltinin olduğu anlaşılmıştır (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.44). Nitekim İngiliz haritalarındaki hatalar birçok karışıklığa yol açmıştır. Aytepe'nin doğu istikametindeki Gözcübaba Tepesi İngiliz haritalarında işlenmemiş olduğundan askerler bu tepeyi Harapkale Tepesi olarak belirtmişlerdir (Aspinall Oglander, 2005). Bu karışıklıktan dolayı Saat 19.00'da Worcesters birliğinin Harapkale Tepesi'ni ele geçirdiği bildirilmiş ve bu yüzden tepeye ve Seddülbahir Köyü'ne donanma atışı durdurulmuştur. Fakat sonradan bu bilginin yanlış olduğu anlaşılmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.35).

9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey, 18.30 sıralarında Seddülbahir bölgesini iki tabur ve bir Makinalı Tüfek Bölüğü kuvvet ile destekleyerek, düşmana akşam taarruz ettirmeyi planlamıştır. Fakat daha sonra planda değişiklik yapılmış, bu takviyeyi iki bölüğe

düşürmüştür. Bu karar ile cephenin en çok takviyeye ihtiyacı bulunduğu anda kritik arazilerin kaybedildiği alanın kazanılması konusunda fırsat kaçırılmış olabilirdi. Bu durum belki stratejik bir çekilmenin ayak sesleri de olabilirdi. Nitekim Türk tarafının bulunduğu alanın gerisinde geniş düzlüklerin bulunması donanma desteği altında karaya çıkmış olan düşman birlikleriyle mücadeleyi zorlaştırabilirdi. Üstelik takviye gelen kuvvetin yol güzergâhına donanma atışları sebebiyle daha intikal halinde iken birçok zayıat verdirilebilirdi. 25 Nisan akşamı alınan karar gereği, 25'inci Alay 1'nci Tabur Komutanı Adil Bey komutasında taburun geri kalan iki bölüğu ile Makinalı Tüfek Takımı Seddülbahir Bölgesi'nde 3'üncü Taburu destekleyerek gece taarruzu yapması planlanmıştır. 25'inci Alay 2'nci Tabur'u da ikiye bölünerek bunlardan iki bölük Tabur Komutanı emir komutasında Eskihisarlık'ta bulunan 8'inci Bölük ile düşmanı denize dökmesi, kalan iki bölüğün ise tümen ihtiyatı olmak üzere Yassı Tepe gerisinde bulunması planlanmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012).

25 Nisan akşamının ilk saatlerinde 3'üncü Tabur Komutanı Mahmut Sabri Bey, kısa hedefli hücumlar yaptırmak suretiyle (Steel ve Hart, 2005) düşman hazırlığını engellemek ve aktif tehlikeyi de önlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç için 9'uncu Bölük ve istihkâm bölüğünü kullanmıştır. Bu saldırılar sayesinde İngiliz birliklerin hatlarında karışıklık meydana gelmiş ve hatta bazı yerlerde denize 200 metre mesafedeki düşman derinliklerine kadar girilmiştir. Bu çatışmalar esnasında zaman kazanılmış ve gece olmuştur. Gün sonunda Harapkale Tepesi ve Seddülbahir Köyü Türk tarafında kalmıştır. Ertuğrul Koyu ise ateş menziline olmasından dolayı halen kontrol altındaydı (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Cephenin sağ kanadını oluşturan 9'uncu Bölük ve İstihkâm Bölüğu arasında mesafenin uzun olmasından dolayı boşluklar oluşmuştur. Bu boşluklar irtibat devriyeleri vasıtasıyla kontrol edilmeye çalışılmıştır. Buradaki durumun kritikliğini bilen Mahmut Sabri Bey, takviye birlikler gelmeden önce sağ kanat yani Zığındere ve İkiz Koyu istikametinden düşman birliklerinin, Türk tarafının arkasına sarkıp sarkmadığını öğrenmek üzere güvenilir iki onbaşıyı bu bölgeye gönderdiğinde düşmanın ilerleyerek ikinci hat siperlerine girdiğini öğrenmiştir (Martı, 2005).

Akşamın ilk saatlerinde River Clyde gemisinden küçük bir grup askerin çıkması üzerine ateş açılmıştır. Nitekim bu askerlerin yaralıları almak üzere geldikleri anlaşılınca

ateş kesilerek yaralıların toplanmasına izin verilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Bu durum bir kısım yabancı kaynaklardan da teyit edilmiştir (Aspinall Oglander, 2005). Türk askerleri gece karanlıkta ışıldak kullanmak suretiyle Ertuğrul Koyu'nu gözetlemiştir (Steel ve Hart, 2005). Fakat karanlığın iyice çökmesinden sonra saat 20.00 sıralarında Ertuğrul Koyu'nda tekrar çıkarma yapan Müttefik Kuvvetler Türk tarafının yoğun ateşi karşısında ilerleyememiş olsa da saat 22.00 sıralarında köy içine sızarak çatışmalar burada yoğunlaşmıştır. Bu durum üzerine 3'üncü Tabur Komutanı Mahmut Sabri Bey, 26'ncı Alay 2'nci Tabur'a bağlı takviye olarak gelen Teğmen komutasındaki bir takımı Seddülbahir Köyü'ne göndermiştir. Bu takım daha intikal esnasında iken donanma atışına maruz kalmış ve zayıf vermiştir (Martı, 2005).

25'inci Alay 3'üncü Tabur'un Zığındere'de saat 17.00'da başlayan taarruzu (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-61), Müttefik Kuvvetler donanma topçu birliklerinin etkili ateşleri ile çok sayıda zayıf verilmesine sebep olmuştur. Fakat saat 19.15'te karanlık olması sebebiyle donanma ateş kesmiştir. Çünkü karanlıkta isabet alınması olanaksız ve rastgele atılacak merminin dost birliklerin üzerine düşmesi tehlikesi oluşmaktaydı. Donanmanın ateş kesmesinden sonra Türk tarafı çok etkili bir şekilde karşı saldırılarını arttırmıştır (Aspinall Oglander, 2005). Türk tarafının başlatmış olduğu taarruz tüm gece boyunca devam etmiştir (Steel ve Hart, 2005).

25 Nisan akşamı olduğunda Zığındere, Eskihişarlık, Tekke Koyu ve Seddülbahir istikametlerindeki tehlikeyi önlemek üzere eldeki birliklerin dengeli dağıtılması gerekmiştir. Bu kapsamda 25'inci Alay Komutanı İrfan Bey, saat 19.30'da Adil Bey komutasında iki bölük ve Makinalı Tüfek Takımı'nı Seddülbahir ve Tekke Koyu istikametine, Yüzbaşı Albdulkadir Efendi komutasında iki bölük kuvveti de 26'ncı Alay'ın komutasına girmek üzere Eskihişarlık istikametine göndermiştir. 25'inci Alay'da bir tabur ve Makinalı Tüfek Takımı kalmıştır. İrfan Bey daha sonra tümene mesaj göndererek Zığındere bölgesinde durumun belirsiz olduğunu, düşman donanma ateşi ile çok sayıda şehit ve yaralı verildiğini acilen takviye kuvvet ile cephaneye gönderilmesini istemiştir. Saat 19.45'te İrfan Bey Seddülbahir istikametine gönderdiği 1'inci Tabur Komutanına durumlardan kendisinin sürekli bilgilendirilmesini istemiş ve tabura takviye olarak cephaneye gönderdiğini, taşıyacak hayvan buldukça daha da cephaneye göndereceğini belirtmiştir. İrfan Bey, saat 20.00'de tümene tekrar gönderdiği raporda Zığındere batısında

ve ağzında bulunan Türk birliklerinin kuzey istikametinde geri çekildiklerini, düşmanın Tekke, Ertuğrul, Seddülbahir ve Harapkale bölgelerine sürekli topçu ateşi uyguladıklarını, Eskihisarlık tarafından ara sıra derinlerden tüfek sesi geldiğini bildirmiştir. Ayrıca Seddülbahir istikametine gönderilen 1'inci Tabur'a bağlı bir bölüğün Tekke Koyu, Aytepe ve Ertuğrul Koyu'na gönderildiği, Seddülbahir'deki birliklerin etrafının geriden çevrilmemesi için makinalı tüfek takımının Zığındere bölgesinde olduğu, takviye kuvvet ihtiyacının elzem olduğu bildirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-60a). Zığındere Bölgesi'nde akşam saatlerinde Türk tarafı geri çekilme emareleri göstermiştir. Bir kısım askerler üçerli, beşerli gruplar halinde geri çekildikleri, ön hatta kimsenin kalmadığı ve askerlerin acıktıkları gerekçesiyle geriye çekildiklerini belirtmeleri üzerine, birliklerin baskın tehlikesi ile karşı karşıya oldukları 4'üncü Bölük Komutanı Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü tarafından 25'inci Alay'a bildirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-61a). Müteakip aşamada durum toparlanarak Zığındere istikametinde yapılacak gece taarruzu için 25'inci Alay 1'inci Tabur'un iki bölüğü Pınariçi Koyu'nun kuzeyi Domuzpınarı Sırtları üzerinden 25'inci Alay mevzilerine yanaşarak bir bölük önde diğer bölük geride ikinci hücum dalgası oluşturmak üzere saat 21.00'de hücum başlamıştır. Taarruz başarılı bir şekilde gelişmiş ve düşman mevzileri geri atılmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Emirde 25'inci Alay 1'inci Tabura bağlı iki bölük ile taarruz gerçekleştiği belirtilmiş ise de 1'inci Tabur Komutanı Binbaşı Adil Bey, Seddülbahir bölgesine iki bölük götürmesi gerekirken 3 bölük kuvvet götürmüş, Zığındere bölgesine ise iki bölük kuvvet bırakması gerekirken de 1 bölük kuvvet bırakmıştır. Bu durum 25. Alay Komutanı Binbaşı İrfan Bey tarafından gece fark edilmiş ve Adil Bey sert bir dille uyarılmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 4). Yapılan taarruz İngiliz kaynaklarından da teyit edilmiş, İngiliz komuta kademesinin Pınariçi Koyu'nu takviye etmeyişi devam etmiş ve buradaki birlikler kendi kaderine terkedilmiştir (Aspinall Oglander, 2005).

Tüm çıkarma alanlarında çatışmaların devam ettiği ve elde sadece bir tabur kuvvetin ihtiyat olarak kaldığı esnada (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-60a) İrfan Bey, saat 22.15'te tüm birliklere yayınladığı mesajda takviye olarak 20'nci Alay'dan bir taburun geldiğini, iki taburun da yolda olduğunu rapor etmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-61). Bu mesajın gün boyu çatışan ve çok fazla zayıyat veren Türk birliklerinde moral motivasyon açısından olumlu bir etki bırakacağı

değerlendirilmiştir. 25 Nisan akşamında çatışmalar bu şekilde ilerlerken 25/26 Nisan gecesinde meydana muharebeler bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

26 NİSAN 1915 GÜNÜ MEYDANA GELEN MUHAREBELER

4.1. 25/26 Nisan Gecesi Tarafların Faaliyetleri

Seddülbahir bölgesinde 25 Nisan gecesinin ilk saatlerinde vaziyet şu şekildeydi: 3'üncü Tabur Komutanı Mahmut Sabri Bey, düşman hazırlığını engellemek ve aktif tehlikeyi de önlemek amacıyla batı istikametinde bulunan 9'uncu Bölük ve istihkam bölüğüne kısa hedefli hücumlar yaptırmıştır. Bu saldırılar sayesinde İngiliz birliklerinin hatlarında karışıklık meydana gelmiş ve hatta bazı yerlerde denize 200 metre mesafedeki düşman derinliklerine kadar girilmiştir. Bu çatışmalar esnasında zaman kazanılmış ve gece olmuştur. Gün sonunda Harapkale Tepesi ve Seddülbahir Köyü, Türk tarafında kalmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Çatışmalarda düşmana en çok saniyeli ve şemsiyeli bombalar zayıat verdirmiştir (Martı, 2005). Gece Seddülbahir bölgesindeki düşman askerleri baskın yapılacak tedirginliği ile silah başında beklemiş ve sık sık boşluk alanlara ateş etmişlerdir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Müttefik Kuvvetler komuta kademesi ise sabah yapılacak taarruzun ayrıntılarını oluşturmaya başlamıştır. General Hunter Weston, 26 Nisan günü saat 01.12 sıralarında General Hamilton'a gönderdiği mesajda, Alçıtepe'ye kadar ilerleyebilmek için Fransız kuvvetlerinden takviye kuvvete ihtiyaç olduğunu, bu kuvvetlere çıkarma yeri olarak önce Ertuğrul Koyu'nun güvenliğinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca General Hunter Weston birliklerine gönderdiği mesajda birliklerin buldukları yerde tahkimat işlemleri yapmasını, Fransız birliklerinin bölgeye gelmesine kadar ileri harekâtın yapılmayacağını ikaz etmiştir (Aspinall Oglander, 2005).

Gece yarısı olduğu vakit Seddülbahir bölgesinin her tarafından ateş sesi artmaya başlamıştır. Özellikle sağ kanadı oluşturan 9'uncu Bölük ve istihkâm bölüğünün arkasından ateş sesleri gelmeye başlayınca birliklerin arkadan çevrildiği fikri ile tedirginlik oluşturmuştur. Mahmut Sabri Bey, Morto Koyu istikameti tarafından devam eden düşman çıkarmasının olup olmadığının kontrolü için iki askeri Kirte istikametine göndermiş ve bölgede düşman varlığının olmadığını öğrenmiştir. Saat 01.00 olduğunda 25'inci Alay 1'inci Tabur'dan olduğunu bildiren iki asker, Mahmut Sabri Bey'in yanına gelerek taburlarının bölgeye yaklaşırken yoğun bir ateş altında kaldığını, karşılık vermek üzere

mevzi alındığını ve taburun nereye gelmesi gerekiyorsa bildirilmesi istenmiştir. İki askere birliklerin gelmesi gereken yerin bilgisi verildikten sonra saat 02.30'da iki bölük, bir takım ve iki makinalı tüfek bölgeye giriş yapmıştır (Martı, 2005). Nitekim yeni çıkan belgelerden takviye gelen kuvvetin üç bölük olduğu tespit edilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1-5, 5). Mahmut Sabri Bey, ateş hattındaki tüm birliklere takviye kuvvetin geldiği haberini göndererek askerlerin moral motivasyonlarını yükseltmeye çalışmıştır (Martı, 2005). Birliği ile bölgeye gelen Adil Bey, bölgede şiddetli çatışmalara maruz kalan 3'üncü Tabur'dan başka birliğin olmadığını görmesi üzerine Kemal Efendi komutasındaki 1'inci Bölüğü sağ kanatta bulunan 9'uncu ve İstihkam Bölüğü'nün arasını doldurmak üzere görevlendirmiş, Hamid Efendi komutasındaki 2'nci Bölük ile Makinalı Tüfek Bölüğü'nü Aytepe ve Gözcübaba istikametinde görevlendirmiş, 4'üncü Bölük ise Ertuğrul Koyu'na yerleşen düşmana karşı görevlendirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-64).

Taarruz şu şekilde planlanmıştır. Sağ kanatta bulunan 9'uncu Bölük ve İstihkam Bölüğü ile aralarındaki mevzilere takviye olarak yerleşen 1'inci Tabur 1'inci Bölük birbirleriyle irtibatlı olarak hücumu başlayacaktır. 3'üncü Tabur'a bağlı 11'inci ve 12'nci Bölük'ten kalan askerler Gözcübaba Tepe'ye, takviye gelen Hamid Efendi komutasındaki 2'nci Bölük ise Gözcübaba ve Aytepe'ye karşı hücumu başlayacaktır. Plana göre tüm cepheye saat 03.30'da başlayan taarruz sonrası 25'inci Alay 1'inci Tabur Komutanı ihtiyat kalan yarım bölüğü alarak Tekke Koyu'na yapılacak hücumu desteklemek üzere o bölgeye intikal etmiştir (Martı, 2005).

Çatışmalar esnasında Gözcübaba ve Aytepe istikametlerinde yapılan hücum da karşı tarafın makinalı tüfeklerinin etkili bir şekilde çalışmasından dolayı başarısızlık ile sonuçlanmıştır. Bu taarruz esnasında 26'ncı Alay 3'üncü Tabur'dan aynı anda 80 asker şehit olmuştur (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-62a). Sağ kanattaki birliklere arkalarından dost ateş geldiğinden bir süre dağılmışlardır. Dağılan birlikler tekrar toparlanarak birbirleri ile irtibat tesis edilmiş ise de hücumun faydadan daha çok zarar vereceği düşünülerek sağ kanattaki Tekke Koyu'na yapılacak hücum iptal edilmiştir (Martı, 2005). Bu kanattaki hücumlar İngiliz birlikleri tarafından püskürtülmüş ve Türk hattının geri çekilmesini sağlamıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.43). Bu durum için 25'inci Alay 1'inci Tabur 2'nci

Bölük Komutanı Hamid Efendi'nin hazırladığı rapora göre, bölüğün cephesinde özellikle 22 mangalılık siperde devam eden düşman taarruzunun saat 03.00-04.00 sıralarında yan taraftan da devam ettiğini, siperlerin önünde ağaçlar olduğundan ileri kısmın net olarak görülmediğini, üstün düşman kuvvetine karşı 30-40 metre mesafede bir süre dayanılmış ise de bölüğün çevrilmesi ve esir edilmesi tehlikesinin artması üzerine Kirte istikametinde bölüğün geri çekildiğini bildirmiştir. Ayrıca çekilme esnasında düşman donanma ateşi karşısında uygun mevzi bulunamadığından düşman ile bölük arasındaki mesafenin 1,5 - 2 kilometreye çıktığını belirtmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-63). Gece çatışmalar esnasında İngiliz birlikleri, Türk tarafının saldırıları karşısında cephe ve takviye kuvvet talebinde bulunmuş hatta takviye kuvvetin gelmemesi durumunda hattın geri çekilebileceği bildirilmiştir. Nitekim sabah olduğunda bölgedeki İngiliz birliklerin gece meydana gelen çatışmalarda zayıflığının 6 askerden ibaret olduğu öğrenilince endişelerin yersiz olduğu anlaşılmıştır (Aspinall Oglander, 2005).

Cephedeki kritik durum hakkında Halil Sami Bey, 25/26 Nisan gecesi saat 01.20 sıralarında 3'üncü Kolordu Komutanlığı'na göndermiş olduğu genel durum raporunda, Zığındere bölgesinde düşmanın bir alay ile makinalı tüfek bölüğünden oluştuğunu, gece taarruza geçen ve üçte bir oranında mevcudunu kaybeden Türk tarafının ise 25'inci Alay'dan 2 tabur ve makinalı tüfek takımından ibaret olduğunu belirtmiştir. Tekke Koyu, Aytepe, Gözcübaba ile Ertuğrul Koyu'nun düşman eline geçtiği ve halen çıkarmaların devam ettiği belirtilmiştir. Takviye olarak gönderilen 20'nci Alay 1'inci ve 2'nci Tabur'u ile Bursa Seyyar Jandarma Taburu cepheye gelmiş ve ikinci savunma hattına yerleştirilmiştir. Sahra bataryalarının 150 Rakımlı Tepede, Kirte'nin güneyindeki zeytinlikte ve Alçıtepe'nin güneybatısında bulunduğu, 10,5'luk obüs bataryasının bölgede uygun bir mevzisinin olmayışından dolayı ihtiyat olarak Alçıtepe kuzeyinde bekletildiği bildirilmiştir. Ayrıca gelen takviye kuvvetler ile ön hatta çok fazla zayıflık veren birliklerin takviye edilmesi ya da geceden ikinci savunma hattının oluşturularak düzen alınması ile ilgili olarak hangisinin uygulanacağı konusunda emrin verilmesi talep edilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3964-H-13, 09). 3'üncü Kolordu Komutanı Esat Paşa, bu mesaja karşılık olarak 9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey'e göndermiş olduğu emirde kendisine gönderilen üç taburluk takviye kuvvet olan 20'nci Alay 2'nci ve 3'üncü Tabur'u ile Bursa Seyyar Jandarma Taburu ile durumu toparlamasını ve sabretmesini bildirmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3964-H-13, 05). 3'üncü Kolordu

Komutanı Esat Paşa Saat 01.50'de son durumu 5'inci Ordu Komutanlığına bildirmiştir (Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, 1993). Esat Paşa, 5'inci Ordu Komutanlığı ile yaptığı görüşmeden sonra saat 02.30 sıralarında 9'uncu Tümen'e tekrar yazdığı emirde birliklerin geri çekilme konusuna açıklık getirmiştir. Bu konuda Alçıtepe'nin güney sırtlarının en son çekilecek hat olduğunu vurgulayarak takviye kuvvet geldiğinde 9'uncu Tümen'i destekleyeceğini belirtmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3964-H-13, 10).

Seddülbahir Köyü, Tekke Koyu ve İkiz Koyu bölgelerinde çatışmalar devam ederken Zığındere ve Eskihisarlık Tepe bölgeleri de yoğun çatışmalara konu olmuştur. Halil Sami Bey, 25 Nisan akşamında 25'inci Alay'ın Zığındere, 26'ncı Alay'ın Eskihisarlık bölgesine sabaha kadar taarruz etmesini, taarruzun başarılı olmaması durumunda ise son tutulan hat tahkim edilerek mevzilenmesini emretmiştir. Ayrıca bölgeye takviye olarak gelen Bursa Seyyar Jandarma Taburu, 26'ncı Alay emir komutasına verilmiştir. 20'nci Alay'ın 2'nci Taburu ihtiyatı oluşturmak üzere Kirte bölgesine gelmiştir. Kirte bölgesinde bulunan üç sahra bataryası gerekirse yer değiştirecek ve 26 Nisan icra edilecek muharebelerde birlikler ile sıkı muhabere halinde olmaları emredilmiştir. Bütün topçu birliklerine 9'uncu Sahra Topçu Alay Komutanı Mehmet Ali Bey'in komuta edeceği belirtilmiştir. İki sahra bataryası gece yarısı Kirte kuzeyinde bulunan 150 ve 145 Rakımlı tepe gerisinde müsait bir yerde denize görüntü vermeyecek şekilde mevzilenmesi kararlaştırılmıştır. Bataryalar 26 Nisan sabahı erkenden Zığındere, Seddülbahir ve Tekke Koyu bölgelerine ateş açmaya başlayıp, düşmanın barınmasını ve ilerlemesini engellemesi planlanmıştır. 105 Rakımlı Tepedeki bataryanın ise sadece Zığındere bölgesindeki düşmanı ateş altına alması istenmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 07). Takviye kuvvet olan 20'nci Alay 2'nci Taburu ihtiyat olarak beklerken bir yandan da Kirte ile Alçıtepe arasındaki bağlıklarda 9'uncu Tümen'den geri bölgelere kaçan askerlerin hareketlerini durdurarak mani olmuştur (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3414-65, 17).

25'inci Alay Komutanı İrfan Bey, muharebelerin yoğun bir şekilde devam ettiği anda birliklerin oluşabilecek bir tehlikeyi önlemek üzere dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlamıştır. Bu kapsamda 25 Nisan akşamında, Adil Bey komutasında iki bölük ve makinalı tüfek takımını Seddülbahir ve Tekke Koyu istikametine gönderildiğini belirtmiş ise de sonradan üç bölük kuvvetin bu bölgeye gittiği anlaşılmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci

Dünya Harbi, 5337-H1-5, 5). Yüzbaşı Abdulkadir Efendi komutasında iki bölük kuvveti de 26'ncı Alay komutasına girmek üzere Eskihişarlık istikametine göndermiştir. 25'inci Alay'da bir tabur ve makinalı tüfek takımı kalmıştır. İrfan Bey daha sonra tümene yazarak Zığındere bölgesinde durumun belirsiz olduğunu, düşman donanma ateşi ile çok sayıda şehit ve yaralı verildiğini acilen takviye kuvvet ile cephaneye gönderilmesini istemiştir. Adil Bey komutasında iki bölük ve makinalı tüfek takımını Seddülbahir ve Tekke Koyu istikametine, Yüzbaşı Abdulkadir Efendi komutasında iki bölük kuvveti de 26'ncı Alay komutasına girmek üzere Eskihişarlık istikametine göndermiştir. Zığındere istikametinde yapılacak gece taarruzu için 25'inci Alay 1'inci Taburun iki bölümü Pınarıçi Koyu'nun kuzeyi Domuzpınarı Sırtları üzerinden 25'inci Alay mevzilerine yanaşarak bir bölük önde diğer bölük geride ikinci hücum dalgası oluşturmak üzere saat 21.00'de hücum başlamıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Burada bahsi geçen iki bölükten yalnız bir bölümün taarruzu icra ettiği anlaşılmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1-5, 5). Taarruz başarılı bir şekilde gelişmiş ve İngiliz mevzileri geri atılmıştır (Nevinson, 1918). Hatta bazı siper hatları tüm çıkarma alanlarında çatışmaların devam ettiği ve elde sadece bir tabur kuvvetin ihtiyat olarak kaldığı esnada (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-60a) İrfan Bey, saat 2.15'te takviye olarak 20'nci Alay'dan bir taburun geldiğini, iki taburun da yolda olduğunu rapor etmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-61).

26 Nisan günü saat 01.00 sıralarında Eskihişarlık istikametine gönderilen 7'nci ve 8'inci Bölükten oluşan müfrezenin komutanı Yüzbaşı Abdulkadir Efendi, düşmanın Eskihişarlık Tepe'de bulunan harabe kalıntıları arasına makinalı tüfek yerleştirdiğini, tepenin top ateşi ile baskı altına alınmadıkça ele geçirilmenin zor olduğunu, saldırının başlatıldığını ve şimdiden bir yaralı askerin bulunduğunu bildirmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H5-1-2a). Çatışmaların devam ettiği esnada 26'ncı Alay Komutanı Binbaşı Kadri Bey, saat 02.15'te Eskihişarlık istikametinde bulunan birliklere gönderdiği mesajda birbirleri ile irtibatta bulunmalarını, gelişen durumlardan da Harap kale'de bulunan 26'ncı Alay 3'üncü Tabur'un bilgilendirilmesini emretmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H5-1-2.).

25'inci Alay Komutanı İrfan Bey, 25/26 Nisan gecesı saat 02.45'te 1'inci Tabur Komutanına gönderdiği emirde, 1'inci Tabur'un 3'üncü Tabur ile birleşerek Zığındere'de çıkarma yapan düşmanın denize dökülmesi için emir verilmesine rağmen 1'inci Taburun Seddülbahir'e gitmesi ve 3'üncü Tabur'u yalnız bırakması tehlikeli bir durum oluşturmuş ve bunun cezasız kalmayacağını belirtmiştir. Adil Bey'in taburu ile acilen Zığındere'ye giderek düşmana hücum edilmesi emri verilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 4). Daha önce belirtildiği gibi 25 Nisan akşamı Seddülbahir Bölgesi'ne 25'inci Alay 1'inci Tabur'un iki bölüğünün takviye kuvvet olarak gitmesi kararlaştırılmıştır. Fakat yeni tespit son belgeler ışığında Seddülbahir bölgesine 25'inci Alay 1'inci Tabur'dan Adil Bey komutasında 3 bölük kuvvet ile makinalı tüfek takımının geldiği tespit edilmiştir. 25'inci Alay 1'inci Tabur Komutanı Adil Bey'in 26 Nisan günü yazdığı rapor bu durumun açıklayıcısı olmuştur. Adil Bey raporunda, Seddülbahir bölgesine geldiklerinde şiddetli bombardıman altında durumun dehşet verici olduğunu, her durumda takviye kuvvet ve cephaneye ihtiyacın olduğunu, bölükleri üç ayrı bölgeye gönderdiklerini fakat düşman kuvvetlerinin çok fazla olduğunu ve muharebelerin şiddetle devam ettiğini bildirmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1-5, 5). Adil Bey'in raporuna istinaden bölgedeki aktif gelişen düşman tehlikesine karşı inisiyatif olarak iki yerine üç bölüğünü bizzat kumanda ederek Seddülbahir bölgesine gittiği düşünülmektedir.

Zığındere bölgesinde, 25'inci Alay 3'üncü Tabur Komutanı Hüseyin Redif Efendi, taburu ile 25 Nisan saat 16.00'da muharebeye başlayarak bütün gece muharebe sürmüştür (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-62a). 3'üncü Tabur Komutanı Hüseyin Redif Efendi, 26'ncı Alaya 25 Nisan gecesı gönderdiği raporda, 25'inci Alay 1'inci Tabur'dan bir bölüğün Zığındere'ye takviye olarak geldiğini, cephenin sağ kanadının bir takım ile takviye edildiğini, Makinalı Tüfek Takımı ve iki takım kuvvetin de Zığındere sağında bulunan ve çok fazla zayıat veren 4'üncü Bölüğün takviye edildiğini, Zığındere sol tarafını takviye edecek 1'inci Tabur 2'nci Bölüğü'nün Seddülbahir istikametine gittiği tespit edilmesi üzerine buranın takviyeye ihtiyaç olduğu bildirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-64). Ayrıca Zığındere'nin kuzey istikametinde arkadan çevrilme ihtimaline karşı da 26'ncı Alay 2'nci Tabur 2'nci Bölüğü'nün Triyandafil Çiftliği mevkiinde bulunduğu 25'inci Alay'a bildirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-61a). Gece süngü hücumuna sabahın yaklaşması sebebiyle taburu müşkül bir duruma sokma tehlikesi yaşanmaması için taarruz edilememiştir. Şu ana kadar ki

muharebede bir yüzbaşı, bir teğmen şehit, üç yüzbaşı, bir üsteğmen yaralı, bir üsteğmen, üç teğmen kayıp, bir subay vekili şehit olmuşlardır. Taburun geri kalan asker sayısı net olmamak ile birlikte 70 askerden oluşmaktadır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-62a).

25'inci Alay 3'üncü Tabur Komutanı Hüseyin Redif Efendi, 25/26 Nisan gecesi Zığındere'nin kuzey istikametinden yapılamayan taarruz için, birliklerin birbirine karışması, sabah olmasına bir saat kalması, özellikle düşman makinalı tüfek ateşinden dolayı taburda, subay ve er zayıtının çok fazla olması ile birliklerin tam olarak mevcutlarının bilinmemesi sebebiyle taarruzun icra edilmediği, sabahın yaklaşması ve donanma ateşine maruz kalınmasından dolayı da birlikler geri çekilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-63). İrfan Bey, 26 Nisan günü 9'uncu Tümen, Zığındere'de bulunan bir buçuk taburun muharebeler esnasında gayret ve fedakârlıklarına rağmen subay ve erlerden çok sayıda şehit ve yaralı verildiğini bildirmiştir. Durumu kritik olan birliklerin ikinci savunma hattına alınması ve mümkün ise birliklerin yerine yeni gelen birlikler ile değiştirilmesi de talep edilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-61).

4.2. 26 Nisan 1915 Günü Sabahı Son Durum

26 Nisan sabahı olduğunda Seddülbahir Bölgesi'nde bulunan 25'inci Alay 1'inci Tabur'dan, düşmanın Tekke Burnu, Aytepe, Gözcübaba ve Ertuğrul Koyu'nu işgal ettiği ve buralarda mevzilenerek kullanmaya başladığını, tabur olarak Tekke Koyu'na çıkan dere yatağının iki tarafında mevzilenildiği öğrenilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-61a). Binbaşı Mahmut Sabri Bey'in 26 Nisan sabahı saat 08.15'te 26'ncı Alaya gönderdiği raporda, Harapkale Tepesi'nin tehlikede olduğunu, Seddülbahir'den Zığındere'ye kadar tüm kıyı hattının düşman eline geçtiğini, gece Gözcübaba ve Aytepe'ye yapılan taarruzların başarısızlıkla sonuçlandığını, hem cepheden hem de yanlardan ateş altında kaldıklarını, Seddülbahir Köyü'nü savunan takımın, takım subayı ve askerlerin kısmının saat 07.30'da şehit olması ile birlikte geri kalan askerlerin Harapkale'ye çekildikleri bildirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H5-1-2). Müteakip aşamada Adil Bey de benzer bir raporu saat 08.20 göndermiştir. Raporda, Seddülbahir köyünde bulunan bir takım kuvvetin düşman donanması tarafından bombardımanı sonucu

binaların altında kalarak takımdaki subay ve askerlerin çoğunun şehit olmuş ve geri birkaç asker Harapkale doğusundaki siperlere çekilmiştir. Düşmanın bir Makinalı Tüfek Bölüğü ile piyade askerlerinden oluşan kuvveti Seddülbahir Köyü'ne girdiği görülmüştür. Eldeki kuvvet yayılarak düşmana karşı savunma hattı oluşturmuş ise de üstün düşman askeri karşısında durumun son derece kritik olduğundan birliğin hareket tarzı konusunda komuta kademesince verilecek emri almak üzere iki süvari askerinin alay karargâhına gönderildiği bildirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 4).

26 Nisan günü sabah olmasıyla birlikte donanma, Pınarıçi Koyu çevresinde bulunan Türk birliklerini bombardımana başlamıştır. Bombardıman ile birlikte İngiliz birlikleri biraz da olsa rahatlamıştır. Nitekim saat 06.00 sıralarında donanma tarafından atılan mermilerden birkaç tanesi İngiliz mevzilerine düşmüştür. Bu durum özellikle sol kanatta bulunan Plymouth Taburu askerleri arasında paniğe neden olmuş ve askerlerin bir kısmının geri kaçmasına sebep olmuştur. Yarbay Matthews saat 07.45'te 29'uncu Tümen'e yazdığı mesajda durumun kritik olduğunu, acil olarak takviye ve cephane ihtiyacının olduğunu, aksi takdirde Pınarıçi Koyu'nda tutunulamayacağını bildirmiştir. Hunter Weston dünden beridir bu koya çıkan birlik komutanlarının attığı mesajlara cevap vermemiş ya da geç cevap vermiştir. Çünkü Hunter Weston dikkatini Seddülbahir bölgesine vermiş başarının da buradan olacağına inanmıştır (Steel ve Hart, 2005). Nitekim elde edilen yeni belgelerde de bu durumu açıklar nitelikte ibareler bulunmaktadır. Bu belgelerde, Morto Koyu ve Pınarıçi Koyu çıkarmalarının idari açıdan 29'uncu Tümenine bağlı olmadığı, buraya çıkacak birliklerin üç günlük tayin, yedek mühimmat ve su ihtiyaçlarının karşılandığı için müstakil birlik konumunda olduklarını, amaçlarının ise çıkarma yapacakları bölgeden dayanak noktası oluşturmak olduğu belirtilmiştir (The National Archives, World War I Diaries (Gallipoli and Çanakkale) 1914-1916, Part 4306, s.10).

25'inci Alay 3'üncü Tabur Komutanı Hüseyin Redif Efendi'nin raporunda düşman donanmasının Zığındere ile Tekke Koyu gerilerine bombardıman ettiğini bildirmiştir. 2'nci Tabur Komutanı Mehmet Ali Bey ise şehit ve yaralının çok fazla olduğunu, Sıhhiye Bölüğünden bir asker dahi olmadığını ve acil takviye kuvvetin lazım olduğunu belirtmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 4). Eskihisarlık'ta devam eden muharebelerde, makinalı tüfek mevzi oluşturularak Eskihisarlık Tepe'nin baskı altına almaya çalışılmış ise de tesirli olunamamış üstelik donanma topçu atışına maruz kalarak

geri çekilmek zorunda kalınmıştır (Martı, 2005). Bunun üzerine 26'ncı Alay Komutanı Binbaşı Kadri Bey durumu kontrol etmek ve haberleşmeyi sağlamak üzere saat 10.30'da bölgeye dört süvari ve piyade askerinden oluşan postadan zayıat verdikleri için haber alınmadığını tespit etmiş ve durumu 9'uncu Tümenine haber vermiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H5-1-2a).

9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey 26 Nisan sabahı birliklere gönderdiği emirde, birliklerin muhabere konusuna önem vermesi gerektiğini, telefon merkezinde sürekli posta personelinin bulundurulmasını emretmiş, birliklerin, dost ve düşman kuvvetlerin durumunu içerecek raporu seri bir şekilde 9'uncu Tümenine göndermesini istemiştir. Durum hakkında doğru haber verilmemesi yüzünden meydana gelecek tehlikenin telafisinin olunmayacağı özellikle belirtmiştir. Takviye kuvvetlerin bölgeye geldiğini, ilk amacın Zığındere ve Eskihişarlık Tepe'deki düşmanın denize dökülmesi olduğunu belirtmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-64a). Halil Sami Bey, bu rapor ile aslında uygulanacak planın ilk sinyallerini vermiştir. Şöyle ki, Seddülbahir Bölgesi'ndeki birliklerin 26 Nisan sabahına kadar düşmanı denize dökemese de kıyı hattında tutarak hem geriden gelecek birliklere zaman kazandırılmış hem de düşmanın araziye yerleşmemesini sağlamıştır. Bu birlikler takviye edilse dahi özellikle donanmanın daha intikal halinde iken birliklere büyük zayıat verdirdiği bilinmektedir. Seddülbahir bölgesinin genel itibariyle düzlük olması da zayıatı arttırmaktadır. Dolayısı ile geride donanma etkisinden uzak, arazinin savunmaya müsait bir hattında ikinci bir savunma hattının oluşturulması gereklilik ve zorunluluk halini almıştır. Bu sebeple oluşturulacak bu hattın kanatlarını oluşturan Zığındere ve Eskihişarlık Tepesi'nin düşmandan temizlenmesi hayati önem arz etmiştir.

4.3. 26 Nisan 1915 Günü Meydana Gelen Muharebeler

Zığındere bölgesinde bulunan Yarbey Matthews 26 Nisan günü saat 00.15'te bildirdiği raporda durumun kötü olduğundan bahsediyordu. Sabaha doğru Goliath zırhlısına telsizden gelen anonsta Y bölgesindeki birliklerin umutsuz bir halde oldukları öğrenilmiştir. Sabah olduğunda donanma Türk tarafına atışlara başlamıştır. Saat 07.00'de Türk tarafı tekrar taarruza kalkmış bunun üzerine İngilizler donanmaya haber yollayarak gemilerden ağır ateş açılarak destek verilmesini talep etmişlerdir (T.C. Genelkurmay

Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Bu gelişmeler, 25'inci Alay 2'nci Tabur 5'inci Bölük Komutanı Teğmen Haydar Efendi tarafından verilen raporda, 26 Nisan sabahı başlayan ve 3-4 saat süren taarruz ile düşman geriye atılarak mevzisi işgal edildiğinde sol kanat ilerisinden başlayan makinalı tüfek ve topçu ateşi karşısında 57 asker şehit, 71 yaralı, 10 askerin ise şehit veya yaralı olup olmadığına anlaşılamadığı ve 138 askerin kayıp olduğu, ihtiyat cephanesinden 10 sandık mühimmatın kullanıldığı, mevzide kalmanın zayıtı kısa zamanda daha da fazla arttıracaklarının ön görülmesinden dolayı Zığındere içine geri çekilmesiyle sonuçlanan raporda teyit edilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 7). İngilizler saat 07.25'te gemilere tekrar haber verilerek kıyılara sürüldüklerini, filikaların acilen gönderilmesi talep edilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). 5'inci Bölük Komutanı Mülazım Haydar Efendi'nin vermiş olduğu rapor İngiliz kaynaklarından teyit edilmiştir. Saat 07:00 sıralarında İngiliz Birlikleri kıyıda 450 metre uzaklıktaki Türk hatlarının bombardıman edilmesini istemiştir. Bu esnada gelişen Türk tarafının saldırısı sonucunda İngiliz savunması ortadan yarılmış ve Türk askerleri bu yarıktan içeri girmeye başlamıştır. Sonradan ricat eden İngiliz askerlerinin toparlanması ile bir süre süngü muharebesi icra edilmiş ve Türk askerleri düzensiz olarak geri çekilmiştir. Bu andan sonra bölgenin terk edilmesine kadar Türk tarafının başka taarruzu olmamıştır (Aspinall Ogländer, 2005).

25'inci Alay 2'nci Tabur'dan Teğmen Ahmet Tefik Efendi, saat 08.45'te yazdığı mesajda düşman mevzilerine 1200 metre mesafede mevzilendiklerini, yapılan gözetlemede düşmanın yaralı ve ölen askerlerini tahliye ettiklerini, düşman sayısının Türk tarafına göre çok fazla olduğunu rapor etmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-63). Türk savunması karşısında daha fazla tutunamayacağını anlayan İngiliz birlikleri saat 09.00'da yaralıların alınmaya kadar yamaçta tutunabileceklerini bildirmiştir. Müteakip aşamada tüm birlikler dağınık ve disiplinsiz bir şekilde (Hamilton, 2005) saat 11.00'da Y bölgesinden çekilmişlerdir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). İngilizler'de bu çıkarma esnasında 17 subay ve 250 asker yaralanmıştır. Ölü ve kayıp askerlerin tespit edilemediği bildirilmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.42).

Pınarıçi Koyu'ndaki Müttefik Kuvvetler çıkarmasına karşı Türk tarafında özellikle 25'inci Alay 3'üncü Tabur'un büyük yararlılıkları olmuştur (Sayılır, 2005). 9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey, Zığındere Bölgesi'nin düşmandan temizlenmesinden sonra 25'inci ve 26'ncı Alaya gönderdiği mesajda, iki günden beridir devam eden muharebelerde 25'inci ve 26'ncı Alayların inatçı bir şekilde dayanmalarının takdire şayan olduğunu, özellikle Zığındere Bölgesi'nde karaya çıkan düşmana karşı donanma ateşi altında güçlü taarruzlar yaparak düşmanı denize döken ve subay ile askerlerinin neredeyse tamamını zayıt veren 25'inci Alay'a bağlı 3'üncü Tabur'u, 23 Ekim 1912 tarihinde Balkan Savaşları'nda Petre Muharebesi esnasında düşmana karşı gösterdiği inatçı savunmasıyla ve dayanıklılığı ile kazandığı şeref namına layık olduğunu yiğitliği ile ispat ettiğini bildirerek kutlamıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 17).

26 Nisan sabahı Albion savaş gemisi saat 05.30'da kumsala daha da yaklaşarak daha etkili atışlar icra etmiştir. Müttefik Kuvvetler'in Seddülbahir Köyü'ne başlayan bombardıman ve saldırılar sonucunda saat 10.00'da yıkıntılar arasından köyün kuzeydoğu istikametine açılan kapı bulmuşlardır (Steel ve Hart, 2005). Köy içindeki çatışmalar ve donanma bombardımanından sonra Türk tarafınca Seddülbahir Köyü boşaltılarak kalan az sayıda asker Harapkale'de bulunan mevzilere girmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H5-1-2). Bazı kaynaklarda köyün Türk askerleri tarafından boşaltılması saat 13.00 olarak belirtilmiştir (Steel ve Hart, 2005). Müteakip aşamada sıklet yönünü Harapkale istikametine yönelten İngilizler, saat 10.00'da Harapkale Mıntıka Komutanı 11'inci Bölük Komutanı Yüzbaşı İdris Efendi'yi şehit etmiştir (Martı, 2005).

Saat 11.00 sıralarında komuta kademesinden Seddülbahir'de bulunan 26'ncı Alay 3'üncü Tabur ve 25'inci Alay 1'inci Tabur birliklerine ikinci savunma hattına (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-62) 37 milimetrelik topun imha edilerek geri çekilme emri gelmiştir (Sayılır, 2015). Nitekim Mahmut Sabri Bey, ikinci hatta çekilme emri gelmesine rağmen kısa durum muhakemesi yapmış, örtülü bir yol olmadığından ve donanmanın geri çekilme istikametinde her yeri görmesinden dolayı çekilme durumunda çok fazla zayıt verilmesini öngörmüş, emri getiren süvari askerine durum anlatılarak akşama kadar sebat edileceğini ve çekilmeyeceklerini bildirmiştir (Martı, 2005). Bu durum 26'ncı Alay Komutanı Kadri Bey, tarafından da uygun görülerek akşama kadar Harapkale Tepe'de dayanılması emri verilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H5-1-

3). Müttefik Kuvvetler de saat 12.00 sıralarında Yarbay Doughty Wylie komutasındaki İngiliz birliği köyün içine sol taraftan taarruz başlatmış ve 13.00'te köy işgal edilmiştir. Köydeki çatışmalar esnasında çok fazla askerin kaybedildiğini belirten Teğmen Guy Nightingale, köy içinde Türk askerlerinin görünmediğini, sadece İngiliz askerlerinin vurulduklarını gördüğünü beyan etmiştir (Steel ve Hart, 2005). Türk tarafında ise geri çekilmenin olmayacağı kararı üzerine saat 12.00'ye kadar tüm cephaneye ön hatlara gönderilmiş, birliklere akşama kadar sebat edilmesi ve cephanenin idareli kullanılması konusunda emir verilmiştir. Kirte ile Seddülbahir arasındaki arazi takviye kuvvet gelme tehlikesine karşı donanma tarafından sürekli topçu atışlarına tabi tutuluyordu. Bu durum Mahmut Sabri Bey'in düşüncesini de haklı çıkarmıştır (Martı, 2005). Aynı saatlerde İngiliz Birlikleri'nde de cephaneye eksikliği baş göstermiş ve mühimmat takviyesi talepleri artmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.40). Müttefik Kuvvetler 26 Nisan günü devam eden tahkimat çalışmalarının yanı sıra da bir yandan ikmal faaliyetlerini de arttırmıştır. Bu kapsamda cephaneye ve su kaynaklarının Midilli atları ile ön hatlara taşınması sağlanmıştır. Asker başına iki litre su ve 200 mermi dağıtımı yapılmıştır (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4355, s.8).

26 Nisan günü saat 12.30'da Kolordu Komutanlığı'ndan 9'uncu Tümen'e gelen emirde, bölgede karaya çıkan düşmanın kolordu kuvvetinde olduğunu, birlikleri uygun yerde toplayarak düzenlerinin sağlanmasını, gönderilen 3 tabur kuvvet ile sebat ve metanet gösterilmesi emredilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 09). Ayrıca saat 13.00'da Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın da raporuna istinaden düşmanın Eskihisarlık Tepe'yi ele geçirmesinin en çok da ağır topçu bataryaları açısından tehlike oluşturduğu belirtilerek Domuzdere sırtlarında bulunan Obüs Tabur Komutanı Rıfat Bey ile irtibat kurularak Eskihisarlık Tepe'nin ele geçirilmesi ve Morto Koyu'ndan düşman çıkarmasının engellenmesi emri verilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 09). Bu emir üzerine saat 15.45'te 5'inci Bölük Komutanı Üsteğmen Hüseyin Zihni Efendi, Morto Limanı'ndaki siperleri işgal etmek üzere Bursa Seyyar Jandarma Bölüğü ile intikal etmiş fakat düşmana dair kesin bilgi alamadıklarını 26'ncı Alay'a bildirmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H5-1-4).

4.4. Türk Tarafının İkinci Savunma Hattına Çekilme Süreci

Müttefik Kuvvetler 26 Nisan günü öğle vakti sıralarında Harapkale Tepesi'ni ele geçirmek üzere yoğunluğu arttırmıştır. Saat 14.00'da Harapkale Tepesi'ne iki koldan saldırı başlamıştır. Binbaşı Beckwith komutasındaki birlik sağ kanattan, Yarbay Doghty Wylie komutasındaki birlik ise sol kanattan Yüzbaşı Stoney komutasındaki birlikler ile birleşerek saldırıya geçmiştir. Artan saldırılar ve verilen zayıatlardan dolayı İngilizler tepeye yaklaştıkça Türk askerleri geri çekilmeye başlamıştır. Tepe son bir hamle ile saat 14.30 sıralarında Müttefik Kuvvetler tarafından işgal edilmiştir. Tepenin işgal edildiği ilk anda Yarbay Doghty Wylie bir Türk askeri tarafından gözünün altından vurularak vefat etmiştir. Daha sonra Yarbay Doghty Wylie'nin 26 Nisan günü yararlılıklarından dolayı Victoria Haç Nişanı verilmiştir (Steel ve Hart, 2005). Türk tarafı bu saldırı karşısında mühimmat yetersizliği, sağ kanadın kuşatılmaya başlanması ve Eskihisarlık Tepe'den ilerleyen düşmanın arkadan kuşatma tehlikesi üzerine saat 14.30'da geri çekilme kararı verilmiştir. Böyle bir durumda süngü hücumu yapılsa dahi kat kat düşman karşısında başarısız olunacağı değerlendirilmiştir. Birlikler, düşman ateşinden korunmak için Kanlıdere içinden Kirte istikametine geri çekilmiştir (Martı, 2005). Çekilme esnasında Harapkale'deki mevzilerden bir manga asker gelebilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H6-1-1). Bu sayı Harapkale Tepesi'nde Türk tarafının ne kadar fazla zayıat verdiğini göstermiştir. İngilizler, Harapkale Tepesi'nin ele geçirilmesinden sonra saat 15.00 sıralarında (Aspinall Ogländer, 2005) Ertuğrul Koyu'nun Anadolu Yakası'ndan arada bir atılan top mermisi dışında güvende olduğu bildirmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 2, s.71).

Çekilme esnasında Harapkale Tepesi'nin gerisinde tabur karargahı yanında bulunan sargı mahallindeki yaralılarından taşınabilecek olanlar ikinci savunma hattına götürülmüş, ağır yaralı olup mecburiyetten dolayı götürülemeyecek olan 70 yaralının yanına su ve ekmek bırakılarak geri çekilme başlamıştır (Martı, 2005). Türk ve yabancı kaynaklarında geri çekilmenin saat 14.30'dan sonra yapıldığı belirtilmiş ise de yeni tespit edilen Avustralya arşiv belgelerinden Türk tarafının saat 13.30'dan itibaren Harapkale'den çekildiğini belirtmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.49). Nitekim İngiliz Birlikleri'nin de çok fazla zayıat vermeleri ve yıpranmalarından dolayı ilerleme yapacak durumlarının olmadığı anlaşılmıştır. Lord

Nelson zırhlısından yapılan gözlem sonucunda Türk tarafının bölgeden çekildiğinin ve yakınlarda savunma hattının olmadığı tespit edilmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4263, s.7). General Hunter Weston, birliklerin ilerlemesi için Bozcaada'dan Fransız Birlikleri'nin gelmesini beklemiştir. Beklenen Fransız birlikleri zamanında gelmediği için cephedeki birliklere bulunulan yerde tahkimat çalışmalarına başlanmasını emretmiştir (Steel ve Hart, 2005). Fransız Birlikleri ancak akşam saat 19.00 sıralarında Ertuğrul Koyu'na gelmiş, fakat karaya çıkma faaliyetlerinde çok yavaş kaldığı için Fransız Birlikleri ön hatta gönderilmemiştir. Dolayısı ile Türk tarafına saldırı gecikmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.43).

Türk tarafının ikinci savunma hattına geçmesi esnasında düşman kuvvetlerinin terk edilen siperleri işgal ettikten sonra ilerlememesi, Türk tarafının ikinci savunma hattında tahkimat işlemleri için uygun bir ortam oluşturmuştur (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 12). 26 Nisan akşamında her iki taraf da birbirlerine karşı taarruz beklemiş ve hazırlık yapmış ise de taraflarda yorgunluk had safhada baş göstermiş ve taarruzlar gerçekleşmemiştir. Müttefik Kuvvetler bu zaman diliminde bir yandan da top, cephane, levazım malzemesi ile su ve erzaklarını sürekli çıkarmıştır (Aspinall Oglander, 2005).

Çıkarmanın ilk iki gününde 26'ncı Alay'a bağlı 2'nci ve 3'üncü Tabur'a bağlı birlikler çok fazla zayıat vermiştir. Verilen zayıatlara tabur olarak bakıldığında çıkarmanın başlangıcından geri çekilmeye kadar 26'ncı Alay 3'üncü Tabur 600 asker şehit ve yaralı, bir yüzbaşı, bir teğmen şehit ve iki yüzbaşı, iki teğmen yaralı olarak zayıat vermiştir. 26'ncı Alay 2'nci Tabur'da ise 400 asker şehit ve yaralı, bir binbaşı, bir yüzbaşı şehit, iki teğmen yaralı zayıat olmak üzere toplam 1010 subay ve er zayıat olarak verilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H6-1-1). 26'ncı Alay 3'üncü Tabur'un çıkarma öncesi 1100 askerden oluşan mevcudunun yarısından fazlasını kaybettiği tespit edilmiştir (Martı, 2005). 25'inci Alay ise 917 askerini zayıat olarak vermiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Cilt V Kitap II, 2012). Müttefik Kuvvetlerde bu durum 3'ü tugay komutanı olmak üzere 6000 ölü ve yaralı olarak belirlenmiştir (Görgülü, 1993).

9'uncu Tümen'in 26 Nisan saat 12.25 sıralarında vaziyete dair 3'üncü Kolorduya bir rapor daha göndermiştir. Raporda, iki gündür üstün düşman kuvveti ve donanması karşısında bölgesini müdafaa eden Türk birlikleri düşmanı ilerletmemiş ve hatta süngü hücumları ile düşmanı bazı yerlerde denize dökmüş olsa da verilen çok fazla zayıat, birliklerin birbirine karışması ve düşman birliklerinin sürekli destek alması gibi sebeplerden dolayı ikinci savunma hattına geçmenin zorunluluğunun meydana geldiği belirtilmiştir. Kirte ile Seddülbahir arasındaki arazinin açık ve engebesiz olmasından dolayı topçu ve ihtiyat birlikleri için uygun mevziler bulunamamıştır. Bundan dolayı ikinci savunma hattının, 150 Rakımlı (Yassı Tepe) Tepe'nin doğu eteğinden başlanarak 145 Rakımlı (Ocaктаşı Tepe) Tepe, Alçitepe ve 152 Rakımlı Tepelerin güneyinden Domuzdere kuzeyindeki isimsiz sırt hattından boğaza ulaşan hattın olduğu değerlendirilmiştir. Yeni gelen taburların ikinci savunma hattına alınarak tahkimat çalışmasına başlaması ve ön hatta karışık vaziyette bulunan birliklerin de geriye alınarak düzenlenmesi düşünülmektedir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 08). Savunulacak olan hattın uzunluğu 7 kilometre olmasından dolayı bu mesafedeki savunma hattının ancak kolordu kuvvetinde bir güç ile savunulabileceği belirtilerek takviye kuvvete ihtiyacın olduğu vurgulanmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3964-H-13, 11). İkinci savunma hattı planının uygun görülmesi halinde emrin tüm birliklere iletileceği bildirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 09).

3'üncü Kolordu Komutanı Esat Paşa'nın saat 13.30'da 9'uncu Tümen'e gönderdiği emirde (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 10), Alçitepe güney sırtlarının en son çekilecek hat olduğunu ayrıca Halil Sami Bey'in önerdiği plana göre boğaz güvenliğinin tehlikeye gireceğini belirterek Harapkilise-83 Rakımlı Tepe-Kerevizdere Batı sırtları hattına birliklerin çekilmesi emrini vermiş (Perk, 1940), takviye kuvvet geldiğinde 9'uncu Tümen'i destekleyeceğini de belirtmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3964-H-13, 10). Esat Paşa bu mesajı ile ikinci savunma hattının mevkisi konusuna son noktayı koymuştur. Nitekim Halil Sami Bey'in belirttiği savunma hattı ile Esat Paşa'nın belirttiği hat arasında bölgeye göre değişmekle birlikte 2-3 kilometre alanın düşmana bırakılması gerekecekti. Halil Sami Bey'in planına göre Domuzpınarı Sırtları, Sarıtepe, Kerevizdere ile Domuzdere arasındaki sırt hattı ve Kirte Köyü düşmana bırakılmıştır. Fakat Esat Paşa bu plana karşı çıkarak hattı öne çekmiş ve kritik önemi haiz mevkilerin Türk tarafında kalmasını sağlamıştır.

Halil Sami Bey, emri aldıktan sonra saat 01.25 sıralarında tüm birliklere firka emri yayınlamıştır. Emre göre, yeni katılan üç tabur ile Harapkilise, Domuzdere hattında ikinci savunma hattı oluşturması planlanmıştır. Bursa Seyyar Jandarma Taburu, 26'ncı Alay emir komutasında olup; savunma hattı Kirte-Seddülbahir yolu ile ikiye ayrılmıştır. Hattın sağının 20'inci Alay tarafından savunulması kararlaştırılmış, 20'inci Alay Harapkilise mevkiinin güney batısından itibaren yol ayrımına kadar askeri açıdan önemli alanlara üç taburunu yerleştirecektir. Sağ kanadı ise 26'ncı Alay, Bursa Seyyar Jandarma Taburu ile birlikte Domuzdere'nin batısındaki tepenin güney eteklerinden itibaren yola kadar askeri açıdan önemli alanlara üç taburu yerleştirecektir. 25'inci Alay Tümen ihtiyatı olarak 150 Rakımlı Tepenin güneyindeki dere yatağında gizlenecektir. 26'ncı Alay malzemelerin taşınması ve ameliye işleri için bir tabur görevlendirecektir. Birlik komutanları karanlık olmadan tahkimat yapılacak alanların keşfini yapacak, bataryalar ise yerinde kalacaktır. İstihkam Bölüğü 26'ncı Alay'ın yanında kalacaktır. Tahkimat yapılırken ileri hatta emniyet postaları oluşturulacak, 20'inci Alay gece ve gündüz olmak üzere sahil hattına keşif kolları çıkaracak ve Sarıtepe'de Kumtepe mıntıkası ile irtibatlı daima bir takım kuvvet bulundurulacaktır. 26'ncı Alay tahkimat işlemleri için bir tabur ayarlayacak ve tahkimata başlayacaktır. Şehit ve yaralı subay ve asker miktarları tespit edilerek bildirilecektir. Takviye kuvvetin yolda olduğundan gerekirse ileriye taarruz edilecektir. Birlikler her zaman muharebeye hazırlıklı bir vaziyette olacaktır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 09). Yeni alınan savunma teşkilatlanması saat 17.00 sıralarında 3'üncü Kolordu'ya da bildirilmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3964-H-13, 12).

Müttefik Kuvvetlerde 26 Nisan günü ele geçirilen yerler başarı olarak kabul edilmiş saat 17.00'de Genel Karargah tüm birlikleri başarılarından dolayı kutlamış, Türk tarafından saldırı beklendiği için mevzilerin sağlam bir şekilde savunulmasını ve yer verilmemesini emretmiştir (The National Archives, World War I Diaries Gallipoli and Çanakkale 1914-1916, Part 4304, s.42). 28 Nisan 1915 gününe kadar icra edilen muharebeler esnasında Müttefik Kuvvetler, 108 asker 26'ncı Alay'dan, 30 asker 25'inci Alay'dan olmak üzere toplam 138 Türk askerinin esir edildiğini belirtmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/5/2 Part 2, s.34). İngiliz resmî tarihini kaleme alan General Aspinall-Oglander eserinde Pınarıçi Koyu çıkarmasını "*İnce düşünüldü, uygun*

şekilde başladı, tereddütle sevk ve idare edildi, aşağılanarak da sona erdi” şeklinde özetlemiştir (Aspinall Oglander, 2005).

Halil Sami Bey 26 Nisan günü saat 23.30 sıralarında 3’üncü Kolordu Komutanlığına göndermiş olduğu raporda dün akşamdan itibaren devam eden muharebeler sonucunda Zığındere bölgesindeki düşmanın bölgeyi tahliye ettiğini, Eskihisarlık Tepe istikametine baskın tarzında taarruzun icra edilmesi için üç bölük kuvvetin sevk edildiğini bildirmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 10). Bu durum Esat Paşa tarafından memnuniyetle karşılanmış, verilen cevapta, başarıların takdire şayan olduğu ve düşmanın bir an evvel denize dökülmesi için gerekli tedbirlerin alınması belirtilmiştir(BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 11).

Çekilme sonrasında 25’nci ve 26’nci Alayların mevcudunun 4/1 oranında azalmasından dolayı (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3414-65, 17) birliklerin düzenlenmesine karar verilmiştir. Yeni düzene göre, 26’nci Alay 3’üncü Tabur Komutanı Binbaşı Mahmut Sabri Bey, 26’nci Alay 2’nci ve 3’üncü Taburu, Bursa Seyyar Jandarma Taburu ve 25’inci Alay 1’inci Taburundan Mürettep 26’nci Alay oluşturularak emir komutayı alması kararlaştırılmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 12). Bu düzenleme bir açıdan da Binbaşı Mahmut Sabri Bey’in başarılarından dolayı ödüllendirilmesi olarak değerlendirilmiştir.

Halil Sami Bey, 25’inci Alaya yazdığı emirde, 26 Nisan akşamı hava karardığında takviye birlikleri ön hatta almayı, ön hatta bulunan birlikleri de geriye çekerek düzene sokulmasını emretmiştir. Bu işlemin gündüz yapılması zayıfatı arttıracığı gibi düşmanın da moral motivasyonunu arttırmasına sebep olacağı vurgulanmıştır. İngiliz Telsiz Telgraf haberleşmesinden çalınan bir telgrafta, İngilizlerin ümitsiz bir durumda oldukları, Fransız birliklerinin takviye olarak halen gelmediği için acil olarak yardım talebinde buldukları belirtilmiştir. Halil Sami Bey, düşmanın bu durumu karşısında birliklere, durumun kritikliğinden bahsederek son gayreti gösteren birliğin savaşı kazanacağı hususunu özellikle belirtmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-62a). Halil Sami Bey’in birliklere saat 23.35’te gönderdiği emirde birliklerin birbirleri ile irtibat kurmasını, siperlerde ve açıkta fazla asker bulundurulmamasını, düşman donanmasına karşı toplu

hedef teşkil edilmemesini emretmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H-15, 10).

9'uncu Tümen tarafından çekilme sürecinden sonra savunma hattına yerleşen birliklerin üç gruba ayrılarak birinci hat kıtaatı, istinatlar ve ihtiyat olarak gruplandırılması emredilmiştir. Ön hatta bulunacak olan Birinci hat kıtaatı düşman ile muharebe edecek ve ileriye doğru arazi kazanmaya çalışacak, ilerleme sağlandıkça da yeni siperler oluşturulacaktır. Düşman donanması kendi askerini vurma çekincesine düşeceğiinden, düşman siperlerine ne kadar yakın olunur ise o kadar donanma ateşinin azalacağıının bilinmesi istenmiştir. İstinat kuvveti gerektiğinde birinci hattı takviye edecek, buldukları hendek ve örtülü yolların tahkimini yapacaktır. İhtiyat kuvveti ise gerektiğinde muharebeye girmek üzere hazır olacaklardır. İhtiyat kuvveti müsait oldukça dinlenmeli ki gerektiğinde taze ve zinde bir kuvvet ile muharebeye katılım sağlanmalıdır. Birinci hat ve ihtiyatlar iki gün ara ile karanlıkta yer değiştirmesi planlanmıştır (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H6, 1-4a). Burada belirtilen düşman siperlerine yakın siperler oluşturma planı, kıyı muharebelerinin sonuna geldiği ve muharebelerin siper savaşına dönmesi olarak değerlendirilmiştir. Nitekim kıyı hattında gerçekleşen muharebeler sona ermiş, amfibi çıkarma evresi tamamlanmıştır.

Çatışmaların devam ettiği esnada bir yandan da şehitlerin defnedilmesi hususuna da dikkat edilmiştir. 25'inci Alay Komutanı İrfan Bey, bu konuda komutasındaki birliklerden subay ve asker olarak zayıtın bildirilmesini, yaralıların üzerinden silah, cephane ve askeri malzemelerin alınmasını, şehit olanlara ise defin işlemleri esnasında çok hassas ve itina gösterilmesini emretmiştir (BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-62).

Müttefik Kuvvetler adına Seddülbahir bölgesine ilk kara topçu birlikleri 26 Nisan akşamı saat 22.39 sıralarında karaya çıkarak, Harapkale, Aytepe ve Karacaoğlan Tepeye yerleşmiştir (AWM4, Australian Imperial Force Unit War Diaries, War Of 1914-18, 1/4/1 Part 1, s.50). Donanma topçusunun uzakta olması sebebiyle atışlardaki isabetin azalması Müttefik Kuvvetler kara birliklerinin yeterince desteklenememesi sonucunu doğurduğu bilinmektedir. Hal böyle iken kara topçusunun çıkarmaların başlangıcından itibaren 42 saat sonra karaya çıkması Müttefik Kuvvetler açısından destek silahları ve kara birliklerinin birbiriyle entegre olmayışının bir örneği olarak değerlendirilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk ve Dünya Tarihi açısından büyük bir öneme sahip olan Çanakkale cephesi, Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli cephelerinden birisi olarak, savaşın kaderine etki etmiştir. Denizden Çanakkale Boğazı'nı geçemeyen İtilâf Devletleri, 25 Nisan 1915 tarihinden 9 Ocak 1916 tarihine kadar sürecek olan kara harekâtı ile hedeflerini gerçekleştirmeye çalışmış, fakat başarılı olamamışlardır. Bu başarısızlıkta aslan payının 25 Nisan 1915 tarihinde Seddülbahir bölgesinde gerçekleşen amfibi çıkarma hareketlerindeki doğru ve yanlış harekât tarzlarının sebep olduğu değerlendirilmiştir.

Müttefik Kuvvetler Donanma Komutanı Amiral Carden'in boğazları geçmek üzere dört aşamalı planın başarısız olduğu gibi Seddülbahir bölgesinde ilk günün hedefi niteliğindeki dört aşamalı plan da başarısız olmuştur. Müttefik Kuvvetler, birinci gün sonunda planın ilk aşamasını kapsayan Harap kale Tepesi'ni ele geçirememiş ve ilerlemek yerine kazanılan bölgeyi korumayı yeğlemiştir.

Dönemin teknolojik gelişmelerine göre amfibi çıkarma hareketlerinde kara, deniz ve hava birliklerinin müşterek operasyon yapabilme yeteneğinin üst düzey olması gerekmiştir. Bu durum Çanakkale Cephesi özelinde incelendiğinde, Müttefik Kuvvetler de özellikle kara ve deniz birliklerinin ortak hareket etme konusunda etkili bir desteğin olmadığı görülmüştür. Şöyle ki Ertuğrul Koyu'nu desteklemek ile görevli Albion Savaş Gemisi kıyıya fazla yanaşmadığı için etkili atışlar icra edememiş ve Türk savunmasına beklenen hasar verilememiştir. Bu durum ilk günün akşamına kadar yüzlerce İngiliz askerinin ölümüne ve inisiyatifin Türk tarafında kalmasına sebep olmuştur. Tekke Koyu'nda ise donanma Türk savunma hatlarını bombardıman ettikten sonra ateş kesilerek askerlerin çıkarma yapması sağlanmıştır. Nitekim ateş kesilmesinden teknelerin sahile ulaşmasına kadar geçen evrede Türk askerleri savunma mevzilerine dönerek hazırlıklarını yapmış ve etkili bir şekilde bölgeyi savunmuştur. Halbuki hemen yakında bulunan İkiz Koyu çıkarmasında Implacable Savaş Gemisi çıkarma teknelerinin kıyıya yaklaştığı esnada dahi atışlarını icra etmiş ve Türk askerlerine göz açtırmamıştır. Pınarıçi Koyu'nda kara birliklerinin konumu donanma ile yeterince paylaşılmamış, bu durum donanmanın baraj görevini etkili bir şekilde yapamamasına sebep olmuştur.

Özellikle Türk literatüründe çıkarmaların ilk zamanlarında Türk komuta kademesinde boşluk olduğu ya da komuta kademesinin aksiyonlara karşılık vermede geciktiği şeklinde tartışmaların olduğu görülmüştür. Nitekim yapılan araştırmalar ve yeni belgeler ışığında Türk komuta kademesinin eldeki imkanlar ölçüsünde müdahaleler yaptığı ve aktif olarak komuta görevini yerine getirdiğine dair bilgilere ulaşılmıştır. Elde edilen son arşiv belgelerinden, Esat Paşa'nın 25 Nisan sabahı saat 07.00'de telefonda şifahen 9'uncu Tümen'e, 19'uncu Tümen'in yeteri kadar kuvvet ile Arıburnu'nda bulunan 27'nci Alay'ı desteklemesi gerektiğine dair görüşme gerçekleştirdiği ve 9'uncu Tümen tarafından emrin 19'uncu Tümen'e bildirildiği tespit edilmiştir. Yine 25 Nisan günü Seddülbahir bölgesinde durumun kritik bir hal alması üzerine Esat Paşa, günün ilk saatlerinde 20'inci Alay'ın bir taburunu Bursa Seyyar Jandarma Taburu ile birlikte Seddülbahir bölgesine sevk etmiştir. Liman Paşa yine aynı gün içerisinde Bolayır'da bulunan 7.Tümen'den iki taburun, 5'inci Tümen'den üç taburun yarımadanın güneyine intikal etmesini, Anadolu yakasında bulunan 15'inci Kolordu'dan da Maydos'a takviye kuvvet göndermesi istemiştir. Belirtilen hamleler çıkarmaların başladığı ilk saatlerden itibaren komuta kademesinin gelişen durumlara karşı reaksiyon verdiğini göstermiştir. Verilen kararlar sonrası birlikler intikale başlamış fakat uzaklık ve dönemin ulaşım imkânları göz önüne alındığında gecikmeler yaşanmıştır. Tüm gecikmelere rağmen 20'inci Alay'ın ilk taburu akşam saatlerinde Kirte Köyü civarına ulaşmıştır. Halbuki literatürde takviye birliklerin 26 Nisan günü geldiğine dair bilgilerin gerçeği yansıtmadığı tespit edilmiştir. 26 Nisan'a bağlayan gece yarısında ise Bursa Seyyar Jandarma Taburu cepheye ulaşmıştır. Meydana gelen tüm bu gelişmeler üst düzey komuta kademesinin 25 Nisan'daki faaliyetlerine dair birkaç örnek teşkil etmiştir.

Seddülbahir K1Y1 Muharebeleri özelinde bakıldığında komuta kademesi anlamında asıl sorunun Müttefik Kuvvetler komuta kademesinde olduğu kanısına varılmıştır. Şöyle ki beş ayrı çıkarma yerinde genel plana uyularak başlayan çıkarma hareketi esnasında komuta kademesinin sahada gelişen durumlar karşısında inisiyatif alarak müdahale etme konusunda isteksiz kaldıkları değerlendirilmiştir. Özellikle 29'uncu Tümen Komutanı General Hunter Weston, dikkatini daha çok Tekke Koyu ve Ertuğrul Koyu'ndaki çıkarmalara vermiş, Pınariçi ve Morto Koyu'ndaki çıkarmalar esnasında elde edilen avantajlı konuma karşı kayıtsız kalmıştır. Hatta bu duruma müdahale etmek isteyen General Hamilton'nın çabalarına da gereken desteği vermemiştir. Pınariçi çıkarmasının

başlamısından itibaren altı saat geçmesinden sonra Yarbay Koe'nin komuta kademesine ne yapması gerektiğini sorması da komuta kademesi sorununun en çarpıcı örneği olmuştur. Bölgede amfibi çıkarma hareketinin doğası gereği baskın tarzında yapılmış en başarılı çıkarmada Türk tarafının bu kadar hazırlıksız yakalanmasına rağmen altı saat gibi uzun bir sürenin gereksiz yere kaybedilmesi kesinlikle sorgulanması gereken bir duruma sebep olmuştur. Ayrıca donanma, kara birliklerine ne kadar topçu desteği verse de topçu birliklerinin karaya çıkarılmaması karadaki birliklerin sahada yeterince desteklenmemesine sebep olmuştur. Çünkü doğası gereği denizde bulunan donanma topçusu kara topçusuna göre uzak bir mesafeden atışlar gerçekleştirmiştir. Müttefik Kuvvetler ise muhtemelen donanma topçusunu yeterli görmüş ki kara topçu birliklerini 26 Nisan akşamında karaya çıkarmıştır.

Bu muharebeler esnasında özellikle Türk tarafı, teknolojik gelişmelere bağlı olarak kara mayını ve el bombası gibi mühimmatları aktif olarak kullanmıştır. Mayınların döşenebilmesi için arazi keşif faaliyetlerinden sonra hassas tapalı bir şekilde basma düzenekli olarak hazırlanan kara mayınları özellikle Türk askerinin ateş sahası dışındaki dış bükey alanlarda düşmana zayıt verdirmiştir. Ayrıca Türk tarafının kullandığı el bombaları da ilk günde inisiyatifin Türk tarafında kalmasındaki ana unsurlardan olduğu değerlendirilmiştir. Müttefik Kuvvetler tarafında ise ilk günde el bombası kullanımı konusunda herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanılmamıştır.

25 Nisan 1915 günü Seddülbahir bölgesindeki meydana gelen muharebeler esnasında Mahmut Sabri Bey'in yazdığı raporuna istinaden 26'ncı Alay 3'üncü Tabur'un faaliyetleri konusunda birçok bilgiye ulaşılmıştır. Ele alınan bu tezde ise bu bilgilere ek olarak özellikle 25'inci Alayın faaliyetlerine de ışık tutulmuştur. Hatta 26'ncı Alay 3'üncü Tabur'un başarılı çalışmaları genel olarak bilinse de 9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey 26 Nisan günü yayınladığı kutlama mesajında tüm birlikleri tebrik ederken özellikle 25'nci Alay 3'üncü Tabur'un Zığındere bölgesindeki başarılı çalışmalarını Balkan Savaşları esnasındaki bu birliğin elde ettiği başarıların devamı olarak görmüş ve tebrik etmiştir.

Bazı Türk kaynakları 25 Nisan gecesini Seddülbahir bölgesinin daha fazla takviye edilerek düşmanın denize dökme fırsatının kaçırıldığı değerlendirilmesinde bulunmuştur. Nitekim bu durumun haklı olma ihtimali bulunsa da karaya çıkmış düşman kuvvetlerinin Aytepe, Karacaoğlan Tepe, Gözcübaba Tepe ve Eskihişarlık Tepesi gibi hâkim noktalara yerleşerek tahkimatını yapması ve makinalı tüfek mevzilerini aktif hale getirmesi ve donanma desteği altında bölgesini savunma ihtimalinin daha güçlü olduğu değerlendirilmiştir. Nitekim bölgenin düzlük yapısı gereği takviye kuvvetlerin daha intikal halinde iken donanma topçusu atışları neticesinde verdiği zayıatlardan dolayı fırsatın kaçırılması tezinin uygun olmadığı değerlendirilmiştir.

Tartışma konusu olan bir başka konu da komuta kademesi tarafından 25'inci Alaya güven konusunda tereddütlerin olmasından dolayı çıkarmalar öncesi 22 Nisan akşamında bilerek 26'ncı Alay ile yer değiştirildiği konusudur. Nitekim elde edilen yeni belgeler ışığında 25'inci ya da 26'ncı Alaya karşı askeri yetenekler konusunda en küçük bir eleştirinin dahi yapılmadığı görülmüştür. Kaldı ki 9 Nisan 1915 tarihli 9'uncu Tümen emrinde sahilde görevli alayın taburları ile birlikte haftada bir olmak üzere değişim yapacağına dair emir verilmiştir. Yine bu emre istinaden ritmik vaziyette tarih hesap edildiğinde 22-23 Nisan gecesini yapılacak olan değişim faaliyetinin 9 Nisan tarihinden itibaren uygulanan haftada bir değişim yapmak emrine uygun bir şekilde yerine getirildiği görülecektir. Dolayısıyla ile burada birlik değişimi konusunda bir keyfiyetin söz konusu olmadığı, 9'uncu Tümen emri gereği sıra ile değişim işlemlerinin yapıldığı anlaşılmıştır.

5'inci Ordu Komutanlığı sorumluluk alanının Anadolu yakasında Akçay İskelesi'nden Gelibolu Yarımadası'nın tamamı ve hatta Enez kıyılarına kadar olan alan olduğu düşünülecek olursa, eldeki kuvvetlerin çok geniş bir cepheye yayıldığı görülecektir. Bu durum birlikler arası mesafelerin artmasına ve dönem ulaşım imkanları dahilinde de bir noktaya intikal etmenin ne kadar zaman kaybına uğratacağı gerçeğini göstermiştir. Burada kıyı gözetleme ve savunma birliklerine çok fazla iş düşmüştür. Liman Paşa sonrası savunma sisteminde bu birlikler düşman çıkarmasını imkân dahilinde engellediği gibi bir yandan da geriden gelecek birliklere zaman kazandırmak üzere oyalama taktiği de uygulamıştır. Kıyı gözetleme ve savunma birliklerinin gün içindeki cesur ve inatçı savunması ile Müttefik Kuvvetlerin bazı çıkarma alanlarındaki basiretsizlikleri ve inisiyatif kullanmamaları takviye gelen Türk birliklerine çok değerli zaman kazandırmıştır. İlk

çıkarmalar esnasında Türk tarafında en alt kademededen en üst komuta kademesine kadar yapılan etkili savunma ve alınan tedbirler Çanakkale Savaşı'nın kazanılmasında büyük etken olmuştur. Müttefik Kuvvetler, Türk tarafının ilk saatlerdeki en zayıf halini değerlendirememiş, savunmanın yerleşmesine engel olamamıştır.

26 Nisan günü geri çekilme emrinin gelmesine rağmen 26'ncı Alay 3'üncü Tabur Komutanı Mahmut Sabri Binbaşı Bey ve 25'inci Alay 1'inci Tabur Komutanı Binbaşı Adil Bey'in istişare sonucu çekilmenin akşam karanlıkta yapılması ve o zaman kadar dayanılabileceğini belirtmesi çok yerinde bir hareket olduğu değerlendirilmiştir. Bu iki komutan gündüz çekilme esnasında açık olan arazi üzerinde donanmaya karşı çok fazla zayıtın verilebileceği nedeniyle bu kararı vermiştir. Burada alınan inisiyatif birkaç saat de olsa Müttefik Kuvvetler ilerlemesini durdurmuş ve çok değerli zamanın kazanılmasını sağlamıştır. Ayrıca muharebeler esnasında 25'inci Alay 1'inci Tabur Komutanı Binbaşı Adil Bey inisiyatif alma konusunda çok cesur ve bir o kadar da tehlikeli sonuçlara sebep olabilecek kararlar almıştır. Nitekim 25 Nisan akşamında 25'inci Alay Komutanı İrfan Bey tarafından kendisine, iki bölüğü ile Seddülbahir'i iki bölüğü ile de Zığındere bölgesinin takviye edilmesi emri verilmiştir. Adil Bey bu emri uygulamak üzere hareket ettiğinde Seddülbahir bölgesindeki durumun çok tehlikeli bir hal almasından dolayı inisiyatif almış ve üç bölüğünü bizzat komuta ederek Seddülbahir bölgesine, bir bölüğünü de Zığındere bölgesine göndermiştir. Adil Bey'in bu hamlesi, özellikle Tekke Koyu'ndan Zığındere bölgesine kadar olan alanda düşmanın Türk tarafını arkadan çevirmesine engel olmuştur.

Seddülbahir çıkarmalarına konu olan savaş alanında yapılan gözlemlerde çıkarmalar esnasında şehit olan askerlerimizin anısını yaşatacak sadece Ezineli Yahya Çavuş Şehitliği'nin bulunduğu görülmüştür. Beş çıkarma alanının çeşitli yerlerinde çıkarmalar esnasında sadece 26'ncı Alayın bilinen 1010 zayıtın olduğu, 25'inci Alay'ın da bir o kadar zayıt verdiği değerlendirilmiştir. Bu kadar şehidin olduğu bir bölgede en yakın şehitliğin olduğu yer ortalama kuş uçuşu 6 kilometre uzaklıktaki Sarıtepe Şehitliği ve Kanlıdere Şehitliğidir. Savaş esnasında bu kadar uzaklığa şehidin taşınarak defin işleminin yapılacağı beklenmediğinden bölgedeki defin yerinin Harapkale Tepesi'nin 500 - 600 metre kuzeyinde çevresine göre örtü ve gizlenmeye uygun 26'ncı Alay 3'üncü Tabur Sargıyeri'nin çevresi olduğu değerlendirilmiştir. Bahse konu bölgede tabur karargâhı ve ihtiyat birlikleri de olduğundan tüm çıkarma yerlerine giden örtülü yollar ve patikalar

bulunmaktadır. Dolayısı ile geri bölge ile olan bağlantı yolları kendiliğinden sargıyerine kanalize olduğundan defin yerlerinin de bu bölgeye yakın alanlar olduğu değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

ATESE Arşivi

The National Archives

Australian War Museum

1. Araştırma ve İnceleme Eserler

Acıoğlu, Y. (2013). *Çanakkale'deki Osmanlı Dönemi Savunma Yapıları*. Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Aldoğan, Ş. (2006). *Göncü Gürsel, Çanakkale Savaşı Siperin Ardı Vatan*. MB Yayınevi: İstanbul.

Altay, F. (1956). *Çanakkale Savaşı'nın ilk günlerinde Mustafa Kemal Atatürk*. *Belleten Dergisi*. 20.

Altıntaş, A. (1997). *Belgelerle Çanakkale Savaşı*. Açasam Yayınları No:5, Çanakkale.

Altıntaş, A., ve Altıntaş, Z. (1997). *Çanakkale'de Bahriyelilerimiz*. Çomü Açasam Yayınları, Çanakkale.

Arslan, M. (2020). *Amerikan Basınında Çanakkale Muharebeleri*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Arslan, Ö. (2021). *Çanakkale Fedakarı Bigalı Mehmet Çavuş*, Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı – T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çanakkale Savaşları Kitapları Dizisi: Çanakkale.

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, (1989). Sayı:88, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

- Atabay, M. (2015). *Osmanlı İmparatorluğu Hizmetinde Breslau (Midilli) Kruvazörü*, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı S.18, Çanakkale.
- Atabey, F. (2014). *Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi*, Türk Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.
- Atabey, F. (2015). “*İtilaf Kuvvetleri'nin Gelibolu Yarımadası'na Çıkarma Harekatı (25 Nisan 1915)*”, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı.
- Ataksor, H. (2008). *Çanakkale Raporu*, Haz. Serdar Halis Ataksor. Timaş Yayınları: İstanbul.
- Babüroğlu, N. (2016). *Çanakkale Muharebeleri'nde Osmanlı ve Alman Komutanlarının Planları ve Alınan Sonuçlar*, Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bağır, R. (2015). *Çanakkale Cephesinde Kazım İnanç*. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Bartlett, E.A. (2005). *Çanakkale Gerçeği*. Bahriye Kıdemli Yüzbaşı Rahmi. (çev.). Notlandırarak Günümüz Diline Hazırlayan Muzaffer Albayrak, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- Bartlett, E.A. (2015). *Sansürsüz Çanakkale*. İz Yayıncılık: İstanbul.
- Bean, C. E. W. (1941). *The Story of Anzac*. Angus and Robertson Ltd,: Sydney.
- Belen F. (1933). *Çanakkale Muharebeleri'nden Çıkartma Hususunda Alınan Dersler*. Harp Akademisi Matbaası: İstanbul.
- Borlat, B. (2020). *Çanakkale Cephesi'nde İkmal Faaliyetleri (1914-1916)*, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayınları: İstanbul.
- Borlat, B. (2022). “*Osmanlı – İtalyan Harbi'nde (1911-1912) Çanakkale'ye asker ihracına karşı alınan savunma tedbirleri*”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C.10, S.10.

- Chambers, S. (2015). *Çanakkale Zığındere*. İsmail Hakkı Yılmaz. (çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Çelebican T. (1937). *Çanakkale’de Nasıl Kazandık*, Vakıf Gazete Matbaa Kütüphanesi.
- Diary of H.M.S. *Queen Elizabeth*, Printed By George Waterston & Sons Ltd. Edinburgh And London, 1919.
- Ener, Kurmay Binbaşı K. (1954). *Çanakkale’den Hatıralar*, Sucuoğlu Matbaası: İstanbul.
- Erickson, E. J. (2009). *I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu*. Kerim Bağrıaçık. (çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Esenkaya, A. (2013). *Çanakkale Cephesi’nde 19 Mart – 24 Nisan 1915 Günleri*, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, Sayı:14, Çanakkale.
- General C. F. (2005). *Aspinall-Oglander, Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı*, 2’nci Cilt, Arma Yayınları: İstanbul.
- General C.F. (2005). *Aspinall Oglander, Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı*, I.C. Arma Yayınları: İstanbul.
- Görgülü, İ. (1993). *On Yıllık Harbin Kadrosu*. Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.
- Guy W. N. (2016). *Çanakkale Cephesinden Mektuplar*, Ötüken Neşriyat A.Ş.: İstanbul.
- Hamilton, I. (2005). *Gelibolu Hatıraları 1915*, Edt:Ö. Andaç Uğurlu, Örgün Yayınevi: İstanbul.
- Hart, P. (2014). *Gelibolu*. Ahmet Fethi. (çev.). Alfa Basım Yayım: İstanbul.
- Henry, W. N. (1918). *The Dardanelles Campaign*. Nisbet Co. Ltd.: London.
- İşıtan, R. (2022). *Avustralya Belgeleriyle Çanakkale Savaşı*, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Karaosmanoğlu, A. (2021). “Strateji düşüncesinde yorum ve tahrifat: Clausewitz olayı”, *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 2(1).

- Karataş, M. ve Borlat, B. (2017). Harp Ceridelerine Göre Çanakkale Savaşlarında 27'nci Alay, (2. Cilt), Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarih Alan Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Karataş, M., Borlat, B., ve Sayılır, B. (2017). *Çanakkale Muharebelerinde Zabitan İzlenimleri*. Üsküdar Belediyesi: İstanbul.
- Karcı, E. (2008). *Osmanlı Genelkurmayı'na Göre Çanakkale Savaşları'nın Resmi Tarihi*, Fark Yayınları: Ankara.
- Klaus, W. (2014). *Gelibolu 1915 Birinci Dünya Harbi'nde Türk- Alman Askeri İttifakı*. Eşref Bengi Özbilen. (çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Liman, V. S. (2006). *Türkiye'de Beş Sene*. Osmanlı Genel Kurmayı Askeri Tarih Encümeni Tercüme Heyeti. (çev.). Haz: Muzaffer Albayrak, Yeditepe Yayınevi: Ankara.
- Martı, M. (2005). *Çanakkale Hatıraları*, C. III, Bayrak Matbaası, 2.Baskı, İstanbul.
- Mercan, E. (2022). *Çelik Kale Çanakkale*, Edt: Prof. Dr. Şaduman Halıcı – Doç. Dr. Barış Borlat, Seçil Ofset: İstanbul.
- Moorehead, A. (2007). *Gelibolu*. Ali Cevat Akkoyunlu. (çev.). Doğan Kitapçılık: İstanbul.
- Mühlman, C. (2009). *Çanakkale Savaşı*. Timaş Yayınları: İstanbul.
- Nigel, S., Hart, P. (2005). *Gelibolu Yenilginin Destanı*, Mehmet Harmancı. (çev.). Epsilon Yayıncılık: İstanbul.
- Patton, G.S. (2017). *Gelibolu Savunması Bir Karargah Çalışması*, İsmail Hakkı Yılmaz. (çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Perk, Kur. Bnb. K. (1940). *Çanakkale Savaşları Tarihi II ve III. Kısımlar*, Askeri Mecmua, s.116. İstanbul Askeri Matbaa.
- Prigge, E. (2011). *Limon Van Sanders'in Emir Subayı Binbaşı Erich R. Prigge'nin Çanakkale Savaşı Günlüğü*. Bülent Erdemoğlu. (çev.). Timaş Yayıncılık: İstanbul.

- Sayılr, B. (2005). *Çanakkale Kara Savaşları Öncesi ve Sırasında Psikolojik Harekat Faaliyetleri, Askerlerin Psikolojileri ve İçinde Buldukları Koşullar (Mart 1915- Ocak 1916)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sayılr, B. (2006). *Türk Kurmaylarının Gözüyle Çanakkale Savaşı*. Salyangoz Yayınları: İstanbul.
- Sayılr, B. (2015). *Mahmut Sabri Bey ve Seddülbahir Savunmasının İlk Üç Günü*, 100'üncü Yılında Çanakkale Zaferi Sempozyumu, Harp Akademileri Komutanlığı, Strateji Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Sayılr, B. (2020). *Çanakkale Muharebeleri'nde 25. Piyade Alayı'nın Faaliyetleri ve Bir Bölük Komutanı'nın Not Defteri Üzerine Kısa Bir Değerlendirme*, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, s.29, Çanakkale.
- Sir Charles E. C. (1919), *The Dardanelles*, Constable And Company, London.
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı. (2012). *Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi V. Cilt I. Genelkurmay Basımevi: Ankara.*
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı. (2012). *Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi V. Cilt II. Genelkurmay Basımevi: Ankara.*
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı. (2012). *Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi V. Cilt III. Genelkurmay Basımevi: Ankara.*
- Terzi, B. (2019). *Çanakkale Muharebeleri'nde 26'ncı Alay'ın Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Toker, H. (2014). *Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri*, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih Etüt Daire Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Travers, T. (2008). *Gelibolu 1915*. Fırat Asya (çev.). Elips Kitap: İstanbul.
- Tuna, O. (2017). *“Balkan savaşı'nda Yunan donanması'nın Çanakkale boğazı'na saldırı girişimleri ve Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirler”*. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama merkezi Dergisi*, Sayı:41.

Türkmen, Z. (2007). *Çanakkale 1915*, Berikan Yayınları: Ankara.

Uyar, M. (2015). *The Ottoman Defence Against The Anzac Landing*, Australia Army History Unit, Big Sky Publishing, Sydney.

Westlake, R. (2019). *Çanakkale'de Savaşan İngiliz Alayları*. Yusuf Serdar Demirtaş. (çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

Yanyalı, Orgeneral E. B. (1950). *Çanakkale Hatıraları*. 3.Cilt.

Yıldırım, İ. (2015). *Çanakkale Muharebeleri Otto Liman Von Sanders ve Mustafa Kemal*, Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

EKLER

EK 1: 25'inci Alay 1'inci Tabur'un 25 Nisan akşamı 26'ncı Alay 3'üncü Taburu takviye etmek üzere intikal etmesi.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-60a. (25 Nisan 1915)

Handwritten military report on graph paper with a table on the right. The text is in Turkish and contains details of troop movements and orders from the night of April 25, 1915. The table on the right contains numbers and some markings.

Table on the right side of the page:

Row	Left Column (Numbers)	Right Column (Text)
1	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
2	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
3	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
4	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
5	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
6	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
7	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
8	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
9	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
10	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
11	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
12	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
13	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
14	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
15	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
16	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
17	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
18	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
19	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰
20	۴۴۱ / ۲۱۴	۱۰۰

Note: The table above is a reconstruction of the numerical data in the right-hand column of the document. Some cells contain 'X' marks and red arrows.

Main Document Text (Transcribed from top to bottom):

۴۳۵ - ۴۳۵
 ۱- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۳۶ - ۴۳۶
 ۲- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۳۷ - ۴۳۷
 ۳- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۳۸ - ۴۳۸
 ۴- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۳۹ - ۴۳۹
 ۵- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۴۰ - ۴۴۰
 ۶- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۴۱ - ۴۴۱
 ۷- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۴۲ - ۴۴۲
 ۸- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۴۳ - ۴۴۳
 ۹- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۴۴ - ۴۴۴
 ۱۰- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۴۵ - ۴۴۵
 ۱۱- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۴۶ - ۴۴۶
 ۱۲- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۴۷ - ۴۴۷
 ۱۳- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

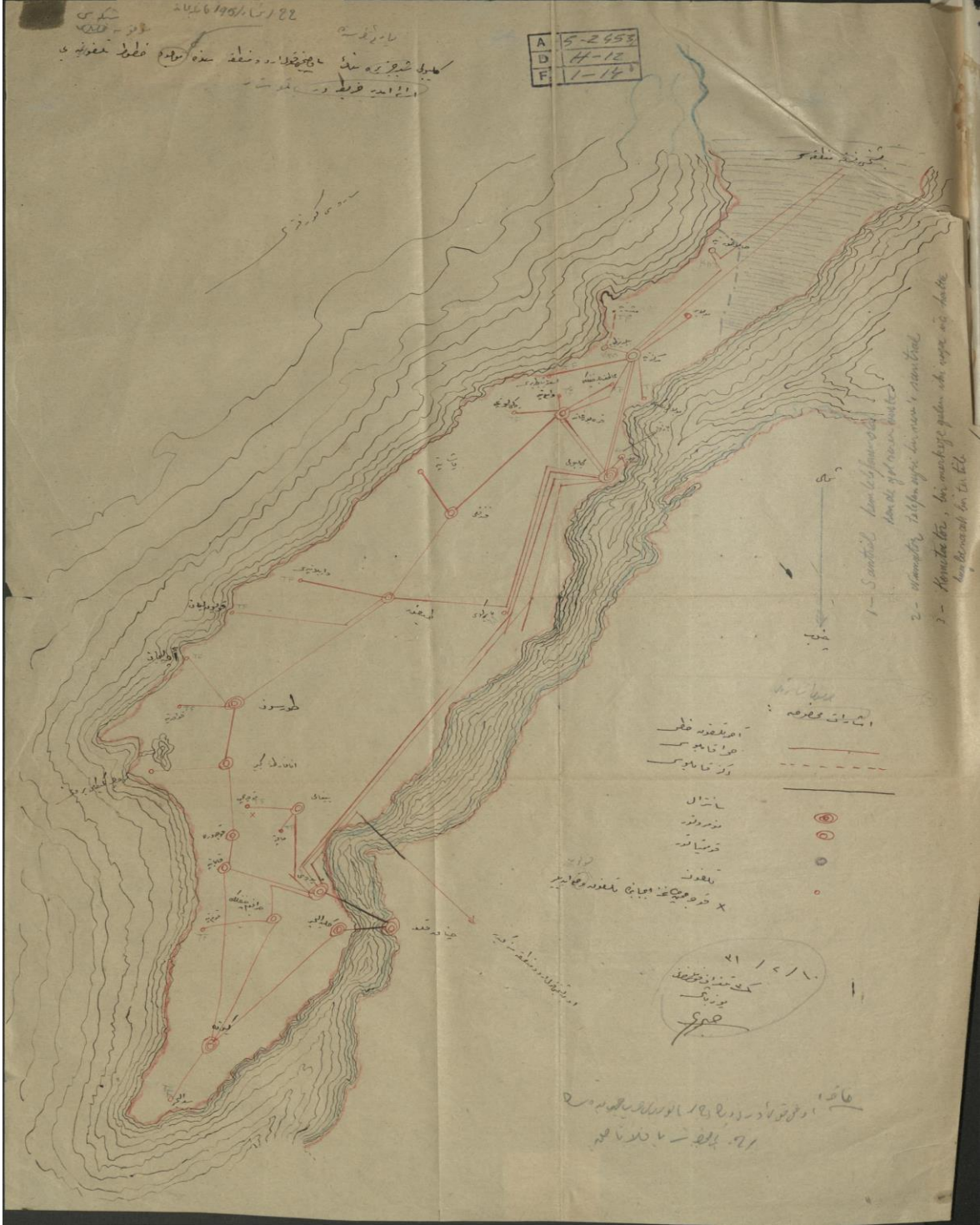
۴۴۸ - ۴۴۸
 ۱۴- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۴۹ - ۴۴۹
 ۱۵- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

۴۵۰ - ۴۵۰
 ۱۶- ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında ۲۵ Nisan akşamı ۲۶ Nisan sabahı arasında...

EK 2: Gelibolu Yarımadası'ndaki muhabere araçlarının bağlantı ve dağılımları.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 3964-H-12, 1. (22 Nisan 1915)

EK 3: 25'inci Alay 3'üncü Tabur Komutanı Hüseyin Redif Efendi'nin 25/26 Nisan gecesi Zığindere'de yapılamayan taarruz konusundaki izahı.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 5337-H1, 1-63. (26 Nisan 1915)

A 7-8919
D 44-1(100)
F 1-63

1915

بکی بیلر... (Handwritten Ottoman Turkish text describing military operations and the failed assault on Zığindere, mentioning the 25th Alay and 3rd Battalion.)

۱- عتق... (Continuation of the handwritten report, detailing the challenges faced during the assault and the role of various units.)

۲- ... (Further handwritten text, likely continuing the account of the battle.)

۳- ... (Final paragraph of the handwritten report, concluding the account of the failed assault.)

طابک ده

۲۴۹ / ۱۱۲

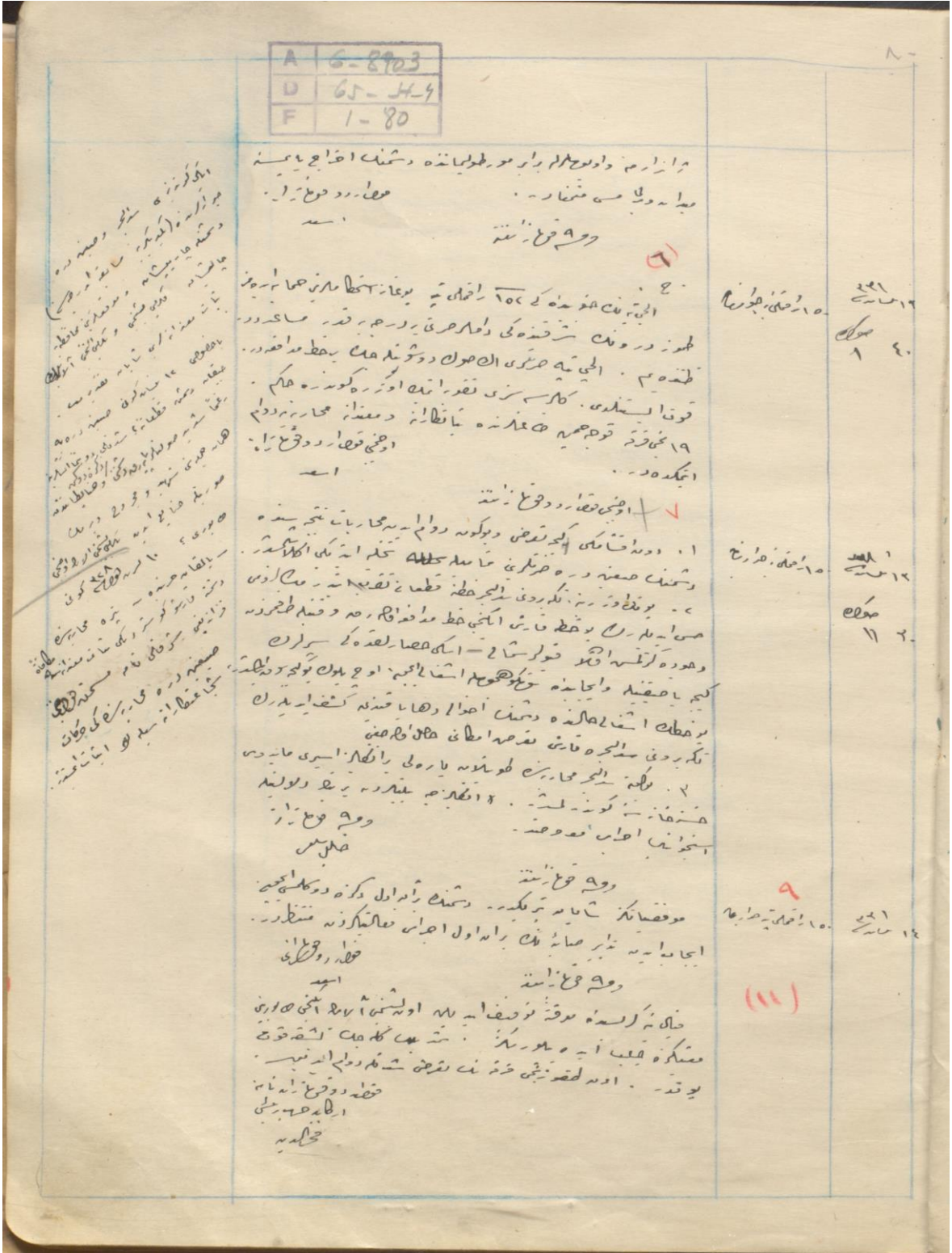
طابک ده

۲۴۹ / ۱۱۳

۲۴۹ / ۱۱۴

EK 4: 9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey tarafından birliklerine kutlama mesajı.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, BCA 110-9-1-9, Birinci Dünya Harbi, 4836-H10, 17. (26 Nisan 1915)

EK 5: Müttefik Kuvvetler adına Worcesters Birliği'nin 25 Nisan akşamı saat 19.00'da yanlışlıkla Harapkaletepesi'nin işgal edildiğini bildirdiği mesaj.

The National Archives, The National Archives, World War I Diaries (Gallipoli and Çanakkale) 1914-1916, Part 4304, s.35. (25 Nisan 1915)

1915.

WAR DIARY = GENERAL STAFF.

Army Form C. 2118.

Instructions regarding War Diaries and Intelligence Summaries are contained in F. S. Regs., Part II, and the Staff Manual respectively. Title pages will be prepared in manuscript.

INTELLIGENCE SUMMARY
(Erase heading not required.)

Place	Date	Hour	Summary of Events and Information	Remarks and references to Appendices
	25th April	5.37 pm	O.C. Worcesters reported right flank rests on cliff overlooking V Beach 600 yards E of lighthouse. Left flank east of point 138 held by Essex Regt., and in communication with Essex Regt. Advance intended to occupy forward slopes of 138 and east of it and against hill 141. Asks for artillery support.	
		6.15 pm	87th. Bde. asks whether he is to consolidate position at X Beach or to push on to 200 towards troops landed at Y. This latter movement would leave X Beach very lightly held with weak extended line to their left.	
		6.30 pm	Royal Fusiliers, 2 companies Nants. Regt. and Essex Regt. placed under command of General Marshall commanding 87th. Brigade X Beach. His right is to be on square 167 W.	
		7 pm	Report to G.H.Q. of Swiftsures shooting and magnificent landing and charge of Lancashire Fusiliers over wire entanglements on beach and opposed by infantry and enfiladed by machine guns. The latter one of the finest attacks ever made. Y Beach reported to be heavily counter attacked from the North. Report received that Hill 141 was taken by Worcesters and O.C. V Beach ordered to push forward. Ships cease firing at 141 & Seddel Bahr (This report subsequently found to be incorrect)	
		8 pm	Orders sent to General Marshall, if fit to continue in command, to continue the attack tomorrow as already arranged. Col. Wolley Dod ordered 87th. Bde. to get touch with troops landed at Y Beach and to direct them to extend to their right till actual contact is established.	

1577 Wt. W10791/1773 500,000 1/15 D. D. & L. A.D.S.S./Forms/C. 2118.

EK 6: Müttefik Kuvvetler adına 1'inci Royal Munster Fusiliers Taburu'ndan Yüzbaşı Geddes tarafından 25 Nisan 1915 tarihinde hazırlan Ertuğrul Koyu Krokisi.

The National Archives, The National Archives, World War I Diaries (Gallipoli and Çanakkale) 1914-1916, Part 4310, s.43. (25 Nisan 1915)

